

ציפי לבני
שרת החוץ

דליה איציק
יושבת ראש הכנסת

ספר תקצירים

מושבי תשס"ז
ספטמבר 2006 - יוני 2007

פרלמנט נשים
במה לפוליטיקה מזוית אחרת

ספר תקצירים

מושבי תשס"ז

בשער:
נשות השנה של פרלמנט נשים:
דליה איציק - יושבת ראש הכנסת, ציפי לבני - שרת החוץ
הילארי קלינטון - מועמדת ראשונה לנשיאות ארצות הברית, סגולן רויאל - מועמדת ראשונה לנשיאות צרפת, בנזיר בוטו - לשעבר ראש ממשלת פקיסטן
(עמוד 7)

עריכה: ד"ר אסתר הרצוג
עיצוב, גרפיקה ועימוד: מיה ביין-נחל
צילומים: יוכי יהל, גולדי קורן
דפוס: מג'אדלה - שיווק, פרסום ודפוס

ינואר 2008, שבט תשס"ח
© כל הזכויות שמורות

www.w-p.co.il

הוועדה המייעצת של פרלמנט נשים מודה לקרן פרידריך אברט ובמיוחד למר הרמן בונץ, מנהל הקרן בישראל, אשר אפשרו את ההוצאה לאור של הספר.

פרלמנט נשים

במה חודשית לפוליטיקה מזוית אחרת, לדיון ביקורתי ופמיניסטי על המדיניות השלטת והשיח הציבורי הרווח בישראל

ד"ר אסתר הרצוג
מרכזת פרלמנט נשים

הרקע והמטרות של הפרלמנט

פרלמנט נשים הוקם בנובמבר 1999, על ידי תנועת ש.י.ן, לשוויון ייצוג נשים, ה"ין (הרצליה נשים), קרן פרידריך אברט, מכללת בית ברל ועיריית הרצליה.

במהלך שמונה שנות פעילותו קיים הפרלמנט 48 מושבים, שנערכו ברחובות, בהרצליה, קרית שמונה, באר-שבע, ירושלים, תל אביב, חיפה, חולון, פקיעין, כפר-סבא, רעננה, רמת-גן, גבעתיים, ראש העין, בית חשמונאי, טירה, דליית אל-כרמל, כפר-יונה, ראשון לציון, גיסר אל-זרקא, שוהם ובקא אל גרבייה. במועצות האזוריות: גזר ולב השרון ובמסגרות: מכללת בית ברל, בית הסוהר לנשים נווה תרצה, בסיס צהי"ל בצריפין ובמכללת אלקאסמי.

מושבי הפרלמנט מימשו במלואן את המטרות המקוריות של המקימות:

• **יצירת בולטות לפן הפמיניסטי בשיח הציבורי ולעמדות מקוריות וביקורתיות של נשים** ממגוון מסגרות השתייכות ועשייה. מושבי הפרלמנט עסקו בנושאים מגוונים והם הדגישו את ההיבט הפמיניסטי בכל נושא: מסוגיית תקציב המדינה, שכר המינימום, מדיניות החינוך, הרווחה והקליטה, סוגיות של שלום, מלחמה, תקשורת ובלכלה, אלימות, פשע וטרור, תחרויות יופי ודוגמנות, זנות סחר בנשים ופורנוגרפיה, שירות צבאי, קשרי הון ושלטון, נשיאות המדינה, יזמות, ההשכלה הגבוהה, חזקת הגיל הרך, אקולוגיה, ג'נקולוגיה ועד סוגיית הוצאת ילדים מהוריהם ע"י מוסדות השלטון, מאז פרשת ילדי תימן ועד היום;

• **השגת בולטות לנשים מוכשרות בעלות תרומה ייחודית והישגים חברתיים ומקצועיים** בחיים הציבוריים בישראל. למעלה מ-250 דוברות הציגו עמדות, עדויות, ופרשנויות במושבי הפרלמנט. הן ייצגו קולות של נשים בישראל, מתחומי הפרופסיות, האקדמיה, הפעילות החברתית והיצירה האמנותית. הדוברות באו מקבוצות רבות ומגוונות: יהודיות, ערביות, מזרחיות, אשכנזיות, ותיקות, עולות חדשות, צעירות, מבוגרות, דתיות, חילוניות, לסביות יזמניות, שמאלניות ועוד. הן ביטאו את העובדה שלנשים בישראל יש צורך, רצון ויכולת להשמיע דעות ייחודיות ולהשפיע על המציאות;

• **יצירת פורום ציבורי פתוח וייחודי**, המפגיש לדיון והידברות קבוצות נשים שונות ומגוונות, מכל קצוות הקשת הפוליטית, בעלות רמות השכלה ועיסוקים שונים, בנות גילאים שונים וכיוצא באלה.

הפרלמנט העלה לראשונה לדיון ציבורי נושאים כמו סחר בנשים, זנות, פורנוגרפיה ופרסום פוגע, חזקת הגיל הרך, מועמדות אישה לנשיאות המדינה, ג'נקולוגיה ועוד. בדיונים עלו נקודות ראות שונות והדוברות תבעו נקיטת צעדים מעשיים לטיפול הרשויות ושינוי מדיניות והחלטות בנושאים אלה. במושבים שונים הובעה ביקורת נוקבת ואמיצה נגד מוקדי ומנגנוני שליטה בישראל והוקעו השחיתות, הדיכוי, האפליה והמדיניות המשמרת מצוקה ופערים חברתיים.

פמיניזם צומח

ארגון מושבי הפרלמנט במקומות שונים בארץ וההתמדה בקיום ששה מושבים מידי שנה, הפכו את מפגשי הפרלמנט למבוקשים בעיני קבוצות נשים פעילות בכל רחבי הארץ.

לדיוני הפרלמנט היו השפעות מרחיקות לכת

בכיוונים שונים:

• בהמשך לדיוני הפרלמנט בנושאים הקשורים למקומה של הזנות בחברה ולטיפולן של הרשויות בזנות, סחר בנשים ופורנוגרפיה, קיימה תנועת ש.י.ן, בשיתוף עם התנועה לגבריות חדשה, שלושה כנסים.

• בעקבות דיוני הפרלמנט בנושא הפורנוגרפיה הוקמה קואליציה של ארגוני נשים וארגונים חברתיים למאבק בפורנוגרפיה. בזכות פעילות זו עבר בכנסת חוק נגד שידורי פורנוגרפיה בטלויזיה;

• דיוני הפרלמנט על יחסי יהודים-ערבים הצמיחו רשת נשים מנהיגות, יהודיות וערביות - "אנואר" (אורות, בערבית), הפועלת לקידום נשים בישראל ולמען שוויון בין הקבוצות. אנואר ארגנה עד כה סמינרים וכנסים משותפים בשפיים, בפקיעין, בכפר ערה, בקלנסואה, בהרצליה ובנצרת. הכנסים עסקו בנושא "מעמד האישה" בקבוצות החברתיות-דתיות השונות, ב"נאקבה", במקומן של נשים בפוליטיקה, במלחמת לבנון השניה ועוד; בתשס"ה התפתחה פעילות משותפת לאנואר ולנשים בגייסר א-זרקא והצמיחה את מושב הפרלמנט על "נשים נגד נשק" אשר הוקיע את השימוש הנרחב בנשק על-ידי גברים בכפר בפרט ובחברה הישראלית בכלל;

• בעקבות דיוני הפרלמנט בראש העין על הוצאת ילדים מרשות הוריהם, מאז פרשת ילדי תימן ועד היום, הוקמה קואליציה של ארגוני נשים וארגונים חברתיים, שפועלת לשינוי המדיניות הממשלתית בסוגייה זו ולהעברת מרכז הכובד של הטיפול ברווחת הילד למשפחה ולקהילה.

• פרלמנט הנשים הוביל בספטמבר 2005, להקמת קואליציית ארגוני נשים למען אמהות וילדים, נגד השינוי בסעיף הנקרא "חזקת הגיל הרך", הקובע כי ילדים עד גיל 6, להורים מתגרשים, יישארו אצל אימם. הקואליציה הצליחה לעורר דיון ציבורי נרחב וביקורת קשה על כוונת שרת המשפטים, ציפי ליבני, לבטל את הסעיף.

• פרלמנט נשים היה שותף להקמת קואליציית ארגונים פמיניסטיים לקראת בחירות 2006 וערך מושב שבו הציגו חברות הקואליציה "עקרונות חברתיים כלכליים" בפני נציגי הסיעות המתמודדות.

• ערב הבחירות להסתדרות המורים בשנת 2006 הביע הפרלמנט תמיכה במועמדותה של אישה (יפה בן-דוד), והיה ארגון הנשים הראשון והיחיד שפעל לתמיכה בהתמודדות של אישה על הנהגת ארגון הנשים הגדול בארץ. במושב הפרלמנט שהוקדש לנושא הובעה תמיכה בציבור המורות בארץ.

• הפרלמנט פתח בקמפיין למען בחירת אישה ראשונה לנשיאות המדינה. בעקבות המושב שעסק בנושא זה, ואשר בו הוצגה מועמדותן של שש נשים, הודיעה ח"כ קולט אביטל על התמודדותה.

• פרלמנט נשים היה הגוף הציבורי הראשון שהוקיע את היציאה למלחמת לבנון השניה והתריע על הפגיעה הקשה באוכלוסיה האזרחית משני צידי הגבול.

• במושב על גינקולוגיה שהתקיים ב-2006 קרא פרלמנט נשים להכיר בחשיבות השגת דומיננטיות של נשים בתחום הגינקולוגיה.

הוועדה המייעצת

בועדה המייעצת המלווה את הפרלמנט חברות נשים מתרומי פעילות שונים באקדמיה, במישור הציבורי-חברתי ובתחומים מקצועיים:

• ד"ר אסתר הרצוג - אנתרופולוגית חברתית ומרכזת פרלמנט נשים; estherhertzog@yahoo.com
• יעל גרמן - ראש עיריית הרצליה ויועצת פוליטית;
• אורנית לוי-ספקטור - מנחה מחוזית בג'וינט;
• איבתיסאם מאחמיד - יוזר שלום מתחיל בפנים.
• איריס אברהם - סגנית ראש עיריית גבעתיים לשעבר;
• ברברה סבירסקי - סוציולוגית ומנהלת מרכז אדוה;
• גולדי קורן - דוברת פוליטית וקצינת משטרה;
• ד"ר ורדה גרנות - מנהלת בית-ספר;
• יוכי יהל - יוזר הארגון הארצי היציג להנגת הדייר;
• עויד יונה מרקוביץ' - משפטנית;

- ד"ר לינדה עפרוני - כלכלנית ומשפטנית;
- מרב מיכאלי - עיתונאית;
- נדין הולנדר - יועצת ארגונית ויו"ר נורה;
- ד"ר צביה ולדן - חוקרת לשון, מרצה בבית ברל;
- רות רזניק - יו"ר ל.א. לחימה באלימות ומנהלת מקלטים לנשים מוכות;
- רינת גימפל - מרכזת פרויקטים בקרן פרידריך אברט.
- רעידה מסאלחה - עובדת סוציאלית ומרכזת תכנית הגיל הרך במכללת אלאקסמי;

מושבי הפרלמנט

בחוברת זו תקצירי עמדות שהוצגו במושבי הפרלמנט במהלך תשס"ז.

המושב הראשון של פרלמנט נשים בשנת תשס"ז התקיים בספטמבר 2006, באודיטוריום ספיר בכפר-סבא, במעמד יהודה בן-חמו, ראש העיר. הוא נערך בשיתוף עם נסיה שטרסבורג-קיסר, היועצת למעמד האישה בעיריה ומועצת הנשים. נושא המושב היה: **קולות של נשים על "חזית" ו"עורף" במלחמה.** הנחתה את הדיון מרב מיכאלי (עיתונאית) והדוברות במושב היו: רותי גור (אישה לאישה), ריבה מוסקל (מתנועת המחאה בעקבות מלחמת לבנון ה-2), אורית לבנין-דנני (ארבע אמהות והאם החמישית), תת-אלוף מירי רגב (דוברת צה"ל), חנה בית הלחמי (הדרך למעלה, פרלמנט נשים), ד"ר לינדה עפרוני (כלכלנית ומשפטנית).

במהלך המושב הוצגו חוויות נשים מהצפון, שהיה בטווח התקפות הטילים של החיזבאללה, הושמעה ביקורת נוקבת על המנהיגות הפוליטית והצבאית בשל ההחלטה לצאת למלחמה בלבנון ועל הזנחת העורף והוצע ניתוח של הרקע הכלכלי-פוליטי ברקע ההחלטה לצאת למלחמה. הוצגה גם עמדתה של דוברת צה"ל ביחס לקשיי הדברור של המלחמה וכן ביחס למקומן של נשים במהלכה.

המושב השני התקיים באוקטובר 2006, בהיכל העיריה בחיפה, במעמד סגן ראש העיר שמואל גלברט. הוא נערך בשיתוף חנה שרודק, יועצת ראש העיר למעמד האישה ומועצת הנשים. נושא המושב היה: **איכות הסביבה - במבט נשי.** הנחו את הדיון ד"ר עירית קינן ודו"ר חנה ספרן והדוברות היו: פרופ' ארזה צ'רצ'מן (הטכניון), ר"ר רונית פישר (החברה להגנת הטבע), כרמית לובנו (ארגון חיים וסביבה), ד"ר דורית באום (המשרד לאיכות הסביבה), ליאורה אהרון (אזרחים למען הסביבה בגליל), נסרין מזאווי (הפורום הפלשתיני לצדק סביבתי).

הדוברות במושב זה הציגו היבטים שונים במציאות האקולוגית הקשה בישראל: בתחום התכנון העירוני, האוויר והמים. תוארו תהליכים מסוכנים של החרפה עתידית במצב איכות הסביבה בארץ וכן הובאו נתונים על מידות הזיהום וההבדלים בהשפעותיו בחלקי הארץ השונים ועל קבוצות אוכלוסיה שונות. כמו כן, עלתה סוגיית הפגיעה הרבה באוכלוסיות חלשות המרוכזות בשכונות עוני. פעילות מגוונת של ארגוני שמירת הטבע והסביבה תוארה בהרחבה.

המושב השלישי התקיים בפברואר 2007, באודיטוריום חיל האוויר בהרצליה. הוא נערך בשיתוף עם מנהל נשים וועדת רווחה ובריאות בעיריית הרצליה. מושב זה עסק בנושא: **"גינקולוגיה - עניין לנשים".** רות רזניק הנחתה את הדיון והדוברות היו: נירי דוד (מטופלת של גינקולוג), ד"ר רחל אדאטו (בי"ח שערי צדק), ד"ר כיפיה ראבי (בי"ח מאיר), אילנה שמש (מיילדת), אורית אביב ("דולה"), נירית שפירא ("חופש בחירה בלידה").

בפתח הדיון תוארה חוויה אישית משפילה של אישה צעירה שטופלה בידי גינקולוג. תמונה מגדרית של הגינקולוגיה בארץ הבהירה שמקומן של נשים בתחום זה של הרפואה הוא עדיין נמוך ביותר (כ-20% מכלל הגינקולוגים) על אף שמסקר עמדות עלה שכמחצית מהנשים מבקשות לקבל טיפול של רופאה. בדיון עלתה דרישה לפעולה מקיפה שתביא להעלאה משמעותית בשיעור הנשים בקרב הגינקולוגים. בין הדברים שעלו בדיון הורחב הדיבור על הלידה

הטבעית והלידה בבית וכן, על תרומתן הייחודית של "דולות" ליולדות, אותן הן מלוות.

המושב הרביעי התקיים, לרגל יום האישה הבינלאומי, במרץ 2007, בבית התנועה הקיבוצית בתל אביב, בשיתוף היחידה לקידום נשים ואגף המשימות של התנועה הקיבוצית. הוא עסק בנושא "**פמיניזם עכשווי בישראל**". סמדר סיני (מנהלת היחידה לקידום נשים בתנועה הקיבוצית) הנחתה את הדיון והדוברות בו היו: ד"ר אראלה שדמי (סוציולוגית של משטרות, אישה לאישה), ד"ר רבקה נרדי (סופרת, תנועת ש.י.ן), רולא דיב (כיאן), ד"ר גלעד פדבה (מכללת בית ברל), ד"ר אורנה ששון-לוי (אוניברסיטת בר-אילן), ורד מדר (דוקטורנטית, פמיניסטית מזרחית).

מושב הפרלמנט חגג את צאת ספריהן של שתיים מחברותיו הותיקות. ד"ר אראלה שדמי פרסמה את ספרה *לחשוב אישה - נשים ופמיניזם בחברה גברית* וד"ר רבקה נרדי פרסמה את ספרה *נשים חסרות מנוח*. הדיון עסק בהתפתחויות של הפמיניזם הישראלי בהווה והשפעותיו על קבוצות בתחומים שונים. ההיבטים שעלו בדיון התייחסו לקשר בין פעילות לחזון פמיניסטיים, לתהליכי השינוי הפנימיים שעוברת אישה בדרכה לפעילות פמיניסטית, זווית אישית על העשייה הפמיניסטית בחברה הערבית בישראל, השפעתו של הפמיניזם על התפתחותה של גבריות אחרת בישראל, פמיניזם בחברה מיליטריסטית וסוגיות של זהות במעבר ממזרחיות ופמיניזם לפמיניזם מזרחי ובחזרה.

המושב החמישי התקיים במאי 2007, בביי"ס דרור במועצה האזורית לב השרון, ובמעמד ראש המועצה, שייע יצחק. הוא נערך בשיתוף עם הדסה רוסו, יועצת ראש המועצה למעמד האישה ופורום נשים במועצה. המושב עסק בנושא: "**אחוות נשים - מציאות אפשרית או אשליה?**" הנחתה את הדיון ד"ר מירה חניק (מכללת לזלי ומכללת בית ברל, הדרך למעלה). הדוברות בדיון היו: פרופ' חנה הרצוג (אוניברסיטת תל אביב), אורה גפני (פורום נשים), לינדה (אנחנו שוות), ציפי נחשון (משרד הרווחה), ד"ר חנה קהת (קולך).

האמירה הקנטרנית "נשים לא מפרנסות לנשים" עמדה בלב הדיון שהתקיים על נושא אחוות נשים. האם תיתכן אחוות נשים? עמדותיהן של הדוברות הציעו פרשנויות שונות ואף סותרות וכן תקווה לעתיד של אחוות נשים בין קבוצות מרוחקות ומנוכרות. ההצגה "חברות" (שהעלו יונת קלר ואיבתיסאם מחאמיד) הבליטה את הכמיהה להתקרבות בין נשים יהודיות לערביות. מאבקן של הנשים הדתיות על זכויות נשים בבתי הדין עלה כתחום שבו אין שותפות ותמיכה הדדית של נשים חילוניות במאבק. וכן, נאמר כי הנשים העוסקות בזנות נתפשות כ"אחרות" ורחוקות.

המושב השישי התקיים ביוני 2007, בבית יד לבנים ברחובות, במעמד ראש העיר שוקי פורר. הוא נערך בשיתוף עם ד"ר מרה קנבל סגנית ראש העיר והפורום לקידום מעמד האישה. נושא המושב היה "**נשים בעלייה - מבט פמיניסטי על השתלבות עולות בישראל**". הינחתה את הדיון ד"ר ורדה דיאמנט-גרנות (מנהלת בי"ס, פרלמנט נשים) והשתתפו בו: טטיאנה פרברוב (מהנדסת כימית, אינכם לבד), מלי נגוסה (מנהלת לשכה), שושנה אשואל (אם מראש העין), פרופי יפה ברלוביץ' (אוניברסיטת בר-אילן), ד"ר אסתר הרצוג (מכללת בית-ברל, פרלמנט נשים).

מושב זה נערך באווירה של חיבוק העולות החדשות מכל הקבוצות. שירה של ד"ר ורדה דיאמנט-גרנות "בואו נאמין", הושר באמהרית, ברוסית, בעברית ובאידיש, על ידי מקהלות עולות חדשות מאתיופיה ורוסיה ועולים "ותיקים", שוקי, ראש העיר וורדה. סיפורי קשייהם של העולים בכלל ושל הנשים העולות בפרט הוצגו וכן תיאורים של הצלחות מרגשות בהשתלבותן החברתית. לצד הסיפור על מצבן הקשה של העולות בתקופת היישוב ומאבקן המרשים על השגת זכויות שוות, עלתה בדיון גם ביקורת על מדיניות הקליטה הביורוקרטית בישראל, בעיקר בהקשר של הטיפול בנשים העולות מאתיופיה.

דליה איציק -
ממנהיגות בחינוך למנהיגות פוליטית

ההחלטה לבחור בדליה איציק, יו"ר הכנסת, כאחת מנשות השנה של פרלמנט נשים, משקפת את ההכרה שבחירתה מייצגת הישג יוצא דופן לכלל הנשים בישראל. שנת 2007 ציינה התחזקות ניכרת בבולטות הציבורית והפוליטית של נשים בארץ. בשנה החולפת זכו נשים להגיע לתפקידים הבכירים ביותר בשתיים משלוש רשויות השלטון: לראש הרשות השופטת התמנתה דורית בייניש, שהייתה לנשיאת בית המשפט העליון הראשונה. דליה איציק הייתה לאישה הראשונה בראש הרשות המחוקקת. בשנה החולפת הייתה דליה גם לאישה הראשונה שזכתה לכהן בתפקיד נשיאת המדינה (כממלאת מקום וכנשיאה בפועל).

בתפקידה כממלאת מקום נשיא המדינה וכנשיאה בפועל, מילאה דליה איציק שורה של תפקידים ממלכתיים. תקופת הכהונה שלה הייתה עמוסה באירועים ממלכתיים, וביניהם: יום השואה, יום הזיכרון ויום העצמאות. היא עמדה בכל התפקידים בצורה מעוררת כבוד וזכתה לאהדה ציבורית גדולה, שבאה לידי ביטוי בסקרים העוסקים במעמדם של אנשי ציבור. לפי סקר של "יומן השבוע" ברשת ב' היא זכתה לציון "גבוה ודי-גבוה" בעיני למעלה מ-55% מהציבור, לעומת כ-16% ביחס לכלל חברי הכנסת, על תפקודה כיושבת ראש הכנסת. בסקר השנתי של ליידי גלובס זכתה דליה איציק להיבחר כאחת מ-50 הנשים הבולטות בישראל ודורגה הראשונה בין הפוליטיקאיות.

בהתנהלותה הזהירה והמאופקת בתפקיד הנשיאה בפועל הצליחה להחזיר את אמון הציבור למוסד הנשיאות, שנפגע קשות בעקבות פרשת ההטרדות המיניות של הנשיא המורחק, משה קצב.

בין הישגיה הבולטים של דליה איציק כיו"ר הכנסת: הצלחה דרמטית במאבקה לביטול חוק ההסדרים, הידוע לשמצה (הוא מאפשר הצבעה גורפת המונעת את יכולתם של חברי הכנסת לשקול ולהשפיע על כל נושא בנפרד). עמדתה הנחרצת בנושא הביאה עליה את זעמם של בעלי העניין, ובהם ראש הממשלה ואנשי משרד האוצר. הצלחתה לצמצם את חוק ההסדרים בהיקף של כ-70%, מקנה לה זכות היסטורית בביסוס הדמוקרטיה בישראל. מדובר בצעד משמעותי בדרך לביטול החוק בכלל.

גם התנגדותה הנחרצת של דליה איציק להטלת מס בריאות על עקרת הבית זכתה להצלחה. היא פנתה במכתב לכל חברי הכנסת בועדת הכספים להתנגד לסעיף וטענה כי מדובר בכפל מס (מאחר ובוטלה נקודת זיכוי) ובפגיעה בולטת בקבוצות החלשות ביותר, של נשים העובדות בביתן. הסעיף לא עבר בסופו של דבר. בכך סיכלה כוונה לפגוע באוכלוסיה חלשה, מתוך עמדתה כי מיסוי עקרות הבית אינו עולה בקנה אחד עם המדיניות לצמצום העוני בישראל.

דליה איציק פעלה במסירות ומאחורי הקלעים למען ניצולי השואה. היא הפעילה לחצים על ראש הממשלה ותבעה מראש אגף התקציבים של האוצר ומשר הרווחה להעלות את תקציבי התמיכה בניצולי השואה.

על רקע הריבוי במעשי תקיפה של קשישים נחלצה דליה איציק לפעולה לשינוי בדרכי הטיפול של הרשויות בנושא. בהופעותיה בתקשורת הוקיעה את האלימות הברוטאלית, הנורמת נזק חברתי קשה מאד, להסתגרות הקשישים, לאבדן עצמאותם,

ולחיים בפחד. היא תבעה מהמשטרה לקבוע את היעד של טיפול בפוגעים בקשישים בסדר עדיפות עליון, וכן היא תבעה להטיל עונשי מקסימום על הפושעים הפוגעים בקשישים.

מאז כניסתה של דליה איציק לתפקיד עבר מוסד הכנסת שינויים מרחיקי לכת, גם במובן הצורני וגם בצד התכני. היא מובילה רפורמה פרלמנטרית הכוללת, בין השאר, בחינה מחדש של מסלולי החקיקה בישראל במטרה לצמצם את היקף החקיקה הפרטית. היא יוזמת מהלכים שיאפשרו לח"כים לבקר את עבודת הממשלה ומפתחת כלים שישפרו את הליכי הפיקוח של ועדות הכנסת על עבודת הממשלה. היא מצליחה לקדם שינויים ותכניות בדרך המבוססת על הסכמות ועל שיתוף פעולה. יוזמה נוספת שלה קשורה ליום ההולדת של הכנסת. בט"ו בשבט השנה ייצאו 120 חברי הכנסת, כולל חברי ממשלה, לבתי ספר וידברו עם תלמידים על דמוקרטיה. ועוד, בסוף חודש ינואר יופעל לראשונה קו פתוח ייפתח בקרוב לטובת הציבור, אשר יוכל לפנות לחברי כנסת. גם הצד האסתטי של הבניין זכה לעדנה. הכנסת נראית היום כפי שלא נראתה מעולם. בזכות המעורבות הרבה שלה חודשו תהליכי השיפוץ כשהיא נכנסה לתפקיד.

על רקע מאבק המורים שהתנהל לאחרונה, בולטת תמיכתה הבלתי מסוייגת של דליה איציק במאבק המורים על שיפור במעמדם ובשכרם. וכך אמרה בדברים שנשאה בפתיחת ועידת ישראל לחינוך. (ב- 30 לאפריל 2007, בעיצומה של שביתת הסטודנטים וסמוך לפתיחת שביתת המורים).

פינה חמה שמורה אצלי לחינוך. את הימים הראשונים בקריירה הציבורית שלי עשיתי בתפקידים הנוגעים לחינוך. בין היתר כיו"ר הסתדרות המורים בירושלים ולימים כסגנית ראש עיריית ירושלים, ממונה על תיק החינוך. מכל שנות הקריירה שלי, ואתם יודעים שעדיין מוקדם מבחינתי לסכם אותה, אני זוכרת לטובה ובאופן הכי אישי, הכי חזק, הכי משמעותי, את ימי כמורה.

החינוך הוא המפתח המאפשר שוויון הזדמנויות אמיתי בחברה. לא לחינם אומרים היה משכיל היה אדם. החינוך וההשכלה עושים את כולנו בני אדם טובים יותר. בחברה שלנו אשר מחויבת לשוויון הזדמנויות, ההזדמנויות אינן שוות ונקודת הפתיחה של המסע הארוך והקשה של חיינו כאן כבר בפתיחת מסלול החיים כל אחד מאיתנו ניצב בעמדת זינוק אחרת. עלינו לזכור את אלו שמתחילים את חייהם בנקודות פתיחה חלשות יותר. החינוך הוא שמאפשר לגשר על פערי הפתיחה האלו. חינוך הוא המצמצם האמיתי של הפערים החברתיים.

אתם המורים והמורות של ישראל אתם חוד החנית בשליחות הזאת. אתם כוח המשימה המיוחד של כולנו בחזית הזאת. בעיני שר החינוך הוא האחראי על החוסן הלאומי של כולנו. עלינו לראות כאילו שר החינוך הוא גם שר הביטחון. מערכת החינוך נשענת בעיקר על כוח נשי, גננות מחנכות מורות מקצועיות, מנהלות בעלות תפקידים חשובים אחרים, מבלי לגרוע ולו במעט מתרומתם של המחנכים הגברים אני רואה לנכון לשבח אתכן, האמהות, הנשים, שליחותכן אינה מסתיימת עם הישמע הצלצול, על ההקרבה, על הדאגה, על האכפתיות, בעיקר על ההשקעה הבלתי פוסקת.

אני מאחלת לעצמנו שנדע לכבד את מקצוע ההוראה ולחראות את הכבוד הזה גם בהזרמת תקציבים ראויים. מורי ישראל ראויים לשכר הוגן יותר. השקעה בחינוך היא השקעה בביטחון. השקעה בחינוך היא השקעה בכלכלה. השקעה בחינוך היא השקעה בטוחה היא תמיד משתלמת לפרט ולכלל.

דליה איציק היא האישה הבולטת בציבוריות הישראלית בשנת 2007. היא הובילה למיקוד תשומת הלב הציבורית בנושאים חברתיים רגישים, ופעלה למען טובת קבוצות מקופחות באוכלוסיה.

אוסיף, בנימה אישית, כי בעיני דליה היא דמות נשית בולטת בפוליטיקה הישראלית גם בזכות התמיכה הגלויה והחמה שלה בפעילות פמיניסטית. היא אינה מתנצלת ואינה מתפתלת. היא מביעה הכרה והערכה ללא סייג לנשים הפעילות ולפעילותן. עם כניסתה לתפקיד הזמינה אל לשכתה נשים העומדות בראשי ארגונים וביקשה מהן לראות בכנסת את ביתן ובה כתובת לפעילות ולשיתוף פעולה. לטובה זכורה לי קבלת הפנים המרשימה שערכה לנסי פלוסי, יו"ר הקונגרס האמריקאי, כאשר בדברי הברכה פנתה אליה במפורש "כאישה הראשונה בראש בית המחוקקים הישראלי לאישה הראשונה בראש הרשות המחוקקת האמריקאית".

אין לי אלא לייחל לכך שדליה איציק תהיה מודל לחיקוי לכל אישה המגיעה לתפקיד הנהגה, שתזכור כי יש לה מחויבות לציבור הנשים וכי הגיעה לשם גם בזכות עצמה אך גם בזכות מאבקן של נשים רבות אחרות.

אסתר הרצוג, מרכזת פרלמנט נשים, ינואר 2008

משמאל: ננסי פלוסי, רינה בר-טל, אסתר הרצוג,
דליה איציק, רות רזניק

ציפי לבני -
מנהיגות שמאתגרת את השפה העיתונאית הסקסיסטית

בחרנו בציפי לבני כאחת מנשות השנה, כמי שמייצגת תרבות וסגנון שלטוניים אחרים, "נשיים". הסתייענו בכתבותיהן של רותי סיני ואורנה קזין, אשר הצביעו על הסגנון האחר של ציפי לבני - כזה המייצג מנהיגות חדשה שמאתגרת את השפה העיתונאית הסקסיסטית. עמדותיה ביחס למלחמת לבנון ותגובתה על דו"ח וינוגרד, היו מהאמירות הבולטות ביותר במערכת הפוליטית של השנה.

בלבולי ביצים
מאת: רותי סיני

רותי סיני רואה בהתקפות על ציפי לבני שוביניזם לשמו, מצד פרשנים שלא מבינים שהיא מציעה תרבות פוליטית אחרת.

התנהלותה של ציפי לבני בזירה הפוליטית היתה תמיד עניינית. היא לא דרשה הנחות או העדפה מתקנת בשל היותה אשה. היא גם לא הרטה על דגלה מאבקים פמיניסטיים. דווקא משום כך תמוהה המתקפה הסקסיסטית, האישית והלגלגנית על שרת החוץ מצד בכירי הפרשנים בעיתונות - מתקפה שקשה לדמיין כמותה על גבר במצב דומה.

"ציפי לבני הסירה אתמול את הספקות האחרונים באשר להתאמתה לתפקיד מזכ"ל נעמת, או, מקסימום, נשיאת ויצ"ו העולמית", כתב בן כספית ב"מעריב". "הילדה הכי יפה בגן", כינה אותה אמנון אברמוביץ' בערוץ השני. "ארנבת שנלכדה בפנסי מכונית", פירשנה סימה קדמון ב"ידיעות אחרונות" והוסיפה, "לממלאת מקום ראש הממשלה שלנו אין ביצים".

לא שמענו פרשנים מתייחסים לאבריהם המוצנעים של ח"כ אביגדור יצחקי כשהיללו את התפטרותו מראשות הקואליציה (למשל, "יש לו ביצים"), או של אהוד אולמרט כשצלבו אותו על סירובו להתפטר מראשות הממשלה (למשל, "הוא לא גבר"). לא שמענו אף לא התייחסות אחת לפיסיונומיה של שרי הממשלה, בהם גנרלים ושב"כניקים, שלא העזו להביע דעתם בפומבי על אולמרט וחיכו לאשה שתציל את מפלגתם מזעם הציבור.

באופן אירוני, את לבני משמיצים בדיוק בשל אותן תכונות שאת היעדרן מגנים אצל אולמרט. חטאה של לבני הוא בהססנות, בפחדנות, בכך שלא הלכה עד הסוף. חטאו של אולמרט הוא בכך שלא היסס לצאת למלחמה מיידית ב-12 ביולי, לא שקל את התוצאות של החלטותיו על העורף ולקה בשחצנות.

היטיב לבטא זאת עו"ד יובל אלבשן, מנהל הקליניקות המשפטיות באוניברסיטה העברית, שבמכתב דחוף ששיגר אתמול ללבני זעם על ההתלהמות של מבקריה ש"מקדשת שיח של בריונות וסכינים על פני שיח מנומס אשר מקפיד על כבוד הזולת, גם אם הוא יריב. במקום להציג את דברי השרה כעמדה תרבותית אשר אומרת את שלה אבל מבקשת להימנע מלרמוס את האחר, היא מוצגת כהססנית בזויה".

התבטאויות מהסוג שמכוון ללבני הן הגורם למיעוט המביש של נשים בפוליטיקה, כמו גם השתקפותו. אלמלא השוביניזם הטבוע בכל שדרות הממסד והחברה, היו יותר נשים מעזות להתמודד. גם כשהן כבר מוכנות לנסות, מצפים מהן שינהגו לפי קודים גבריים, ינופפו ב"ביצים" שלהן, יימנעו מרגשנות.

לבני, החליטו הפרשנים, נטולת כושר מנהיגות משום שלא התפטרה. זה שהודיעה כי תתמודד נגד ראש הממשלה בפריימריס, כמקובל בשלטון דמוקרטי תקין, לא נחשב כמנהיגות. זה שאמרה כי מצפונו הוא שצריך להכתיב לו ללכת, כמקובל בשיח תרבותי, נחשב כפחדנות. אוי לנו מנורמות שלטוניות כאלה.

וואלה! חדשות, יום שישי, 4 במאי 2007

ציפי לבני לא חברה

מאת: ארנה קזין

אין, ולא תהיה, מנהיגות חדשה, בלי שפה עיתונאית חדשה.

איזה מין מנהיג, או איזו מין מנהיגה, דרושים לישראל, ואיפה יימצאו? לרגע נראה היה כי הולכת ומתבהרת תשובה מעניינת - כמעט מהפכנית - לשאלה הזאת, שמעסיקה את העיתונות דרך קבע, וביתר שאת מאז סוף ימי השלטון של אריאל שרון.

הרי, לכאורה, ברוח מסקנות ועדת וינוגרד, העם בשל, או משווע, למנהיגות חדשה: שקולה, מתונה, יצירתית ואחראית. כי לכל הפחות, החברה הישראלית לא תסכים עוד להעמיד בראשה מנהיגים שידם קלה על ההדק, שמעדיפים להפגין כוח צבאי ולא לדבר; מנהיגים שמוכנים לשלוח חיילים אל מותם בלי להסס.

אלא שעדיין נותרה מכשלה קטנה: הפרשנים הפוליטיים. אלה - שמתווכים את מסקנות הדו"ח, ומעצבים את הדעה הרווחת - לא התחלפו, לא הסיקו מסקנות, לא יצאו, אף לא לרגע קט, מחוץ לקופסה, לא התנתקו מזרם המחשבה המרכזי, לא שינו את הלשון שבה הם מדברים. וזו הבעיה: אין, ולא יכולה להיות, מנהיגות חדשה, בלי שפה עיתונאית חדשה.

וכך, בשבוע שעבר כתב בן כספית ב"מעריב" על שרת החוץ ציפי לבני, שהיא מתאימה להיות מזכ"ל נעמת או "מקסימום, נשיאת ויצ"ו העולמית"; שכדי להנהיג את המדינה יש צורך ב"קור רוח מחושל, בעצבים מפלדה, ביכולת להתמודד עם מצבים מסוכנים, עם הכרעות קשות, עם החלטות גורליות שצריכות להתקבל תוך זמן קצר". אהוד אולמרט מצטיין, כך נראה, בכל התכונות הללו. לעומת זאת, לבני, לשיטתו של כספית, היססה יותר מדי ולא התפטרה, ולכן "היא יכולה להיות עורכת דין מצטיינת בתחום הגישור", לכל היותר.

הקביעות האלה של רבים מהפרשנים הפוליטיים מעניינות לכאורה רק בהקשר מיידי, מצומצם יחסית: הקושי של נשים כמו לבני להשתלב בפוליטיקה גברית, שמסוקרת על ידי עיתונאים סקסיסטיים; על ידי גברים (ונשים) שתוקפים כל מי שמאיימת על ההגמוניה הגברית, כעדת כלבים מבוהלים. בערוץ 2 אמנון אברמוביץ קרא לשרת החוץ בבוז "מיצי" ו"ילדה יפה". ב"ידיעות אחרונות" סימה קדמון כינתה אותה "ציפיטפוט", וכתבה ש"אין לה ביצים", ושהיא "התאהבה בדימוי של עצמה עד כדי כך שהחליטה שהיא יכולה וגם ראויה להיות ראש ממשלה". ויוסי ורטר, ב"הארץ" קבע שלבני "קרסה תחת הלחץ, כי היא מעולם לא היתה בנויה לעמוד בלחץ כזה".

אלא שהיחס של כספית ועמיתיו ללבני - מזלזל, מבטל, אדנותי - מלמד לארך על האופן שבו המערכת הגברית דוחקת נשים החוצה מעמדות כוח (ובכלל זה גם נשים כמו סימה קדמון ב"ידיעות" ואילה חסון בערוץ 1, שמאמצות את האתוס העיתונאי הזה ונוטות להצטרף לעדה הנושכת); היחס המבטל אל לבני מלמד גם על האופן שבו נוצרות מלחמות. כספית מגלם בכתיבה שלו שילוב מובהק בין שני סוגי השוביניזם הכרוכים זה בזה: זה שמשמעותו בהשאלה היא זלזול של גברים בנשים, וזה המקורי, השוביניזם הלאומני, שכולו חולשה הבאה לידי ביטוי בזלזול באויב; כמו החולשה שאפיינה את ניקולא שובן, חיילו הפטריוטי, הנאמן והפותה של

נפוליאון בונפרטה, שנפצע במלחמה 17 פעמים, והמשיך, למרות מומיו הרבים, להילחם בנאמנות עיוורת ומטומטמת. המושג "שוביניזם" נגזר משמו, ומדמותו שהוצגה באור נלעג במחזה הסאטירי מהמאה ה-19, "העיטור בעל שלושת הצבעים", של האחים קוניאר.

איך כל זה התבטא בעמדת הסיקור של כוחותינו בתקשורת? ביום השני ללחימה בלבנון כתב בן כספית ב"מעריב": "חיזבאללה חייב לצאת (מהבליץ) מוכה, חבול, זוחל, מדמם ומצווח. אסור שחיזבאללה יוכל להתקרב יותר לגדר הגבול. מחסן הרקטות שלו צריך להתחסל. האיום הזה צריך להתבטל. נסראללה חייב למות".

אלכס פישמן, הפרשן הצבאי של "ידיעות אחרונות", ביטא את תקוותיו להמשך הקרבות: "הפרק השני יהיה כואב יותר, גדול יותר ורועש יותר מהפרק הראשון שהסתיים אמש... שם המבצע היה צריך, אולי, להיות 'עשר המכות'. שכן הקונספט מאחורי המבצע קובע שכל מכה תהיה כואבת יותר מקודמתה. עד מכת בכורות. עד שיבקשו מאתנו - ועד שנסכים - להפסיק".

שמעון שיפר, גם הוא מ"ידיעות", התפעל בתורו משלישיית אולמרט-פרץ-חלוץ ש"מגלה קור רוח ומוכנה להשיב מלחמה בממדים שלא נודעו באזור הזה". ואמנון דנקנר השיק ב"מעריב" את קמפיין "ישראל חזקה", במאמר שקבע בגאווה כי "ממשלת ישראל גילתה עמוד שדרה של פלדה".

ערב סיום המלחמה, בעיצומו של המשא-ומתן על הפסקת האש, נתן ארי שביט ב"הארץ" את אקורד הסיום לקונצרט הזה: הוא קרא לאולמרט להמשיך להילחם עד שיחזור מלבנון עם ניצחון, כי "ביום שבו נסראללה יעלה מתוך הבונקר ויכריז קבל עולם על ניצחונו, אסור שאהוד אולמרט ישב בלשכת ראש הממשלה".

הפרשנים הפוליטיים אינם שונים איפוא מהפוליטיקאים שאותם הם מסקרים. מכתיבתם עולה משאלה כמוסה להחליף אותם בעמדת הכוח. הם מדברים באותה שפה. הם חולקים מערכת ערכים אחת. הם מזינים זה את זה.

הדו"ח הנוקב של ועדת וינוגרד דווקא קורא לחברה הישראלית ולעיתונאיה לשנות את האמונה, את הנורמה, ולעצב מנהיגות מסוג חדש: שמתייעצת, שחושבת, שניחנת בשדה ראייה רחב, שתופסת חלופות אפשריות למלחמה, חלופות של משא ומתן. מנהיגות שאינה רואה באופציה הצבאית את הדרך הבלעדית, או הטובה ביותר, לפתרון בעיות לאומיות. מנהיגות ששוקלת, שמהססת. דו"ח וינוגרד קורא לנו להעמיד ראש ממשלה שדומה אולי יותר למשה, המנהיג האגדי, שהיה כבד פה ולשון, כלומר לא "מנהיג חזק" במובן הפשטני, הוולגרי של המושג. מן הדו"ח עולה משאלה למנהיגות שמדברת בשפה בוגרת ויצירתית, ומסוגלת להכיר במציאות מורכבת.

כלומר, דו"ח ועדת וינוגרד מציע, בעצם, למגר את השפה של בן כספית ושל רבים מחבריו למקצוע. לפי מסקנות הדו"ח, אין עוד מקום ללשון הסיקור של עיתונאים סקסיסטיים, שמעריצים כוח גברי מהסוג הישן; עיתונאים שמדברים על ראש הממשלה כעל גנרל שאמור להביא להם ניצחון. השפה הזאת - של הכוח וההשפלה - אבד עליה כלח. הכתיבה של כספית וחבריו מתאימה לכל היותר לעיתון "במחנה" או לביטאון חיל האוויר. ישראל בשלה, או משוועת, לשפה עיתונאית חדשה.

הארץ, יום חמישי, 17. 1. 2008

הילארי קלינטון
מתמודדת על נשיאות ארה"ב

אם תיבחר לנשיאות ארה"ב, תהיה האישה הראשונה בראש המדינה המנהיגה את העולם המערבי והעולם כולו. היא טבעה את הביטויים "זכויות נשים הן זכויות אדם" ו"יש צורך בכפר שלם כדי לגדל ילד". הובילה בהצלחה מאבקים למען שוויון לנשים בשכר וכן, רפורמות מרחיקות לכת במערכת הבריאות הציבורית.

סגולן רויאל
מתמודדת ראשונה על נשיאות צרפת

התמודדה על נשיאות צרפת מול ניקולא סרקוזי ארה"ב. על אף הפסדה, "העימות חידד את יכולותיה ואת אופי הפלדה שלה. אפילו עיתוני הימין לא יכלו להסתיר את הערצתם ליכולת הלחימה שלה. לה פיגארו הימני כתב שיש לה את זה".
דניאל בן-סימון (וואלה)

בנזיר בוטו
שילמה בחייה על התנגדותה לשלטון בפקיסטן

בנזיר בוטו נולדה לפני 54 שנים, ומגיל צעיר סומנה ללכת בדרכו של אביה ולהשתלב בפוליטיקה. בשנות ה-80 נשלחה לגלות בבריטניה, אך שנתיים לאחר מכן שבה לפקיסטן ונבחרה לראשות הממשלה. ב-1996 ספגה מפלה בבחירות, וב-1999 הוגלתה שנית. שמונה שנים לאחר מכן שבה למדינה כמנהיגת האופוזיציה, וכעבור חודשיים - נרצחה.

קרן פרידריך אברט - שותפות רבת שנים עם פרלמנט נשים

הרמן בונץ
מנהל קרן פרידריך אברט בישראל

אני אסיר תודה על הזכות להציג את הפעילויות של פרלמנט נשים בישראל לשנת 2007. הפרלמנט הוא שותפנו לאורך שנים ויש לנו הערכה מיוחדת לנקודת הראות הפמיניסטית שהוא מדגיש בעקביות ואשר תרומתה רבה לדיון הפוליטי והחברתי על המתרחש בישראל.

בשנה החולפת התמקד פרלמנט נשים על מגוון נושאים שיש בהם עניין עכשווי לציבור הישראלי. כמו כן, הפרלמנט חגג את המושב ה-50 מאז תחילת פעילותו. מושב זה, שהתקיים בנובמבר, נערך במתכונת שונה מהרגיל: הפנל היה מורכב מגברים אשר דנו באלימות.

המושבים האחרים לאורך שנת הפעילות עסקו בשאלה: האם נשים מודרות מהדיון על נושאים של ביטחון אסטרטגי, בנושאים כמו פמיניזם עכשווי בישראל, במיוחד בחברה מיליטאריסטית וכן בבחינת קשיי ההשתלבות וההסתגלות של נשים עולות בארץ.

בכל המושבים הציגו המשתתפות מבט אישי, המיוחד להן. דבר זה הופך לעיתים את מפגשי הפרלמנט למעוררי פולמוס, אך גם מעוררי השראה והם תורמים להרחבת אופקיהם של אלו הנוטלים בהם חלק. כל אלו מבטיחים את ההישג החשוב של פרלמנט נשים בתרומתו לדיון הפוליטי והחברתי בישראל.

לאור העובדה שאחת מהמטרות המרכזיות של קרן פרידריך אברט היא לתמוך במעמד של נשים בחברה, אני נאה שהקרן היא שותפה ותיקה

הרמן בונץ

לפרויקט ייחודי זה. יחד עם זאת, יוזמה זו כולה לא הייתה אפשרית ללא המסירות ללא-תנאי והעבודה המיומנת של ד"ר אסתר הרצוג. הצוות של קרן פרידריך אברט כולו מכיר תודה על המאמצים והאנרגיה שהיא ונשים רבות אחרות משקיעות בפרלמנט נשים לאורך השנים.

לאור זאת, אני מבקש להסב את תשומת הלב לרלוונטיות שיש לחילופי רעיונות במישור הבינלאומי, בהתייחס לזכויות נשים. הרעיונות הפוריים שהושגו במפגשים הקודמים של הפרלמנט בנושאים לאומיים, למשל אלו שצמחו מהדיונים על עמדות של נשים ביחס לביטחון, לקליטת עולים ולמיליטאריזם בחברה, ערכם רב ללא ספק ליישום גם בהקשר הבינלאומי. לפיכך, אני מאחל לפרלמנט נשים שימשיך בהצלחתו ובפיתוח רעיונות רבים נוספים בעתיד.

מושב 43

קולות של נשים על חזית ועורף במלחמה

כרמלה מנשה -
מימד נשי ואנושי בדיווח ובפרשנות על הצבא

קולות של נשים על "חזית" ו"עורף" במלחמה

מושב 43

26 בספטמבר, 2006

כפר סבא (אודיטוריום ספיר)

ברכות:

ראש העיר, יהודה בן-חמו

מרית דנון, מנהלת הרשות הממשלתית לקידום מעמד האישה

הרמן בונץ, מנהל קרן פרידריך אברט

טל קוגמן, יו"ר מועצת נשים

הצגת עמדות:

קול הנשים במרחב ה"מוגן"

רותי גור, אישה לאישה והעמותה להעצמה כלכלית לנשים

קול עצמת השכול

ריבה מוסקל, תנועה המחאה בעקבות מלחמת לבנון ה-2

קול האלטרנטיבה

אורית לבנין-דגני, האם החמישית

קול נשי במלחמה

תת-אלוף מירי רגב, דוברת צה"ל

קול ומחיר המחאה

חנה בית הלחמי, הדרך למעלה, פרלמנט נשים

קול הנשים הערביות בתקשורת

אימאן קאסם-סלימאן, עיתונאית

קול הכלכלה

ד"ר לינדה עפרוני, כלכלנית ומשפטנית

מנחות:

נסיה שטרסבורג-קיסר, יועצת ראש העיר למעמד האישה

מרב מיכאלי, עיתונאית

קול האלטרנטיבה

אורית לבנין-דגני
מנחת קבוצות ופעילה בתנועת ה"אם החמישית"

חברה בריאה היא חברה מרובת קולות, לא מונוליתית. לא כזו שתובעים ממנה להיות חזקה מבלי לתת לגיטימציה לקשיים בהן היא נתונה. הקול האלטרנטיבי נותן לגיטימציה לתהיות ולספקות שהחברה נדרשת להימנע מהם, בתביעה לשמור על מונוליתיות מחשבתית. דמיינו שנוכל לתבוע שמלחמה כבר לא תהיה אופציה ושנוכל להכריז שאנחנו לא מוכנים יותר לשלם מחיר, לא כעורף ולא כלוחמים, כי אפשר גם אחרת.

אני אתבונן במושג "קול האלטרנטיבה" משלושה כיוונים: הראשון- מהכיוון התהליכי, השני- הכיוון התכני והשלישי - החיבור ביניהם. כלומר, אבחן את החשיבות שיש לקולות השונים בשיח הציבורי בזמן מלחמה ביחס לתפקוד החברה בסיטואציה הזו ואת תפקידם של אלו שבחרו להשמיע את הקולות הללו.

ברמת התוכן אראה שלושה מרכיבים שונים שניסינו להציע במאמרים שונים, ויש לציין שהיו לנו הצלחות עד לנקודה מאוד מעניינת שאצביע עליה בהמשך.

אנסה גם לבדוק האם כשדיברנו ברמת התוכן על אלטרנטיבה למלחמה האם האופן שבו ניסחנו אותה היה גם הוא לא מלחמתי. האם כשאנחנו אומרות "מלחמה היא לא השפה שלי" אנחנו אכן מדברות בשפה אחרת. האם אנחנו מצליחות להדגים את האלטרנטיבה. המודלינג הזה חשוב משום שהוא ניתן ללמידה והוא מוכיח שהתוכן אכן ניתן ליישום!

מהו התהליך? מצב של מלחמה הוא "מצב קצה", בו באופן טבעי מצטמצמים הקולות השונים, בשל תגובות ההישרדות הראשוניות שלא מאפשרות לאנשים /נשים להתפנות אלא לצרכים המיידים.

במיוחד אם קימת סכנה פיזית, כפי שהיה במקרה של מלחמת לבנון השנייה, למיליון איש ואישה. לכן הקולות שמצליחים להתאושש, להתארגן ולבטא עצמם עושים שירות חשוב מעין כמוהו לחברה. ככל שהם רבים הם מבטיחים שהחברה, בהיותה קבוצת ענק, תצליח להחלים מהקיפאון הזמני, הרגשי והקוגניטיבי, ותוכל למצוא כוחות להתארגנות מחודשת עם המציאות החדשה. הקולות הללו נותנים ביטוי למגוון עצום של רגשות, מחשבות, שאלות וספקות של רבים, שנדחקים לתת-מודע בשל המצוקה.

הקולות הללו הם הקולות הקבוצתיים. חברה בריאה היא חברה מרובת קולות, לא מונוליתית. לא כזו שתובעים ממנה להיות חזקה מבלי לתת לגיטימציה לקשיים בהן היא נתונה. אני עברתי את המלחמה על הציר בין הצפון למרכז, משום שאימי נפצעה ושהיתי ימים רבים בתוך בתי חולים. הצורך להתבטא היה עצום והרגשתי שאני לא יכולה לשתוק. הייתי עולה הביתה פעמיים עד שלוש בשבוע, כותבת בלילה, שולחת לחברתי תמר אלמוג, שהיתה עורכת איתי, את המאמרים, שולחת למערכות, רצה לממ"ד, מחכה שיעבור גל הטילים של הבוקר (באזור שלי - הגליל התחתון המזרחי- הוא היה קצר) וחוזרת למרכז. כך במשך חודש ימים.

אני הרגשתי ממש כמו תיבת תהודה. אני מניחה שאת התחושה הזו של דחף עצום להתבטא מכירות נשים נוספות כאן. בזיקה לאמירה המשמעותית של הפמיניזם האומרת שהאישי הוא הפוליטי נוסיף ונאמר, אם כן ,שהאישי הוא גם קבוצתי.

מהו התוכן: בראש ובראשונה רגשי. לתת לניטימציה לרגשות השונים של פחד, הלם, כעס, בלבול, ייאוש. אותם רגשות שנדרשנו לדכא אותם תחת הסיסמה שאנחנו חזקים. כלומר לא רק שהיה קשה להתארגן עם מה שמרגישים בתוך הפתאומיות הזו, מצופה מאיתנו גם להשתתק וגם להשתיק. לכן הכתיבה הרגשית נתנה ביטוי למה שמודחק ,מוסתר, מבויש. היא הציבה את האלטרנטיבה לתביעה להתנהג באופן רציונאלי במצב לא רציונאלי לחלוטין. כך שאם כבר מרגישים משהו, הרגש היחיד המותר הוא כעס על הצד השני והצדקת הפגיעה בו. פחד לא בא בחשבון. כולם חזקים ולכן גם אסור לשאול שאלות, אפילו מה זה חוזק.

הקול האלטרנטיבה שואל גם כמובן שאלות, מטיל ספק במידע הנמסר לו, קורא לעצור את המלחמה, דורש לבדוק את הנחות היסוד. האם באמת המלחמה היא כי אין ברירה? איך יוצאים למלחמה בלי דאגה לעורף?

הקול האלטרנטיבי נותן לניטימציה לתהיות, לספקות שהחברה נדרשת להימנע מהם, בתביעה לשמור גם על מונוליתיות מחשבתית.

הגישה האלטרנטיבית רואה חשיבות גדולה בשילוב של שני המרכיבים: הרגשי והתודעתי, במטרה לאפשר תפישת עולם מורכבת, עמוקה יותר כאלטרנטיבה לזו הדיכוטומית, הפשטנית, שרווחת, לצערנו, בדיון הציבורי, המתקיים ביחס לסכסוך. היא גורמת לנו לשוב ולצאת למלחמה כי אנחנו לא יודעים לפתור קונפליקטים אלא במלחמה. אנחנו לא מכירים אופציה אחרת. שפת המלחמה, תרבות המלחמה, היא המובן מאליו שלנו ולכן אנחנו מוכנים לשלם כל מחיר, מוטרף ככל שיהיה, כמו במלחמה הזו.

לפיכך, האלטרנטיבה החשובה ביותר היא להגיד "מלחמה היא לא השפה שלי" ולהציע את האופציה של השפה ושל הפרקטיקות השונות של יישוב סכסוכים. חלקן, כגון הגישור, מוכרות היטב מתחומים שונים בחיי כולנו אבל אנחנו לא השכלנו להביא אותן גם לשדה המלחמה. השיח הציבורי מכיר רק את הטרמינולוגיה המיליטריסטית ותפקידנו הוא להנגיש את השפה האחרת ולהפוך אותה לחלק מהשיח הציבורי, ובכלל זה התקשורתי, כדי שהאופציה הזו תהיה מוכרת ומובנת ושנוכל לבחור בה. כרגע אנחנו לא יכולים לבחור בה מהטעם שאנחנו לא מכירים אותה.

כאן עלי להתייחס למה שהזכרתי לעיל, והוא: היכן עצרו אותנו, לפחות אותי, בפרסום, בדיוק במקום הזה - של תמונת האלטרנטיבה. כלומר ניתן היה להביע רגשות, לשאול שאלות, לקרוא למשא ומתן כתחליף למלחמה, אבל ברגע שנשלחו טקסטים הפורשים איך תראה חברה שהשפה שלה איננה שפת המלחמה ואיך ניתן ליישם את תהליכי השינוי- טקסטים אלו נדחו ע"י כל המערכות. (אחד מהם מצורף בסוף).

ומה בין התהליך והתוכן? אני חושבת שאחד התפקידים של השמעת האלטרנטיבה הוא גם לעשות לה מודלינג, כלומר להדגים אותה. לי חשוב לכתוב באופן שאני מגדירה כתיבה מזמינה, כתיבה אישית, רגשית, שואלת, תוהה, היוצרת הזדמנות לכל אחד ואחת להתחבר אל מקום מוכר, נוח, שמאפשר התחלה של תהליך.

אני מאמינה שכתיבה מעין זו מיישמת את ההנחה שאני לא נלחמת בתחושותיהם, בתפישת עולמם, בדיעותיהם של הקוראים/ות. אני רוצה לאפשר להן/ם לבחור באלטרנטיבה שאני מאמינה בה ממקום לא מאיים, לא מתקיף, לא מאשים.

כבר זמן רב אני מתהלכת עם ההגדרה "מחאה - מנחה", שלכאורה הם מושגים סותרים. שכן, איך אפשר גם למחות וגם להנחות את השומעים או הקוראים? אני במקצועי מנחת קבוצות ואני מאמינה שזה המרחב שיכול ליצור את הבירור שאני רוצה לקיים. את המקום שבו יתחיל שיח אחר, אלטרנטיבי: רגיש, מורכב, רב מימדים. שיח לא מלחמתי.

דמיינו לעצמכם שבצומת הבאה בסכסוך האזורי, עם הפלסטינים, עם לבנון או עם סוריה, יתנהלו המגעים ליישוב המחלוקות לא רק ע"י נציגי הצבא, הממשלה או ראשי לשכה (עו"ד בדרך כלל), אלא גם בשיתוף מומחים ומומחיות ליישוב סכסוכים. דמיינו שמעל דפי העיתונות ובערוצי הרדיו והטלוויזיה נפגוש במקביל את אותם/ן מומחים/יות שיסייעו לנו להתמודד עם הפחדים העצומים שמלווים אותנו במשך השנים הרבות של הסכסוך המורכב הזה, שיאפשרו לנו להרגיש שיש מי שמכיל את המועקות והחששות שאנחנו נושאים איתנו, שנוכל להירגע מעט, שידגימו לנו איך ניתן לפרק את הסכסוך למרכיבים שונים וקלים יותר להתמודדות. שילמדו אותנו איך ניתן לייצר פתרונות שלא חשבנו עליהם. דמיינו אותם במקום המומחים לעניני צבא הממלאים את מסכינו בימים של משבר ומסבירים לנו שאין ברירה וצריך להיות חזקים ולהלחם שם ופה, ופה ושם, וצריך להשלים עם המחיר, כי נגזר עלינו.

נשמע לא יאומן נכון? קשה לנו להעלות על הדעת שיכולה להיות אפשרות שבה מלחמה היא לא בחירה מובנת מאליה. וכי איך יכול להיות אחרת?! כי אנחנו לא מכירים כל אופציה אחרת. זו השפה שלנו, זו התרבות שלנו. אנחנו לא מכירים משהו אחר ולכן אנחנו שבים ומחליטים לצאת למלחמה במצבים של קונפליקט.

וכשעולים קולות המציעים אלטרנטיבה, כפי שחווינו במלחמה האחרונה, אנחנו כועסים עליהם, טוענים שהם נטולי שיקול דעת ושהם פוגעים בביטחוננו.

אבל החומרים איתם ניתן לייצר תרבות חלופית מונחים לפנינו: עם השנים הצטברו ידע וניסיון רבים ביישוב סכסוכים באמצעות משא ומתן שמוביל להסכם הוגן וצודק שמקובל על כל הצדדים. כלים מסוג זה ליישוב סכסוכים, כגון גישור, מוכרים לנו מתחומים שונים של חיינו (משפחה, עסקים וכיוב'). אולם לא השכלנו עד היום להשתמש בכלים הללו לניהול הסכסוך הנרחב והמתמשך באזורנו. השפה האחרת, שפת הגישור, שגורה בפי אנשי מקצוע רבים וזה הזמן לזמן אותם/ן לשיח הציבורי ולאפשר להם/ן ללמד אותנו הן את הטרמינולוגיה והן את הפרקטיקה, כדי שנכיר את השפה הזאת.

דמיינו שאז נוכל לתבוע שמלחמה כבר לא תהיה אופציה וכל סכסוך יתנהל מעכשיו באופן אחר. שנוכל להכריז שאנחנו לא מוכנים יותר לשלם מחיר, לא כעורף ולא כלוחמים, כי אפשר גם אחרת. דמיינו שאנרגית המחאה המדהימה שהתחילה מיד לאחר המלחמה הייתה פועלת לא בכוון של שיפור המלחמה, כפי שהיא קוראת, אלא בתביעה לעצב מציאות חדשה מעין זו. דמיינו!

הדוברות הצבאית במלחמה בחזבאללה - הבט אישי

תא"ל מירי רגב
דוברת צה"ל לשעבר

אין ספק כי השיח התקשורתי במלחמת לבנון נשא אופי גברי ככלל. קולן של הכתבות כרמלה מנשה מקול ישראל ושל הדס שטייף מגלי צה"ל, שהביאו בכישרון רב את תיאור ההתרחשויות מהחזית אל העורף בלט על רקע היעדר קולות נשיים.

נקטנו במדיניות של פתיחות תקשורתית הכפופה למגבלות שמירה על ביטחון המדינה ועל חיי אדם. היא התבססה על העברת מידע אמין במהירות, תוך שמירה על תכליתיות ופשטות המסר.

רקע

הלחימה בלבנון, שהפכה למלחמה, התנהלה ללא ספק במציאות תקשורתית שונה מכל קודמותיה. הזירה התקשורתית עברה התפתחות מואצת ביותר בשנים האחרונות, והיא מציבה בפנינו דפוסי פעילות שונים לחלוטין מאלה שהורגלנו אליהם בעבר. למלחמה זו נוסף ממד חדש, שכן היטשטשו בה הגבולות בין חזית לעורף. לאור זאת ועל רקע מאפיינים נוספים, שעליהם אעמוד בהמשך, הפך ניהול הדוברות הצבאית במלחמה לאתגר מקצועי שספק אם גורם אזרחי או צבאי עמד מולו בעבר.

בהמשך הדברים אציג בראשי פרקים את פעילות חטיבת דובר צה"ל ואשתף במעט מהדילמות והתובנות שעמדו בפניי במהלך המלחמה, תוך נגיעה בשלושת קודקודי המשולש - מלחמה, צבא ונשים, אתייחס לקשרים, לזיקות וגם לניגודים האפשריים ביניהם.

מאפייני המלחמה

המלחמה, המכונה כיום בצה"ל "המלחמה בחזבאללה" נפתחה ב-12 ביולי 2006, בעקבות חטיפתם של שני חיילי צה"ל - אלדד רגב ואהוד גולדווסר והריגתם של 7 חיילים על ידי חזבאללה בגבול הצפון. זאת, כשבועיים וחצי בלבד לאחר חטיפת רב"ט גלעד שליט בגזרת הדרום. בנקודת הזמן הזו, שבה ניהל צה"ל למעשה לחימה בשתי חזיתות, ביטא השיח התקשורתי תחושות קשות וכלל שימוש בביטויים כגון "הסתבכות", "פאשלה בלתי נסבלת", "כישלון מבצעי קשה". כותרות העיתונים, שהתבססו על מקורות שונים בישראל, הביעו תביעה ל"פניעה אנושה בחזבאללה", "ריסוק", "שינוי כללי המשחק" ו"החזרת החטופים", ויצרו רמת ציפיות בהתאם.

כפי שהזכרתי בפתח דבריי, המלחמה התרחשה בצל זירה תקשורתית בעלת מאפיינים חסרי תקדים: ריבוי ערוצים, שידור סביב השעון וצימאון תקשורתי אדיר: כ-1,300 כתבים זרים בגבול הצפון, מידע המועבר מכל מקום ובכל זמן באמצעות SMSים, חדשות מיידיות באינטרנט, בלוגים וטוקבקים. נוסף לזאת, את כלל תחנות השידור איישו פרשנים שחלקו את תובנותיהם וביקורותיהם באשר לפעולות צה"ל ולמהלכיו, לא תמיד תוך התבססות על מידע רשמי או על עובדות מוצקות, וללא כל מחויבות למדיניות הדוברותית של צה"ל. חלק מהפרשנים היו קצינים בכירים במיל', שנסמכו לעתים על התרשמות אישית או על

ידע שהיה נכון בעבר, ואינו נכון כיום, ובכל מקרה לא היו מחויבים למסרים של דוברות צה"ל. אף על פי כן, הרקע שממנו באו מייצב אותם כאוטוריטה בעיני הציבור ויצר רושם לפיו המידע הנמסר מפיהם הינו מידע צבאי רשמי.

בזירה תקשורתית כה רוויה, וואקום לעולם יתמלא במידע הזמין ביותר, שהינו לעתים חלקי, מעוות או מסולף. אנו ראינו לעצמנו חובה להשפיע על הזירה ולמלא את הוואקום במידע בדוק, אמין ורשמי.

מאפיין ייחודי נוסף במלחמה הינו היריב שמולו התמודדנו - החזבאללה, הפועל בסביבה תרבותית ותקשורתית שונה לחלוטין מזו שבה פועל צה"ל, אינו נאמן לאתיקה דוברותית ואינו מהסס להפעיל לוחמה פסיכולוגית, להפיץ שקרים ולבצע מניפולציות תקשורתיות. חטיבת דו"צ, לעומת זאת, אמונה על כללי האתיקה הדוברותית, ולפיכך אינה עוסקת בהונאה ובמניפולציות על הציבור.

אחת המסקנות הברורות שעלו וצפו מכלל התובנות לעיל, היה החשש שמידע ספקולטיבי ייצור חרושת שמועות שתטעה את הציבור, תגביר את תחושת חוסר הוודאות תגביר את החרדה הציבורית. לאור זאת, נקטנו במדיניות של פתיחות תקשורתית הכפופה למגבלות שמירה על ביטחון המדינה ועל חיי אדם. מדיניות זו התבססה על שלושה עקרונות המנחים אותנו בעבודתנו, בחירום כבשגרה: העברת מידע אמין במהירות, תוך שמירה על תכליתיות ופשטות המסר. מדיניות זו התבססה על ניסיון שנצבר בחטיבה לאורך השנים, אולם גם על מחקרים רבים בתחום התקשורת, הפסיכולוגיה והסוציולוגיה, שאותם למדתי במהלך שירותי במשרד ראש הממשלה בשנת 2003, בעת שמוניתי להקים את מערך ההסברה הלאומי כהיערכות למלחמת המפרץ השנייה.

מדיניות זו יושמה באופן המותאם לקהלי היעד השונים (ציבור ישראלי, בינלאומי וכו'), תוך התאמתה למטרות ולהישגים הנדרשים שהגדרנו עבור כל קהל. כך למשל, הוחלט כי חלק מיעדי המאמץ הדוברותי הם לעורר בקרב הציבור הישראלי אמון ורגשי הזדהות עם צה"ל, ליצור לגיטימציה לפעילותו ולטעת תחושת ביטחון.

במהלך המלחמה (ואף כיום) היה מי שניסה להשוות בין המאמץ הדוברותי הנוכחי לזה של מלחמת המפרץ ב-1991. אני סבורה כי כל ניסיון השוואה בין עידן של ריבוי ערוצים (מקומיים וזרים) לבין עידן של ערוץ אחד, הינו מופרך מיסודו. יתר על כן, לא דומה מדיניות דוברותית במלחמה שבה צה"ל נלחם מעבר לגבול במקביל לספיגת טילים יומיומית של העורף, למלחמה שבה ישראל מצויה במצב ספיגה בלבד ושנוחתים בה 40 טילים. בתקופה הנוכחית הציבור אינו מסתפק בדברי הרגעה, אלא דורש מידע מוצק.

הכמיהה הציבורית לדמות סמכותית ומרגיעה (יש מי שאף יגרוס "הוריתי") לא נעלמה מעיניי במלחמה. אכן נוצר וואקום בהיבט הזה, אולם בראייתי אל לצבא להישאב אליו. זאת בעיקר משום שסוגיית המוראל הלאומי חורגת מן המנדט שבידי צה"ל, ואסור לצבא במדינה דמוקרטית לעסוק בדברור סוגיות שאינן צבאיות גרידא. משבצת של דובר לאומי אמנם חיונית ונחוצה בראייתי, אולם יש לאייש אותה בדמות חוץ-צבאית, שתיבחר על ידי מערך הסברה לאומי (שיכלול נציגויות של כלל גופי הדוברות בישראל - צבא, משרד ראה"מ, משרד החוץ ועוד).

קול נשי במלחמה

התייחסתי בדבריי עד כה למלחמה. ובעת אבקש לחבר את שני הקודקודים הנותרים - צבא ונשים. אין ספק כי השיח התקשורתי הושפע במידה ניכרת מאותם כתבים ופרשנים באולפן ובשטח, ונשא אופי גברי ככלל (כפי שגם מעידות כותרות העיתונים שציטטתי). קולן של הכתבות כרמלה מנשה מקול ישראל ושל הדס שטייף מגלי צה"ל, שהביאו בכישרון רב את תיאור ההתרחשויות מהחזית אל העורף בלט על רקע היעדר קולות נשיים נוספים

בים הפרשנויות הצבאיות והביטחוניות (שטייף אף הוכנסה לעומק השטח בלווית כוחות במהלך פעילות מבצעית). קולות אלה היו מעטים הפעם, אך אני מקווה ובטוחה כי הם ילכו, יתרבו ויגברו, וכי בעתיד נשמע קולות מגוונים ונראה נקודות מבט מרובות על הנעשה בחזית.

איושו של תפקיד דברור צה"ל על ידי אישה, עשוי לעורר שאלה בנוגע ליכולותיה להסביר מהלכי מלחמה ולהסביר קרבות. לאחרונה אף נדרשתי לסוגיה וברצוני להתייחס אליה כאן. לתפיסתי, השאלה אינה רלוונטית, שכן דובר צה"ל הינו גורם מקצועי המנהל את מערך הדוברות הצה"לי בכללותו, ובמסגרת זאת מדברר אירועים בעצמו. בתחילת המלחמה קיבלתי החלטה לפיה מדיניות הדברור תתבסס על קולות המפקדים - מהמטכ"ל ומהשטח, מתוך הבנה כי הציבור מעוניין לקבל את המידע ממקבלי ההחלטות וממבצעי הפעולות, וכי זו הדרך הנכונה ביותר לרתום אותו לצה"ל, לעורר הזדהות וכו'. ייתכן שלא כל המפקדים הם מומחים להופעה מול מצלמה, אולם אלה הגורמים המוסמכים ביותר בצבא להציג את תמונת המצב בשטח בצורה המדויקת והאמינה ביותר, ומחקרים הוכיחו שהציבור נותן בהם אמון ומעוניין לצפות בהם.

חשוב לציין ש"קול נשי במלחמה" אינו בא לידי ביטוי רק מעל גלי האתר או על מסך הטלוויזיה בלבד (אם כי חסר שם מאוד), אלא גם בתהליכי קבלת ההחלטות, בשלבי התכנון המבצעי ובשטח עצמו. בשנים האחרונות פתח צה"ל תפקידים רבים ומגוונים בפני נשים, ובמהלך המלחמה פגשתי לא אחת נשים בתפקידי לחימה ובתפקידי שדה, כמו תותחניות, לוחמות נ"מ, טייסות קרב, קצינות מודיעין, תצפיתניות, פקחיות טיסה ועוד, שנוטלות חלק פעיל בלחימה ומשפיעות באופן משמעותי בתפקידים מורכבים ומאתגרים. מגמה זו מחממת את לבי בכל מפגש איתן ומהווה הוכחה ניצחת ליכולותיהן. לצערי הרב, במהלך המלחמה שילמנו גם מחיר כבד, בעת שרס"ל (מילי) קרן טנדלר ז"ל, ששימשה כמכונאית מוטסת במערך מסוקי היסעור של חיל האוויר, נהרגה.

עצם השתלבותן של הנשים בעמדות שתיארתי לעיל מחזקת ומעוררת גאווה. יחד עם זאת, אני סבורה כי השוויון בין המינים רחוק מלהיות מלא, וכי עלינו להמשיך ולהשמיע קול נשי במגוון התפקידים שאנו ממלאות, וגם באלה שעדיין לא. אנו חייבות לעודד מעורבות נשית בשיח הציבורי, בין אם באקדמיה, בתרבות, וכמובן שגם בצבא.

תא"ל מירי רגב - דוברת צה"ל לשעבר

רשות הדיבור לדוברת צה"ל

תא"ל מירי רגב: "מדוע בהתנתקות הייתי כוכבת ובמלחמה האחרונה לא? מקווה שבסבב הבא אשתפר". דו"צ דיברה בכנס פרלמנט נשים שהתקיים בכפר־סבא, תחת הכותרת "קולות של נשים על חזית ועורף במלחמה"; "יכול להיות שבמלחמה מצפים מנשים לקול שונה".

דוברת צה"ל, תא"ל מירי רגב, תהתה אתמול על נפילת הפופולאריות שנחלה בזמן מלחמת לבנון השנייה. "מדוע בהתנתקות הייתי כוכבת?", שאלה את הקהל, בכנס פרלמנט נשים שהתקיים בכפר סבא, תחת הכותרת "קולות של נשים על חזית ועורף במלחמה". רגב ענתה על שאלתה והסבירה כי "יכול להיות שבמלחמה מצפים מנשים לקול שונה".

לדברי תא"ל רגב, מודל ההסברה שהנהיגה באמצעות תדרוכים יומיים, נחל הצלחה רבה למרות הביקורת. "על פי הסקרים, 70% מהציבור צפו בתדרוכים ו־ 80% סברו שהתדרוכים אמינים. צר לי שחלק מהבועה התל אביבית חשב שהם לא תרמו", אמרה רגב. לטענתה, אין בסיס לביקורת שנמתחה כנגד מספרם הגבוה של קצינים בכירים שהשתתפו בכל תדרוך והשוותה זאת לעבודת התקשורת. "גם בטלוויזיה הופיעו הרבה יותר ממומחה אחד", אמרה. רגב הוסיפה אמנם כי אחרה את המועד בהכנסת כתבים לשטח והדבר נעשה מאוחר מדי. "היינו צריכים להכניס את הכתבים עם תחילת המלחמה. מול תמונה אחת, מאה דוברים לא יעזרו. כשאתה מכניס כתב לשטח, הוא תמיד יתאהב בחיילים".

אחת הבעיות העיקריות במלחמה, לטענת רגב, הייתה יצירת ציפיות מופרזות בקרב הציבור, בימים הראשונים של המלחמה, כפי שבאו לידי ביטוי בתקשורת. רגב הראתה את כותרות העיתונים שדיברו על "ריסוק חיזבאללה", אך לא ציינה כי מי שטבע את הביטויים היו בעיקר אנשי צבא ופוליטיקאים.

עוד טענה רגב, כי מיותר להשוות את המציאות התקשורתית במלחמה האחרונה, למציאות שהייתה במלחמות אחרות. "הזירה היום מכתיבה שידור חי של 24 שעות. אם אנחנו לא נעביר את המידע, הוא יעבוד ב־ SMS על ידי אחד החיילים. לא מסרנו שום סודות מדינה ולא סיכנו איש. אם הועבר מידע רגיש, היה זה כתוצאה מדלף", אמרה רגב.

בתום סקירת עבודתה של דוברת צה"ל במלחמה והצגת הביקורת העצמית, הצליחה רגב להכעיס את הקהל כשאמרה: "מקווה שבסבב הבא אשתפר".

"גלובס" ספטמבר 2006

שאלה של תזמון

קריאות "תתפטרי" מביכות ליוו את הופעתה של דוברת צה"ל, מירי רגב, בכנס נשים שנערך בכפר סבא ● הרקע: היא הגיעה באיחור ועזבה את המקום מבלי לענות על שאלות

מירי רגב בכנס השבוע. הצדיעה לחשתכם במצנפת

שלמנט הנשים הישראלי התארח השבוע בכפר סבא ועסק בנושא יקרות של נשים על חזית ועורף במלחמה. בכנס נשאו נשים אשר בלטו בהקשרים המלחמה ולאחרי היית, בהן רחמה מושפל, שנפגעה את בנה בעת לחמה, ד"ר אפרת הירצוג, מרצה ואלמנה, המיינאות חיים שפיץ ודוברת צה"ל, תת אלוף מירי רגב. שהגיעה באיחור ואחרי התחילה הנשים אשר דבריה ואחרי התחילה תה עניים זה.

לכנס שערך בכפר סבא הזיעו עשרות נשים וגם כמה אבות, שבאו לכבוד את הנושא הכאיב מלחמה. רגב, עם לה ההופעה הציבורית ית הראשונה באו סרם המלחמה, הגיעה לאי תוך באיחור הניד עלתה לבמה להציג את הצדיה, בשונה מנשי השפתנות, הצדיעה רגב לחסכנים בכנסת בהרצאתה על מרינים הדמוקרטי בצה"ל. למרי שהשקיעה הכנסת רי רגב מלכתה לקבל את הסקום מבלי לתת לקהל ההזדמנות לשאול שאלות ולהגיב על דבי רית, ובימאל נשמעו קריאות "תתפטרי".

את השתתפותה בכנס פיצתה כי רגב "ניסה לה להעביר את הדיבור והשפיע ביותר על חל ועדיות בכך את בקשם של המשתתפים. בנו בן הייתה רגב כי חלק נכבד מהצדעות התפוזות תוצאותיה שרטטה מה מתן המלחמה נוצרה בגלל היותה אישה שנאלצה לשמור מהשים נוספים ולעמוד בפרצה של עניין נפי רי במלחמה.

מרגב צוטל נשמר בעומס לדוברת צה"ל רואה חשיבות רבה בהשתתפותה בכנס, למרות הביקורת מוצאה על הנאומים ותה השפיעה נמוכה סוכנע. מארגני הכנס קיבלו הודעה מראש לפיה עקב אילוצי לרגן, הדוברת צה"ל תגיע רק לשאול אליו הכנה בשעה מוגדר ולא תוכל להישאר עד לסוף השאלות. לכן תאלץ לעזוב בטרם יהיה. בשעך הכנס הציגה הרגי רת את הפרויקט האמנותי שהביאה אתי מלחמה האחרונה לגל בגישת של מלחמה בעיתה רי.

■ עדי אופיר
edo@maariv.co.il

"זמן השרון" 29.9.2006

דוברת צה"ל הודתה בכשלים בדברור בתקופת המלחמה

השבוע נערך בכפר סבא המושב ה- 43 של פרלמנט הנשים הארצי בנושא קולות נשים במלחמה על חזית ועל עורף בהשתתפות נשים פעילות בתחומים שונים. תא"ל רגב הודתה: "לא היה פשוט להיות דוברת אשה בימי מלחמה, המנוהלת ומדוברת בעיקר ע"י גברים"

תא"ל רגב. הצהיר נשים בתקשורת

השבוע נערך בכפר סבא המושב ה- 43 של פרלמנט הנשים הארצי בנושא קולות נשים במלחמה על חזית ועל עורף, תא"ל מירי רגב, דוברת צה"ל הודתה בכשלים ברדרור לאורך המלחמה. רגב התייחסה בעיקר לשני כשלים: האחור בהכנסת הבתים לשטח ואי חברה של המערכת הצבאית והמדינית בכך שבעידן הסלולר לא ניתן לחסום ידיעות. רגב מענה נגר העדרו של מערך הספרות לאומי והודתה בפני הנוכחות כי לא היה פשוט להיות דוברת אשה בימי מלחמה, המנוהלת ומדוברת בעיקר ע"י גברים. היא ציינה כי לא היתה לה ברירה אלא לפעול בדפוס פעולה גברי: "אתם יודעים מה היו עושים לי לו אני, באשה, הייתי אומרת 'שתי טים'". רגב התייחסה בדבריה גם להיערך נשים בסאנלים בתקשורת. אולם סברה שהוא חסרת אונים מול התופעה וקראה לנשים עצמן להתייצב לעיניה.

מדב מיכאל, מנחה הארוע, ברכה את רגב על כך שלראשונה הודתה בקשיים ולא הצינה חזות קשוחה ואטומה בפי שנראה היה שהיא מציגה לאורך ההדשים האחרונים.

בין הדוברות היו גם רינה מוסקל, ממנהיגות מאבק הזהרים השכולים, אורית לבנון רגני מתנועת האם החברתית, חנה בית הלחמי מחוברלים מסרות שהובילו את התגובות הכתובה למלחמה, רותי גור שביתה בנשר נפגע במלחמת, הכלכלנית ד"ר לינדה ספרובי והעיתונאית חדס שניר.

רינה מוסקל קראה להתפטרות מיידית של הממשלה. מוסקל, שבמהלך החדשים האחרונים איבדת הן את בנה והן את אביה, הרקימה בסאנל באשה עוצמתית וקראה לכולם לצאת מהמרחב הגות שלהם ולהפגין עם תנועת המחאה.

העיתונאית חדס שניר שבנה שירת באותה עת לא הרחק משם, סיפרה על החילמה שכן הרישונית' האובייקטיבית לאמא הדואגת, מזכיר, בעת הריחוח מכפר גלעדי מחדה שסיפק בכבי בשידור חי. הדיון נסוב על הסכסת הדיוות הרגשי ללגיטימי ונכון בעיתות חדרים.

יוני בר-תן

"קול הכפר" 29.9.2006

קול ומחיר המחאה

חנה בית הלחמי
מאמנת אישית, מנהלת שותפה של אתר "הדרך למעלה"

בואו ננסה לתאר לעצמנו מה יכול היה לקרות לו תנועת המחאה החשובה כל כך והצודקת כל כך של המילואימניקים ושל ההורים השכולים היתה קמה סמוך לפרוץ המלחמה, לפני ההרוגים, ההרס, הפליטים, כפר גלעדי, 33 החיילים שנהרגו לאחר הכרזת הפסקת האש?

בתגובה למאמרי נגד המלחמה המיותרת בלבנון הוקאתי כבוגדת, כמי שעצם התנגדותה למלחמה בזמן הקרבות היא שגורמת לחיילינו ליהרג.

בתאריך ה-12 ביולי 2006, מיד לאחר חטיפת החיילים רגב וגולדווסר ע"י החיזבאללה, פרסמתי מאמר חריף, שנולד מתוך תחושת חירום נאיבית, שאולי - אם אומר את דברי - יישפך פחות דם לשווא במלחמה מיותרת שהיציאה אליה היתה לדעתי טעות מדינית, חברתית, כלכלית ואסטרטגית קשה. כמי שחזתה לצד רוב היושבות כאן באולם בתהליכים דומים שהתרחשו במלחמת לבנון הראשונה - ידעתי שאחרי המלחמה תעלה ביקורת נוקבת, אולם יהיה זה מאוחר מדי להרוגים, לפצועים, לטבוחים בשני צידי הגבול, לנפגעים הישירים והעקיפים. זה יהיה גם מאוחר מדי לשכבות החלשות שמשלמות תמיד את מחירה של המלחמה, לנשים שמשלמות את המחיר המתמשך הכואב ביותר כשחקניות מושתקות בכל התפקידים, מהחזית ועד העורף, מהחזית הפוליטית-חברתית ועד לחזית המשפחתית והאישית.

שמו של המאמר: "תודה להומוגנרלוס על המלחמה הבאה". הוא נפתח בקווים לדמותו של ההומוגנרלוס ומסתיים בפסקה הבאה: "כמסורת הגבר-גבר של כאלה שאף פעם לא יוצאים פריירים ותמיד מניבים מיד, מהבטן, ותמיד צודקים. ההומו-גנרלוס לא מודע לכוח זרועו ולמשמעויות ההרסניות של השימוש בכוח הזה. תכונה בולטת של ההומו-גנרלוס היא העדר מוחלט של מודעות עצמית. אז היום, ה- 12 ביולי 2006, אנחנו מודים להומו-גנרלוס על המלחמה הבאה".

עם תום הקרבות ופריצת מחאת המילואימניקים וההורים השכולים, התפרסם באחד ממקומוני השרון ראיון עם מנהיגי מאבק המילואימניקים. אחד מהם אמר: "הם הוציאו אותנו למלחמה כדי לצאת גברים".

בין שתי האמירות הדומות כל כך - זו שלי ביום חטיפת החיילים וזו של המילואימניק בתום המלחמה, מקופלת תרבות שלמה שכולנו שותפים לה. תרבות מיתוגה השטחי של הלאומיות, שארחיב לגביה, בינתיים, בואו נחזור למלחמה, שפרצה כפי שחששתי והתנהלה כפי שראינו כולנו - ללא סיבה, תכנון, ניהול אלמנטרי, הכנה, מטרות, יעדים או הישג. במהלכה היה ברור שיש סגירת מיקרופונים שיטתית לכל מי שלא מדקלמים את המנטרות הלאומיות של ה"קונצנזוס" הידוע. יצירת הקונצנזוס וסגירת המיקרופונים התנהלו בשיטות הכי בסיסיות של תקשורת המונים, כל כך פשוטות שכולנו צריכים להיזעק על שנתנו למובילי הקמפיין למען המלחמה להכתיב לנו למשך חודש ימים את עמדותינו, תחושותינו והתנהגותנו לגביה. בטוקבקים למאמר שלי ולשלושה מאמרים שבאו אחריו, במגוון תגובות ששיקפו את רוח הקונצנזוס, הוקאתי כבוגדת, כמי שהחלשת החוסן הביטחוני של מדינת ישראל על כתפיה, כמי שעצם התנגדותה למלחמה בזמן הקרבות היא שגורמת לחיילנו ליהרג במרון א-ראס ובינת ג'ביל. כינו אותי שם אשה

קטנה, משת"פית של נסראללה ואפילו נאצית. כל זה מובן למדי, בימים בהם צעדה מדינה שלמה כמו אותם עכברים שצעדו כמהופנטים בעקבות החלילן מהמלין החוצה מעירם. קול החליל השתיק את הידע, הניסיון וחוש הביקורת הפנימית של מיליוני ישראלים ויישראליות.

עבור המעט שחושבות אולי שאני הוזה, הרשו לי להזכיר לכן את מה שנודע לנו כששכחו הדי הקרבות - גם את הרמטכ"ל וגם את ראש הממשלה ליוו לאורך המלחמה יועצי תקשורת אישיים, שהוזעקו למשרדם עם פרוץ הקרבות. למה, לדעתכן?

בואו ננסה לבדוק איך עובדת השיטה: מגדירים מהו המותג - במקרה זה המלחמה ה"צודקת" בצפון. מגדירים ומנסחים עמדה, שהיא ערכו של המותג, כזה שמצדיק כל קורבן, למשל - "מלחמת קיום", ואולי גם משהו שפורט על נימים רגשיים עמוקים בעם - כמו "לא נפקיר את ילדינו החטופים" (שלהזכירכן - לא הושבו עד עצם היום הזה). מדביקים לערכי המותג מסר פרסומי הכולל נימוקים שנשמעים רציונליים ומפחידים דיים כדי להשתיק כל התנגדות. כאן גם שולפים מהבוידם סלוגנים קליטים בסגנון "צדקו אלו שטענו שהערבים מבינים רק כוח". זה תמיד עוזר, נותן לקהלי היעד סולם "לרדת מהעץ" ולהצטרף לקונצנזוס. מביאים פרזנטורים שיציגו את העמדה. פרזנטורים בעולם הפרסום הם דמויות שקל להזדהות איתן, בעלי אימני של דוברות אותנטית של המסר הפרסומי.

מאחר ובמקרה זה יש מגוון של קהלי יעד, הרי שהפרזנטורים היו פרשנים, קצינים גבוהים בדימוס שמזוהים עם כל חלקי הקשת הפוליטית, דוברת צה"ל שגישרה בין ארכיטיפים נשיים לבין המסרים הצבאיים, ומגוון רחב של שמאלנים שאמרו "אם אני כשמאלני/ת חושב/ת שהמלחמה צודקת, הרי שברור שהיא צודקת". במינוח מקצועי קוראים לאמירה כזו: "ספין". להעצים מסר אחד בעזרת סמל או מסר אחר, או בלשון הילדים - "הפוך על הפוך". למשבצת הזו נכנסו גם מספר נשים, שנעשה בהן שימוש לא פחות ציני למטרות הקמפיין. זכורה לרע במיוחד העיתונאית יעל פז מלמד, שלא בחלה בשום יתרון טכני על מנת לעשות דה לגיטימציה אישית קשה בשידור חי לד"ר חנה ספרן, תושבת חיפה המופגזת ומהפועלות האמיצות ביותר למען הפסקת הקרבות.

זה מביא אותנו לטקטיקה הבאה: לדאוג תמיד בתעתועי מצלמה ומיקרופון, שהקולות המתנגדים, אם כבר יסתננו כאלו לשידור, ייראו וישמעו פחות טוב, יותר היסטרי, פחות אחראי, פחות לגיטימי, יותר הזוי, ואם אפשר לשייך את הדוברים לקבוצה פוליטית שולית ולהדביק להן תווית קיצונית - מה טוב.

בינתיים, אנו בעיצומה של המלחמה, הפרזנטורים של המסר הלאומי העוצמתי עושים מלאכתם נאמנה והמחאות נגד עצם היציאה למלחמה, נדחקות (במקרה הטוב) לטורי דעה, מבוזרים בערוצי תקשורת כתובה ווירטואלית שונים. לתחושתי אז, מול המסה הכבדה של הקונצנזוס, היה צורך לייצר מסה של ביקורת. לקחתי על עצמי לכן לרכז, באתר האינטרנט המקצועי שלי, שאינו קשור לנושא, מאמרי ביקורת ממקורות שונים, שנכתבו על ידי נשים וגברים מכל קשת העיסוקים והמקצועות - עיתונות, כלכלה, ניהול, פרשנות, צבא ואחרים. ביליתי את ימי הקרבות באיסוף נוקדני של קישורים, של ביקורת מכל היבט ופרספקטיבה שהיא. הפצתי את הריכוז הזה בתפוצות אימייל רחבות ככל האפשר. היו תגובות מחזקות והיו תגובות קשות, שנעשה בהן שימוש אינטואיטיבי בכל דרך אפשרית על מנת לגנות אותי באופן אישי, להוציא אותי אל מחוץ לגדר ולהפוך את דברי ללא רלוונטיים. אחד מכותבי הדעות, שתמך במלחמה, כתב לי: "אינני מעוניין בהניגיד".

אחת מחברותינו בצפון כתבה לי בתגובה לריכוז המאמרים שנשלח לרשימה הארצית של ה- IFF, ששתינו מנויות עליה: "אחרי שתשבו במקלטים

נדבר". תגובתה עוררה דיון לגבי הקשר שבין רשימה פמיניסטית למלחמה, דיון תמוה לאור העובדה שהקשר הזה עוגן והובהר כבר לפני שנות דור. היחידות שהעזו להביע שם את דעתן בגלוי היו ד"ר אראלה שדמי וד"ר רונית לנטין. אחרות שלחו תגובות תמיכה באימייל. כי גם כשאת חושבת אחרת - המחיר על מחאה גלויה כואב מדי. אפילו אחי, איש שמאל ושלום, שאני אוהבת ושאוהב אותי אהבת נפש, הנמיך את עמדתי ל"ייעוץ סרק", של מי שאינה מבינה דבר במלחמה, באימייל שנשלח לתפוצת נאטו, על מנת שכולם יראו (וייראו) של"אחרת" אין תמיכה אפילו בתוך משפחתה ועונשה המיידי של הפוגעת בקונצנזוס הוא הפיכת הדם הסמיך למים. הזכרתי כאן את דבריו על מנת להדגים, מול איזו ביקורת אישית חריפה עמדו כל המוחות והמוחים נגד המלחמה, ואיזה מחיר שילמו אלו שאמרו בזמן אמת את מה שכולנו אומרים ואומרות עכשיו.

יש בעיר מגורי אנשים שמחקו אותי מרשימות הדיוור שלהם וכאלו שעד היום לא אומרים לי שלום ולא מביטים לי בעיניים, כי העזתי לצאת נגד ההיגיון שהוביל אותנו לקרב. חלקם ניסו להוזיל אז את התנגדותי המנומקת למלחמה ל"דעות שמאלניות הזויות". כעת, כשהם משתמשים בדיוק בטרמינולוגיות שאני השתמשתי בהן חודש-חודשיים קודם לכן, הם לא באים לבקש סליחה. וביניינו, לא ממני הם צריכים לבקש סליחה. ברוח הימים הנוראים ולקראת יום הכיפורים, על הסליחה להיות מכוונת לאותם חיילים שאיבדו את חייהם, למשפחותיהם, לפצועים, לתושבי הצפון שסבלו, התרוששו, איבדו את בתיהם, מחלו על כבודם והתקבצו כמחזורים על הפתחים בבתי אנשים טובים מן המרכז, הם צריכים לבקש סליחה מהנשים שהמלחמה - כמו כל מלחמה - העלתה את רף האלימות נגדן, ומ- 300 ילדים לבנונים שהרגנו.

אני מסכמת לכן את דברי בנושא קול ומחיר המחאה בציטוט ממאמרי הרביעי, שנכתב עם שוך הקרבות:

> *"כמו במלחמת לבנון הראשונה, כך גם היום, לוקח מספר שבועות לקונצנזוס להתהפך. אני מברכת את הקונצנזוס על התהפכותו... רק נזכיר לכם שהחוסן המדיני והצבאי שלנו קשור באופן הדוק לחשיבה ביקורתית ודיון ציבורי פתוח בענייני השעה, לא אחריה... לכבוד הוא לי להיות בין האזרחיות והאזרחים המעטים (מדי) שהביעו את המיותרות, הרשלנות, היוהרה והניהול הכושל של המערכה, של המדינה ושל האינטרסים המהותיים של כולנו. אין מילים בפי לבטא את הערכתי לאותן/ם מעטות ומעטים סביבי, שלא נתנו את ידם להחלשת החוסן האנושי והאזרחי שלנו ע"י אותו קונצנזוס, שהזיק לנו לא פחות מהנזק שגרמה המלחמה עצמה. תודה, אני חשה נאווה להיות חלק מכן, מכם".*

לצערי, השיטה תמיד עובדת. ככה מותגו מלחמות העבר, כך ממותג הצבא בעיני העם כצבא חזק וכ"צבא העם". בראיון לרשת מקומוני ידיעות אחרונות, סיפר הסופר חיים באר ששאל את רבין בשעתו מדוע הלך על אוסלו. רבין ענה שהלך משום שהצבא אינו חזק כמו שנדמה לנו. האמירה הזו, של רבין ז"ל, חושפת את הדלתא שבין האמת לבין המציאות הממותגת.

חוששני שגם במלחמה הבאה יתקבצו יועצי התקשורת סביב מקבלי ההחלטות וימתגו את המציאות באופן שמשרת בעיקר את הקריירה הפוליטית האישית של החותמים על הצווים. הכיס הציבורי ותקציב הביטחון אינו עומד לרשותנו ולכן אין לנו כסף למתג את עמדתנו באופן דומה.

המסר שלי לכולנו הוא, לכן, להפעיל את חוש הביקורת. תמיד. גם כשזה נראה לכאורה "לא נאות", ולהביע אותה בזמן אמיתי. כשיש ספק ממשי לגבי המהלכים האסטרטגיים והצבאיים - אז אין ספק. הרווח הוא המניעה - והחיסכון במניעה גדול יותר, תמיד, ממחיר המסקנות שאחרי האירוע.

קול הכלכלה

ד"ר לינדה עפרוני
כלכלנית ומשפטנית, מומחית לשוק העבודה

כאשר התקשורת ברובה מגויסת אין סיכוי לנהל את ענייני המדינה לטובת אזרחיה.

מינויו של עמיר פרץ לשר הביטחון היה הצגה, בה התקשורת נטלה חלק מרכזי. לא פלא שראינו את הפקרת העורף במלחמת לבנון. העמותות שאותן ניסו לרתום למלא את תפקיד הממשלה התקשו לתפקד כפיקוד העורף, שלא היה קיים.

לדעתי התנהגות הכלכלה כיום הזויה לחלוטין, ככה גם הייתה המלחמה. לתקשורת בישראל תפקיד מרכזי בהובלת דעת הקהל. אולם, מאחר והתקשורת בארץ ריכוזית מאוד (כמו גם בסקטורים אחרים ובהם: בנקאות, גז, דלק וכו'), ונתונה בידי מספר משפחות בודדות, הרי שהאינטרסים של בעלי ההון מכתיבים את סדר היום התקשורתי. סדר יום זה משפיע על סדר היום הכלכלי ואפילו על סדר היום המדיני. מדובר באינטרסים של מעטים להגדיל את הונם על חשבון הציבור כולו. ואכן, מובילי דעת הקהל, מטעם אותם בעלי הון ששולטים בכל אמצעי התקשורת בארץ, מנסים ואף מצליחים להוכיח שהכל נפלא - יש צמיחה, הבורסה עולה, יש משקיעים זרים ואין שום בעיה בתחום הכלכלי. ובכן - העובדות האלה נכונות - אבל מדובר על כלכלת ישראל של שני העשירונים העליונים. הם שנהנים מכל טוב הארץ. מאידך, שורר עוני מחפיר בקרב ארבעה עשירונים ראשונים שמונים מיליון שכירים. גם מצב הנשים העובדות בישראל נשאר כשהיה לפני 28 שנים. היום, כמו אז, קיימים פערים של כ- 30% בשכר הנשים לעומת עמיתיהם הגברים במגזר הציבורי. קידומן איטי והן לא זוכות לייצוג הולם בין בעלי התפקידים הבכירים. ומכאן פערי השכר הגבוהים.

העוני בישראל הוא תוצאה של מדיניות מכוונת. מדיניות שבמודע מקצצת בהוצאה הציבורית לחינוך, לבריאות, לתעסוקה, על מנת לפנות משאבים ליזמים פרטיים. קול אחיד מלווה את התהליך הזה שנמשך כשני עשורים. לא קיים שיח ציבורי רציני בנושאי חברה וכלכלה, שיח שדן בתהליכים שגרמו למדינת ישראל להפוך ממדינת צדק ורווחה למדינת רווח וצדקה. לא קיים פלורליזם מחשבתי. מי שלא הולך בתלם, באים איתו חשבון.

לדעתי, מצב זה של השתקה פוגע באושיות הדמוקרטיה. בהעדר חופש ביטוי וכאשר התקשורת ברובה מגויסת, אין סיכוי לנהל את ענייני המדינה לטובת אזרחיה.

בחזית החברתית חווינו מהלך מתוחכם של הכתרת עמיר פרץ כנושא הדגל החברתי, בעוד שבפועל, בעשר השנים לכהונתו כיו"ר ההסתדרות החדשה, מצב השכירים בישראל הדרדר לשפל המדרגה. לכן, רבים התאכזבו כל כך מעמיר פרץ לאחר שמונה לשר הביטחון. הם באמת חשבו כי הוא נושא דגל חברתי. הם לא ידעו כי מדובר היה בהצגה, בה התקשורת נטלה חלק מרכזי בכך שלא הסכימה לחשוף את מחדלי ההסתדרות בתפקידה כאיגוד המקצועי הגדול במשק. לכן לא פלא שראינו את הפקרת העורף במלחמת לבנון. שוב ניסו לרתום עמותות למלא את תפקיד הממשלה. אך, שלא כחלוקת סלי מזון, העמותות התקשו לתפקד כפיקוד העורף, שלא היה קיים. אולם, למרות

המחדלים, אף אחד לא לקח על עצמו אחריות. גופים שונים גלגלו את האחריות מאחד לשני.

בחודש ספטמבר 2004, כאשר פרסמתי מאמר בשם "חורבן בית שלישי", לא האמנתי כי התחזית הפסימית שלי תתגשם כל כך מהר.

אני מקנאה בתאילנדים, אשר הצליחו למגר משטר מושחת. אני חולמת שנהיה כמו ההונגרים, שכאשר התברר להם כי הממשלה לא מתכוונת למה שהיא מבטיחה, הם הפגינו והצליחו לשלוח הביתה את הנציגים שהוליכו אותם שולל.

אבל אצלנו, הקשר בין הון, תקשורת ושלטון הוא כה חזק, עד שהיוצרות מתחלפות. לאחר סיום הקרבות בצפון ונוכח ההרס העצום שנגרם, ראש הממשלה אולמרט, הצליח לגייס מחבריו, ביניהם נמנים משפחות דנקנר, תשובה, שטראוס ואחרים, תרומה של מאה מליון שקל לשיקום הגליל.

אל דאגה, אנו נשלם פי עשרות מונים עבור "המתנה" הזאת. כפי שנאמר, אין ארוחות חינם. בעלי ההון, שמחזיקים באמצעי התקשורת ומחוברים לעטיני השלטון, ידאגו לקבל מהממשלה הרבה יותר ממה שתרמו, וזאת על חשבון הקופה הציבורית, שאין לה כסף לניצולי שואה, לקשישים,לחולים, לחינוך וליצירת מקומות עבודה ראויים.

ד"ר לינדה עפרוני

מושב 44

איכות הסביבה - מבט נשי

וואנגארי מאתאיי -
מייסדת תנועת "חגורה ירוקה", זוכת פרס נובל לשלום

איכות הסביבה - מבט נשי

מושב 44

24 באוקטובר, 2006
חיפה (היכל העירייה)

ברכות:
שמואל גלברט, סגן ראש העיר חיפה
חנה שרוזק, יועצת ראש העיר למעמד האישה
הרמן בונץ, מנהל קרן פרידריך אברט בישראל

הצגת עמדות:

מושב ראשון: סביבה וחברה

צרכי הנשים והשלכותיהם על התכנון העירוני
פרופ' ארזה צ'רצ'מן, הטכניון

פעילות נשים למען הסביבה - בחינת מקרה שכונת חליסה
ד"ר רונית פישר, החברה להגנת הטבע

סוגיות של צדק חברתי וסביבתי
כרמית לובנו, ארגון חיים וסביבה

חינוך סביבתי בקהילה
ד"ר דורית באום, המשרד לאיכות הסביבה

מושב שני: סביבה וטבע

המלחמה שלנו בזיהום האוויר ובחומרים המסוכנים
ליאורה אהרון, אזרחים למען הסביבה בגליל

איכות המים ממבט נשי
נסרין מזאווי, הפורום הפלשתיני לצדק סביבתי

מיתוסים בנושא הטיפול בפסולת
ד"ר אופירה אילון, מוסד נאמן, הטכניון

מנחות:
ד"ר עירית קינן
ד"ר חנה ספרן

תכנון עירוני המותאם לנשים

פרופ' ארזה צ'רצ'מן
הפקולטה לארכיטקטורה ובינוי ערים, הטכניון, חיפה

אופי הקשר בין הסביבה הפיזית והתנהגות אנושית הוא לא DETERMINISM כי אם POSSIBILISM או PROBABILISM.

המטרה הבסיסית של תכנון היא ליצור סביבה ותנאים המאפשרים לכל אחת ואחד להשיג רמה מירבית של איכות חיים על פי ההגדרה שלהם, בהתחשב באילוצים אישיים, חברתיים, כלכליים וסביבתיים קיימים ומבלי לפגוע באיכות החיים של אחרים, בדור הזה ובדורות הבאים.

ההערכה הסובייקטיבית של הפרט את המידה שבה הצרכים שלה או שלו באים על סיפוקם, קשורה לתחומי חיים שונים, הכוללים: הגשמה עצמית; בריאות; חיי משפחה; יחסים חברתיים; השתייכות לקהילה; מקום מגורים; מקום עבודה.

המטרה הבסיסית של תכנון היא ליצור סביבה ותנאים המאפשרים לכל אחת ואחד להשיג רמה מירבית של איכות חיים על פי ההגדרה שלהם, בהתחשב באילוצים אישיים, חברתיים, כלכליים וסביבתיים קיימים ומבלי לפגוע באיכות החיים של אחרים, בדור הזה ובדורות הבאים. אבל לקבוצות שונות של אנשים יש הגדרות שונות של איכות חיים, מטרות ואינטרסים שונים. אין בהכרח פתרון פשוט ויחיד לסתירות הללו.

האתגר הוא למצוא איזון הולם וצודק בין מטרות ואינטרסים אלה.
השאלה היא, מי קובע הגדרה זו?

> *מגדר = מערך מורכב של עקרונות המארגנים את היחסים בין גברים ונשים בתרבות מסוימת או בקבוצה חברתית מסוימת. מגדר מזוהה עם הבדלי כוח, וקשור לתפקידים מוגדרים ולמשמעויות גלויות וסמויות שתרבויות קובעות עבור כללי התנהגות שונים לבנים/בנות או גברים/נשים.*

מאפיינים משותפים לשני המינים: תהליכים ביולוגיים ופיסיולוגיים בסיסיים; תהליכים פסיכולוגיים בסיסיים; תרבות משותפת; סביבה פיזית משותפת.

גורמים העשויים להבחין בין נשים: מעמד חברתי-כלכלי; תרבות; דת; שלב במחזור החיים; מצב משפחתי; גודל משפחה; בריאות; כישורים; אישיות; ערכים.

גורמים משותפים לנשים: המערכות הביולוגיות המובחנות על פי מין; יכולת להורות וללדת; הגדרת תפקידן העיקרי כזיהוי עם הבית והאחריות עליו; נורמות התנהגות המשויכות על פי מין; יחס החברה אליהן כקבוצה; הסיכוי לאלימות נגדן.

הנחות ביחס לקשר בין נשים והסביבה: הסביבה אינה מתאימה לצרכים של נשים; הסביבה מתאימה הרבה יותר לצורכים של גברים; מצב זה נוצר בגלל שגברים הם אלה היוצרים את הסביבה ומגדירים אותה; גברים יכולים לעשות כך, מפני שהחברה היא פטריארכאלית.

ההשלכות עבור תכנון עירוני:

- צפיפות - העדפה של יישובים ושכונות גדולים יחסית, עם צפיפות ממוצעת גבוהה יחסית.
- מיקום של שירותים החשובים לחיי היום יום

קרוב ככל האפשר לבתי המגורים: שירותי חינוך, תרבות, בריאות, מסחר, תחבורה.

- איזור - עידוד לעירוב שימושי קרקע, אשר ימזג בזהירות מגורים עם הזדמנויות תעסוקה הולמות מבחינה סביבתית.
- אמצעי תנועה - העדפת תחבורה ציבורית, רחובות המתאימים לנסיעה באופניים והליכה ברגל, על פני כבישים המתאימים לרכב פרטי.
- עדיפות לאומית ותקציבית לתחבורה ציבורית - התייחסות אליה כשירות ציבורי בסיסי, כמו חינוך, אשר אינו צריך להצדיק את עצמו במונחים כלכליים ישירים.
- ביטחון אישי - שיטור קהילתי ושיקולי ביטחון אישי כחלק מכל תכנון.
- מגורים - הבטחת דיור לא/נשים המתקשים למצוא אותו בשוק הפרטי.
- תעסוקה - יצירת הזדמנויות תעסוקה המתאימות לצרכים של נשים, לאנשים עם מוגבלויות וכו'.
- איכות הסביבה - התייחסות אליה כמרכיב הכרחי בתהליך התכנון ולא רק כאילוץ.

המלצות בתחום המדיניות:

- ייצוג הולם של קבוצות שונות בממשל המקומי ובגופי תכנון ארציים ומקומיים.
- השתתפות הציבור בתהליכי קבלת החלטות.
- יצירת בסיס מידע רגיש למאפיינים שונים, כמו מגדר, גיל, מצב חברתי-כלכלי וכו'.
- הנהגת תזכיר השפעה חברתית ככלי לקבלת החלטות ולבדיקת תוכניות.

ד"ר אופירה אילון (מימין) ונסרין מזאווי

הבשורה על-פי אוסלו - על פוליטיקה, זכויות נשים וצדק סביבתי

כרמית לובנו
רכזת ועדת המעקב לצדק סביבתי, ארגון חיים וסביבה ועוסקת במחקר על חברה וסביבה

זכייתה של וואנגארי מאתאיי (שהקימה את תנועת "חגורה ירוקה"), לפני כשלוש שנים, בפרס נובל לשלום, גררה ביקורת. נאמר, למשל, כי "מתן הפרס לאקטיביסטית סביבתית בתקופה בה העולם מוטרד ממלחמות במזרח התיכון, טרור עולמי והפצת נשק גרעיני היא טעות".

הבחירה המפתיעה היא הזדמנות טובה לעולם המערבי, וישראל בתוכו, להבין את הקשר שבין רמת החיים הפיסיים ונושאי זכויות ובכללן זכויות נשים ודמוקרטיה.

כשראיתי את ההזמנה לאירוע "נשים וסביבה" ואת כותרת החלק שלי במפגש "סוגיות של צדק סביבתי וחברתי" חשבתי לעצמי "יופי, לא הגבילו אותי לנושא מסוים". ומכיוון שכך, בחרתי להתאים את דברי לפורום המארגן, 'פרלמנט נשים'. לכן אביא את סיפורה של וואנגארי מאתאיי, כמודל ויתכן, כי מאוסלו כן תצא הבשורה.

ב-8 באוקטובר, לפני שנתיים בדיוק, הוכרזה הגב' וואנגארי מאתאיי (Wangari Maathai) כזוכת פרס נובל לשלום. עוד בטרם יבשו עלי זרי הדפנה שהועטרו על ראשה של הגב' מאתאיי, נשמעו באוסלו ומחוצה לה, קולות ביקורת שטענו נגד הענקת הפרס לגב' מאתאיי. "מתן הפרס לאקטיביסטית סביבתית בתקופה בה העולם מוטרד ממלחמות במזרח התיכון, טרור עולמי והפצת נשק גרעיני היא טעות" ו"הרחבת תחומי הפרס לשלום, חותר תחת מהות הפרס" הן בין ההתייחסויות שצוטטו למחרת האירוע מפי בכירים בממשל הנורווגי ובהם ראש הממשלה לשעבר ואחרים, ובמספר כלי תקשורת מכובדים, ובהם: New York Times, Norway Globe, BBC ועוד.

גם בין אלה שחושבים שנושאי סביבה וזכויות אדם חשובים, הושמעו טענות כי הנושא לא קשור עם פרס נובל לשלום. האמנם?

את השאלה אודות הקשר בין אקטיביזם סביבתי ופרס נובל לשלום ו/או, בצורה מדויקת יותר הקשר שבין סביבה, שלום ופעילות נשים, אני בוחרת להעלות בפורום זה של 'פרלמנט נשים', כשאלה פתוחה לדיון, ו/או כחומר למחשבה. כהקדמה אביא מדבריה של הגב' מאתאיי לאחר זכייתה מעוררת המחלוקת בפרס:

"ועדת הפרס הנורווגית בחרה השנה את הנושא הסביבתי בזיקתו לדמוקרטיה ולשלום. ההכרה בכך שפיתוח בר קיימא, דמוקרטיה ושלום הם נושאים בלתי נפרדים, היא הכרה בתרומת עבודתנו בקניה במשך יותר מ-30 שנה בנושאים משולבים אלה".

על השאלה "מה לנטיעת עצים ולשלום?", דומה ש'הרזומה' המרשים של מאתאיי, יכול להשיב. מעבר להיותה "האישה הראשונה" שקיבלה תואר דוקטור בקניה והיתה לפרופסור לביולוגיה, היא היתה גם האישה הראשונה בתפקיד ראש מחלקה באוניברסיטה באפריקה. הגב' מאתאיי הקימה לפני כמעט שלושים שנה את תנועת ה- Green Belt, שעיקר פעילותה ייעור חלקים נרחבים באפריקה הכפרית. במסגרת פעילותה ניטעו

כשלושים מיליון עצים. עצים אלה נועדו לעצירת סחף האדמה ולאספקת עץ לבישול. דו"ח של האו"ם מעריך כי באפריקה רק 9 עצים ניטעים מחדש על כל מאה עצים שנעקרים וגורמים לבעיות סביבתיות קשות מלבד סחף אדמה, ובהן: זיהום מים, קשיים במציאת עצים לאש לבישול, מחסור במזון לבעלי החיים ועוד. התכנית שיזמה מאתאיי מבוצעת בעיקר על ידי נשים, באזורים הכפריים של קניה (יותר מ- 100,000 נשים מעורבות לאורך השנים בפעילות הארגון). הנשים מקבלות תשלום עבור פעילותן למען ההגנה על הסביבה וכך הן גם מסוגלות להעניק חיים טובים יותר לילדיהן ולהבטיח את עתיד משפחותיהן.

ההיסטוריה האנושית מלמדת כי במקומות רבים בעולם, תהליכים סביבתיים הרסניים הרעו את תנאי חייהם של מאות מיליוני בני אדם, הובילו לרעב ומחסור ויצרו מתחים בין אוכלוסיות ומדינות. הקשר בין בעיות פיתוח וסביבה בארצות העולם השלישי ונושא מלחמות וטרור אינו חדש. נוסף למצוקת המחייה והחיים בתנאי מחסור קשים כשנגרה והתלות ב'מזגי האקלים, החשיפה להבדלים שבין המדינות העשירות לעניות, יוצרת כעס, שנאה וגם איום על בטחון במקומות שונים ברחבי העולם. זכורות תמונות ממקומות שונים ברחבי העולם, מוכי אירועי בצורת ושיטפונות, בהם חלוקת המזון לאוכלוסיה המקומית נעשית בליווי חיילי האו"ם כשנשקיהם דרוכים.

הבחירה הלא-מסורתית והפחות צפויה של אוסלו בוואנגארי מאתאיי היא הזדמנות טובה לעולם המערבי, וישראל בתוכו, להבין את הקשר שבין רמת החיים הפיסיים ונושאי זכויות ובכללן זכויות נשים ודמוקרטיה.

חלוקה הוגנת של משאבים, על בסיס הכרה בזכויות אזרח, בקידום מעורבות האוכלוסייה המקומית במאמצי שמירת הסביבה ובדרך של פיתוח אמצעי מחייה, היא הבסיס האפשרי היחיד לחיים ראויים במקום, לכל דריו, ולעתיד בר-קיימא לכל אזור. גישה זו של תנועת החגורה הירוקה שיזמה הגב' מאתאיי מוגדרת היום כתפיסת "צדק סביבתי".

חיים וסביבה, ארגון הגג של ארגוני הסביבה בישראל, יזם לפני כשלוש שנים את הקמת ועדת המעקב לצדק סביבתי, הפועלת להעצמת ארגוני שטח בדרך של שיתוף הציבור בהליכי תכנון בסביבת מגוריו ולחלוקה שווה יותר של נטל המטרדים הסביבתיים במרחב גיאוגרפי עתיר שימושים. פעילות הועדה מתבצעת בדרך של דיאלוג סביבתי-חברתי בין נציגי הקבוצות החברות בוועדה ובעזרת ניסוח מסמכי עמדה והמלצות לגיבוש מדיניות המבוססת על ערכי צדק סביבתי ותפיסת קיימות, המובאים בפני הכנסת והממשלה.

ד"ר עירית קינן (משמאל) ופרופ' ארזה צ'רצ'מן

המלחמה שלנו בזיהום האוויר ובחומרים המסוכנים

ליאורה אהרון
עמותת אזרחים למען הסביבה בגליל, הקואליציה לבריאות הציבור

רק בנס הסתיימה המלחמה האחרונה ללא אסון רב נפגעים. גם רעידת אדמה, תקלה טכנית או חבלה, עלולים לגרום לאסון במפרץ חיפה.
מנתוני הלמ"ס מתברר שיעור מזעזע של אשפוזי ילדים באזור מפרץ חיפה וסביבתו: ילדים מתאשפזים בעשרות אחוזים יותר מהממוצע הארצי. חובתנו להגן על בריאותם!

בשם הקואליציה לבריאות הציבור אחשוף פה מספר סודות גלויים, שהמלחמה בצפון מיקדה את תשומת הלב אליהם. מדובר בסכנה לאסון אקולוגי בקנה מידה שהדעת לא סובלת במפרץ חיפה ואסור לשכוח שגם בימי שיגרה, הציבור באזור זה חשוף לפליטות חומרים המסכנים את בריאותו. הפעלתו של מכל האמוניה בנמל חיפה היא מסוכנת ביותר. רק בנס הסתיימה המלחמה האחרונה ללא אסון רב נפגעים. לא רק המלחמה עלולה לגרום לאסון במפרץ חיפה. גם רעידת אדמה, תקלה טכנית או חבלה, עלולים לגרום לאסון כזה.

בנוסף נחשפו נתונים חדשים ומדאיגים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה הקובעים באופן חד-משמעי כי ילדי חיפה והצפון חיים באופן מתמשך תחת סכנה מוחשית לבריאותם. מספרם של הילדים המאושפזים בבתי חולים באזור חיפה, גבוה ב-22 אחוז בקרב ילדים וב-32 אחוז בקרב ילדות, ממספרם ביתר חלקי הארץ. בחלוקה ליישובים מתברר התמונה הנוראית, שלפיה מספר הילדים בני 5-14, המתגוררים בטבעון, שנזקקו לאשפוז, גבוה ב-56 אחוז לעומת הממוצע הארצי. הזיהום הסביבתי הוא באוויר, ביבשה ובים. למדינת ישראל אין אמצעי ניטור מספיקים ולכן לא יודעים מה גורם לתופעות אלו. משרד הבריאות טרם פעל לחקירת גורמי הסיכון הבלתי סבירים שאליהם נחשפה האוכלוסייה באזור זה.

גם הנתונים אודות התחלואה בסרטן בחיפה, ממשיכים כבר כמה עשורים להיות גבוהים באופן משמעותי מהממוצע השנתי. בקרית טבעון שיעורי הסרטן עומדים על 20% מעל הממוצע ובקרב הנשים שם ב- 44% מעל לממוצע הארצי. בנושא התחלואה במחלות לב, נמצא כי קיימת תמותה הגבוהה בכ-10-15% מהממוצע הארצי.

במחקרים עדכניים נמצא קשר בין סרטן השד לחומרים כימיים שנפלטים ממוצרי צריכה שונים וממזהמים, הנפלטים לסביבה ומשפיעים על המערכת האנדוקרינית. זה מסביר את שכיחות סרטן השד בארץ בכלל ובצפון בפרט. אחוזי התחלואה בסרטן השד בחיפה הם מהגבוהים בארץ - 30% מעל הממוצע הארצי.

בנוסף לנתוני התחלואה הקשים והסיכון החמור לחיים בסמוך למאגרי החומרים המסוכנים, קיימים באזור סיכונים נוספים, כמו הסיכון הוודאי לרעידת אדמה וסיכונים ממשיים המתממשים מעת לעת בצורת תקלות. אי-אפשר להשוות את מצבנו לאירופה, שכן ישראל השופה לסכנות ריאליות של מלחמות ופגיעות ישירות של טילים וכן לרעידות אדמה. יש מפעלים, דוגמת חיפה כימיקלים, שחייבים לצאת מחיפה.

עלינו להתאים את הכלכלה לסביבה - ולא את

הסביבה לכלכלה. אף אחד לא כימת את מחיר הנזק לבריאות הציבור באוזר. פעילותנו בשנים האחרונות מלמדת כי בחלק מהמפעלים במפרץ עלות חיי אדם לא נכללת בעלות המוצר. עמדתנו החד-משמעית היא כי אסור לאפשר פעילות של מפעלים מזהמים במפרץ חיפה ואנו קוראים לנשים באזור הצפון להתגייס ולהצטרף אלינו למאבק ציבורי. האינסטינקט הבסיסי שלנו להגן על ילדינו ולדאוג להם לסביבת חיים בטוחה ומיטיבה, מחייב אותנו לפעולה, גם בכל הנוגע לזיהום תעשייתי.

ילדים הם לא מבוגרים קטנים!

שיעור מזעזע של אשפוזי ילדים באזור מפרץ חיפה וסביבתו- עולה מנתוני הלמ"ס שהתפרסמו השנה. ילדים מתאשפזים בעשרות אחוזים יותר מהממוצע הארצי בחיפה והקריות - חובתנו להגן על בריאותם!

מתוך מחקר השוואתי והמלצות מדיניות שהתבצע לבקשת הקואליציה לבריאות הציבור בקליניקה לפרקטיקה ומדיניות סביבתית - אוניברסיטת בר-אילן, הפקולטה למשפטים

ילדים רגישים יותר לבעיות הנובעות מזיהום אוויר, ומכך מובן הצורך בחקיקה ורגולציה שעניינה מניעת מקרי מוות ומחלות הנובעים מרשיפה למזהמים בתקופת הילדות ואף לפני כן, במהלך ההיריון. ניתן להצביע על שתי סיבות מרכזיות לרגישותם הבריאותית של ילדים לזיהום אוויר: הראשונה, קצב הנשימה וחילוף החומרים של תינוקות וילדים ביחס למשקל גופם ושטח הפנים של ריאותיהם גבוה יותר מזה של מבוגרים, ובשל כך גדול יותר גם שיעור החשיפה היחסית שלהם למזהמים. זאת ועוד, בשל גילם הצעיר ובשל השפעות ארוכות הטווח של חלק מהמזהמים וזמן החשיפה הארוך שלהם, עולה ההסתברות לחלות במחלות הנגרמות מחשיפה ממושכת. ילדים אף נמצאים בחוץ משך זמן הגדול באופן משמעותי ממבוגרים. השנייה, דרכי הנשימה של ילדים צרות יותר מאלו של מבוגרים ולכן גירויים או דלקות הנגרמים מזיהום אוויר אשר יגרמו רק לתגובה קלה בקרב מבוגרים, עלולים לגרום להפרעה קשה בדרכי נשימה של ילדים. בעקבות הידע ההולך ומצטבר על הנזקים הבריאותיים והכלכליים של זיהום אוויר והשפעותיו על ילדים, ישנה התייחסות רגולטיבית לנושא במדינות העולם: בארה"ב הסטנדרט הפדראלי (סטנדרט מינימאלי המחייב את המדינות) לרמות הזיהום באוויר הפתוח נקבע על סמך פרמטרים שהינם פרי שיקולים בריאותיים בלבד, ומתייחס לריכוז מזהמים באוויר מתחתיו האוויר אינו מזיק לנשימה. החוק הקליפורני[1] מתייחס במפורש לילדים ודורש קביעת סטנדרטים באופן שיטתי לכל המזהמים לפי סף הרגישות של קבוצת התייחסות זו. בחקיקת האיחוד האירופי[2] להערכת וניהול זיהום אוויר מוגדרת המטרה של הפחתת השפעה של זיהום האוויר על בריאות אנשים והסביבה. באנגליה[3] אחת הסיבות המרכזיות לחקיקתו של הבסיס החקיקתי המטפל בנושא איכות האוויר באופן אסטרטגי (חלק 4) נעוצה בכמות המקרים הגוברת והולכת של אסטמה אצל ילדים.

עמדתנו היא, כי ילדים זכאים לגדול ולחיות בסביבה בריאה ברוח האמנה לזכויות הילד (1989)[4] אשר נחתמה בנובמבר 1989 ואושררה על ידי העצרת הכללית של האו"ם במושב המיוחד בנושא ילדים במאי 2002 ובוועידה העולמית להתפתחות סבירה (WWSD) בספטמבר 2002. הדאגה בנוגע להשפעת סביבה בלתי בטוחה ובלתי בריאה על בריאות ילדים הולכת וגדלה, מתוך הבנה שכל הילדים סובלים מן התוצאות של סביבה מזוהמת ובלתי בטוחה. התמונה העולה מהמחקר בתחום מחייבת תיאום פעולה על מנת להגן על בריאות ילדים כיום ובעתיד. "ההוכחה לקיום נזק נשימתי בבריאותם של הילדים חזקה מכדי להתעלם ממנה" אומר ד"ר רוברטו ברטוליני, מנהל התוכנית המיוחדת לבריאות ולסביבה של המשרד האזורי האירופי של ארגון הבריאות העולמי. אנו סבורים, כי מדינת ישראל ככל המדינות המתקדמות באירופה ובעולם בכלל, חייבת להירתם למאמץ העולמי להגנה על בריאות ילדים מפני נזקי הסביבה בכלל, ונזקי זיהום אוויר בפרט.

CHILDRENS HOSPITALIZATION IN SELECTED GEOGRAPHIC LOCATIONS

VALUES ARE IN PERCENT ABOVE / BELOW COUNTRY AVERAGE. YEARS 2000-2002

	Ages 0-4		Ages 5-14	
	MALE	FEMALE	MALE	FEMALE
Tel Aviv-district	-3	-6	-4	-3
Jerusalem-district	-10	-11	-15	-18
Haifa-sub district	18	24	22	32
Cities / Towns				
Haifa	16	21	24	42
K. Ata	23	23	15	21
K. Bialik	10	32	19	-8
K. Motzkin	-9	-10	-7	-16
K. Yam	22	27	30	50
K. Tivon	36	134	56	42
Nesher	36	15	22	21
Tirat Carmel	55	50	28	70

Source:

Health and Social Profile of Localities in Israel 1998-2002,
Ministry of Heatlh - Central Bureau of Statistics ,
Pub No. 1270, Jerusalem, May 2006, 594 PP

בצפון מתים לא רק מטילים!

השלכותיו הקשות של זיהום האוויר

לאור פרסום נתוני הלמ"ס העדכניים, מגישה הקואליציה לבריאות הציבור תמצית של נתוני התחלואה והתמותה העודפות בנפות הצפוניות. תחלואה ותמותה אלו נגרמות, בין השאר, בשל הזיהום התעשייתי החמור לו נחשפו תושבי הצפון במשך מספר עשורים.

1) זיהום אוויר, במיוחד כזה המכיל כמות גדולה של מתכות מהעבר, הוכח כגורם לתמותה הקשורה למחלות לב וכלי דם. מחקרים נוספים הציגו רמות סרטן גבוהות כקשורות לזיהום אוויר.

2) חלקה הצפוני של ישראל נחשף לרמות זיהום גבוהות למשך מספר עשורים. מקורות הזיהום היו בין השאר שריפת מזוט מס' 6, מפעלי מיחזור ברזל ופלדה, קריית הפלדה ובתי הזיקוק. ניתוח פיזור המתכות מקרית הפלדה הראה כי מתכות ששוחררו לאוויר הגיעו למרחקים גדולים.

3) מחקרי תמותה ותחלואה שפורסמו לאחרונה הראו את העובדות הבאות:

א. מתוך 89 ערים ומקומות יישוב בישראל בהם אוכלוסיה של מעל 10,000 איש היו ב-27 רמות תמותה גבוהות ממחלות לב, מעל הממוצע הארצי. 22 מ-27 המקומות היו בשטח הנפות הצפוניות בישראל וכללו ערים ומקומות יישוב בעלי אוכלוסיה יהודית וערבית כאחת, כולל העיר חיפה. רמות התמותה בתל אביב וירושלים עקב מחלות לב נמוכות מהממוצע הארצי.

ב. המקומות בהם מדובר הינם:

תמותה עקב מחלות לב באחוזים מעל הממוצע הארצי:

ג'דיידה- מכר	107.0
בקה אל גרבייה	105.2
אכסאל	77.9
שפרעם	74.2
אום אל פאחם	71.2
טמרה	68.9
נצרת	67.9
ריינה	67.7
טבריה	46.8
מגדל העמק	36.8
קריית שמונה	36.5
טירת הכרמל	27.7
עכו	26.4
נצרת עלית	21.4
קריית אתא	20.8
קריית ים	20.3
קריית ביאליק	18.7
חדרה	18.5
כרמיאל	17.2
עפולה	16.7
קריית מוצקין	14.9
חיפה	8.2

ג. תמונת מצב לגבי תחלואת סרטן - בסדר יורד: לגבי נשים - מתוך 18 מקומות בהם תחלואה הגבוהה מהממוצע הארצי - 9 הם בצפון: קרית טבעון, נשר, כרמיאל, יקנעם עלית, קריית ביאליק, קריית מוצקין, חיפה, קריית ים וקריית אתא. לגבי גברים: מתוך 18 המקומות בהם תחלואה הגבוהה מהממוצע הארצי - 10 הם בצפון: קריית טבעון, נשר, חיפה, קריית מוצקין, קריית אתא, קריית ים, נהריה, נצרת עלית, קריית ביאליק וכרמיאל.

ד. בתל אביב שיעור מקרי הסרטן גבוהים מהממוצע הארצי לנשים וגברים ובירושלים פחות מאשר הממוצע הארצי.

ה. לגבי תמותה עודפת מסרטן מעל הממוצע הארצי של גברים ונשים (כולל), יעידו הדוגמאות הבאות: קריית ביאליק- 8% מעל הממוצע הארצי; קריית מוצקין - 10%; קריית אתא- 12%; קריית ים- 9% ; נצרת עלית - 25%; כרמיאל - 16%; מגדל העמק - 17%.

ממצאים אלו מצטרפים לתמונה הקודרת אודות מצב התחלואה והזיהום בצפון ובעיקר באזור מפרץ חיפה-עכו, העולה מנתונים קודמים שפורסמו בדו"ח הקואליציה לבריאות הציבור. הנתונים משקפים בבירור אסון סביבתי ושיאים בתחלואה בסרטן ומחלות לב מאז שנות השמונים.

מקור: "פרופיל בריאותי-חברתי של הישובים בישראל 2002-1998", דו"ח מטעם הלמ"ס ומשרד הבריאות, פרסום מס' 1270.

הקואליציה לבריאות הציבור (ע"ר) מקיפה 20 ארגונים סביבתיים וכן חוקרים, רופאים ותושבים הפועלים יחד לצמצום התחלואה והתמותה הנגרמות על ידי זיהום תעשייתי בישראל, ובמפרץ חיפה ועכו בפרט.

אנו פועלים לגיבוש מדיניות, חקיקה ואכיפה מתקדמות בנושא. מרכזים ידע מדעי ומקצועי אודות בעיות זיהום ובריאות לצד הדרכים לפתרונן, ומקדמים מודעות ציבורית.

תמיכתכם ועזרתכם חשובה לנו!
לפרטים נא לפנות: טל. 04-8521750,
פקס. 04-8521785
דואר אלקטרוני: shay.ph@gmail.com
לתרומות: הקואליציה לבריאות הציבור ע"ר
מס' 580449254, הבנק הבינלאומי הראשון,
סניף 006, חשבון מספר 409877271.

פעילות הקואליציה מתאפשרת תודות לתמיכת קרן גולדמן, הקרן לסביבה ירוקה, קרן שליי ושתיי"ל.

תחלואת סרטן ותמותה עקב מחלות לב באזורים נבחרים בארץ

באחוזים מעל/מתחת לממוצע הארצי [1,2]

נפה / יישוב	תחלואת סרטן		תמותה עקב מחלות לב
	זכרים	נקבות	
נפת חיפה	16.0	17.0	11.6
נפת תל אביב	5.0	7.0	4.0-
נפת ירושלים	27.0-	24.0-	4.5-

חיפה	19.5[3]	19.9	8.2
קריית אתא	16.0	10.2	20.8
קריית ביאליק	11.6	25.0	18.7
קריית מוצקין	17.8	23.8	14.9
קריית ים	14.8	14.0	20.3
נשר	23.0	35.0	12.8 ל"מ
קריית טבעון	25.0	42.0	7.2 ל"מ

1. בכל המקומות המצויינים האוכלוסיה עולה על 10,000 נפש; הנתונים משוקללים לגיל ומגדר.
2. הנתונים הינם לשנים 1998-2001 לתחלואת סרטן, ולשנים 1998-2000 לגבי תמותה ממחלות לב.
3. הערכים המובאים הינם מובהקים סטטיסטית, אלא אם מצויין אחרת (ל"מ- לא מובהק)

מקור: פרופיל בריאותי-חברתי של היישובים בישראל 1998-2002 ; פרסום מס' 1270, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה - משרד הבריאות-האגף לכלכלה ובריאות, תחום תכנון סקרים והערכה, יוני 2006

* כל הערכים המובאים משוקללים לפי גיל ומגדר.
ערכי תחלואת הסרטן הם לשנים 1998-2001, ערכי התמותה הינם לשנים 1998-2000.

פרופ' ארזה צ'רצ'מן (משמאל) וליאורה אהרון

נשים והזכות למים בישראל

נסרין מזאווי
מתמחה בלימודי סביבה, ממייסדות הפורום הפלסטיני בישראל לצדק סביבתי

נשים אחראיות על הטיפול בילדים ובזקנים בחברה ולפיכך החשיפה שלהם למים נקיים/מזוהמים היא רבה יותר משל גברים.

חוק המים בישראל תשי"ט - 1959 קובע כי מקורות המים שבמדינה הם קניין הציבור, נתונים לשליטת המדינה ומיועדים לצרכי תושביה ולפיתוח הארץ. בכל המדינות שהפריטו את שירותי המים הייתה עלייה דרסטית בתעריפי המים בשנים שלאחר ההפרטה והרעה באיכות המים ובתדירות האספקה.

למה מים?

מים הם תנאי ראשוני לקיומם של חיים. אספקת מים אמינה בכמות ובאיכות הולמות, היא תנאי הכרחי לקיומה של חברה בריאה. יכולת הגישה למים טובים של כל אדם היא מהמאפיינים החשובים של מדינה מפותחת. כל גריעה ביכולת זו משמעותה פגיעה מהותית במרקם החברתי, בבריאות הציבור ובזכות הפרט לסביבה בריאה.

חוק המים בישראל תשי"ט - 1959, קובע את העקרונות על פיהם יוסדרו ענייני המים בתחום המדינה. החוק קובע, כי מקורות המים שבמדינה הם קניין הציבור, נתונים לשליטת המדינה ומיועדים לצרכי תושביה ולפיתוח הארץ. החוק אף מוסיף כי כל אדם זכאי לקבל מים לצרכיו ולהשתמש בהם.

למה נשים?

נשים אחראיות על הטיפול בילדים ובזקנים בחברה ומכאן שהחשיפה שלהם למים נקיים/מזוהמים היא רבה יותר משל גברים. בנוסף, מסיבות של היגיינה אישית, נשים צורכות יותר מים מאשר גברים. ברוב המדינות המתפתחות הנשים הן האחראיות על טיפול, ניהול ואספקת המים של האוכלוסייה ואחוז גדול מהנשים בעולם עובד בחקלאות.

על פי נתוני האו"ם נשים וילדות מבלות יותר מ-8 שעות ביום במסע רגלי של 10-15 ק"מ בחיפוש אחרי מים. בכל הליכה הן נושאות 15-20 ליטר מים.

כ-50% מהאוכל של העולם מיוצר על-ידי נשים. במדינות אפריקאיות שיעור זה יכול להגיע ל-80% מהאוכל.

לנשים ילידות יש ידע רב ומיוחד הקשור למערכות מים ולרגישות של מערכות אקולוגיות למאזן המים. הידע שלהן יכול לשמש בסיס לפיתוח מדיניות בת קיימא ביחס למדיניות וניהול מים.

10% מהנשירה של ילדות מבתי ספר באפריקה היא מסיבות של העדר סניטציה/תברואה הולמת בבתי ספר. 70% עד 80% מהעיוורים בעולם הם נשים שהתעוורו כתוצאה מטרכומה, מחלה מדבקת המועברת על ידי זבובים באזורים שסובלים ממחסור במים.

בנובמבר 2002 העבירה הוועדה הכלכלית-חברתית-תרבותית של האו"ם החלטה בנוגע לאמנה בדבר זכויות כלכליות, תרבותיות וחברתיות. במסגרת זו נכללים מספר עקרונות מנחים ביחס לזכות למים והם כוללים התייחסות לסוגיות הבאות: זמינותה של אספקת מים קבועה בכמות מספקת, איכות המים, גישה פיסית למתקני מים וביוב; גישה כלכלית - אפשרות כספית להשתמש בשירותים אלה; אי-אפליה בגישה למידע; בהשגת מים למזון בכמות, איכות וזמינות ראויים; אספקת מים להיגיינה (הזכות לבריאות); אספקת מים ביתית (הזכות לשיכון הולם); מים להבטחת הכנסה (הזכות לעבוד).

עתיד המים בישראל

חוק תאגידי מים וביוב מ-2001, מנחה רשויות מקומיות להקים חברה ולהעביר אליה את ניהול שירותי המים והביוב שלהן וכן את הזכויות על הנכסים המשמשים את הרשות לשירותים אלה. מטרת תהליך זה להוביל משק מים עירוני סגור בו יועברו הרווחים מאגרות המים להשקעות במערכת המים והביוב. אך במקום להשקיע בתחזוקה של מערכת המים, רשויות מקומיות רבות עושות שימוש ברווחיהם ממים עבור צרכים מוניציפאליים אחרים.

בשלב שני החוק מאפשר להעביר את החברה העירונית לבעלות פרטית. זה אומר שחלקים נכבדים מאגרות המים מועברים ו/או יועברו לסקטור הפרטי. מרכיב רווח משמעותי זה אשר מועבר לבעלי המניות בחברות המים, במקום השקעתו בתחזוקת תשתיות המים והביוב, מרוקן מתוכן את מטרתו של החוק ליצור משק כלכלי סגור.

לפי החלטת הממשלה משנת 2004, יוקמו כ-30 תאגידי מים וביוב אשר יספקו שירותי מים וביוב לאזרחים ברוב הרשויות המקומיות בישראל. בשנים הבאות אמורות הרשויות המקומיות להעביר את השליטה על התאגידים העירוניים לידי המגזר הפרטי.

הפרטת מים והשלכותיה על הציבור - דוגמאות מהעולם:[3]

אנשים המצדדים בהפרטה טוענים שלסקטור הפרטי יכולת גיוס הון עדיפה על היכולת של הסקטור הציבורי וכי ניהול עסקי כלכלי של משק המים יעיל ורווחי יותר מאשר ניהול ציבורי, דבר המאפשר שירות משופר ללקוחות והשקעות רחבות היקף בתשתיות המים והביוב. אך הניסיון העולמי מלמד אותנו שהתוצאות שונות מהמצופה. בכל המדינות שהפריטו את שירותי המים הייתה עליה דרסטית בתעריפי המים בשנים שלאחר ההפרטה והרעה באיכות המים ובתדירות האספקה.

תשתית מים עירונית אינה מאפשרת תחרות במסגרת השוק החופשי. תשתיות שירותי המים אינן מאפשרות מעבר של צרכנים מספק אחד לספק אחר במידה ואינם מרוצים מהשירות. מדובר במונופול טבעי, בין אם הוא באחריות הרשות המקומית או באחריות גורם פרטי. במעבר לסקטור הפרטי התושבים תלויים בגוף ממשלתי המפקח על הפעילות של ספק המים: תעריפים, השקעה בתשתיות ותחזוקה, איכות המים, השפכים ועוד.

מהלך ההפרטה של מערכות המים בארץ מבוסס על מודל ההפרטה הבריטי. ב-1989 הופרטו רשויות המים האזוריות בבריטניה. למעשה ממשלת בריטניה מכרה נכסים שמעולם לא קנתה. הפרטת רשויות המים אפשרה לממשלה להעביר את האחריות על השקעות אלו לסקטור הפרטי. מחיר ההשקעות הללו שולם, כמובן, על ידי הציבור בדמות עלייה של 50% בתעריפי מים וביוב, במהלך חמש השנים שלאחר ההפרטה. החברות שהציגו תכניות להשקעות בתשתיות השקיעו הרבה פחות מהמתוכנן והרווחים הועברו לבעלי המניות ולא להורדת תעריפים. עלויות המחירים גרמו לעלייה במספר התושבים שלא עמדו בתשלומים עבור שירותי המים, ומספר המקרים בהם נותקו בתים ממים שולש בחמש השנים שלאחר ההפרטה. באותה תקופה נרשמה עלייה במספר מקרי הדיזנטריה ומחלות, הקשורים לתנאי היגיינה באזורים העירוניים באנגלייה. בניסיון להימנע מניתוקים, חברות המים התקינו מדי מים נטענים, בתשלום מראש: מדים אלו ניתקו את אספקת המים אוטומטית אם לא נטענו בכסף. בעקבות זה ב-1999 הייתה מחאה ציבורית עזה וכעשר שנים לאחר ההפרטה הועבר חוק האוסר לנתק את המים לבתי מגורים, בתי ספר ובתי חולים.

באטלנטה שבג'ורג'יה, בארה"ב, נחתם חוזה ההפרטה ב-1998, ל-20 שנה, ובהיקף של 428 מיליון דולר. מיד לאחר החתימה דרשה החברה להעלות את תעריפי המים. הדרישה נדחתה, אך במקביל עלתה אגרת הביוב ב- 12% תוך שנה. על מנת לצמצם עלויות פוטרו 400 מתוך 700 העובדים בחברה וחלה הרעה מהותית באיכות המים והשירות בעיר. התקבלו הרבה תלונות על מים חומים, העדר מים בברזים לשעות ארוכות,

ואזהרות על חובת הרתחת מים לפני השתייה, מחמת זיהום בקטריאלי. העירייה הוציאה כמיליון דולר על העסקת פקחים שווידאו את אמיתות הדוחות של חברת המים. בתום עבודת הפקחים ובהסכמה הדדית בין העירייה לחברה, בוטל חוזה ההפרטה לחלוטין ושירותי המים והביוב בארצות הברית נשארו ברובם המכריע בבעלות ציבורית.

הזכות למים בישראל

כיום, 75000 בדואים תושבי "הכפרים הלא מוכרים" בנגב אינם מחוברים לרשת המים הארצית. בכך נפגעת זכותם הבסיסית למים, לבריאות, לפרנסה ולמגורים הולמים.

חברת מקורות מנתקת את אספקת מי השתייה לרשויות מקומיות, לרוב ערביות, אשר לא שילמו את חוב המים לחברה. במקרים כאלה כל התושבים של הרשות מנותקים מרשת המים, גם אם יש בהם כאלה ששילמו את חובם במלואו. ניתוקים כאלה יכולים לארוך כמה ימים ולפעמים כמה שבועות.

ישנה אפליה בהקצאת מכסות מים לחקלאים בישראל, המים לחקלאות בישראל מסובסדים על ידי המדינה וכך נוצר מצב שבו מי שקבל את האדמות מקבל גם את המים.

הפרטת שירותי המים בישראל עלולה להעמיד את הזכות הבסיסית למים בישראל בסימן שאלה. ניסיון מדינות אחרות בעולם מלמד על כך שהפרטת משק המים גרמה לעלייה בתעריפי המים, הרעה באיכות המים, בשירות האספקה ובתדירות. הראשונות שישאו בנטל זה יהיו נשים.

לעלייה במחירי המים יש השלכות שליליות וחיוביות כאחד. מצד אחד, מחירי מים גבוהים משמשים כתמריץ לחיסכון במים במגזר הביתי, דבר המתבקש במיוחד באזורנו, המצוי במצוקת מים מתמדת. מצד שני, היא עלולה למנוע או להקשות את הגישה למים עבור שכבות אוכלוסיה חלשות ו/או לפגוע בהכנסתן הזמינה.

עקרונות בסיסיים שעליהם יש לשמור:

כל תושב זכאי לקבל כמות מים בסיסית במחיר נוח, עד לסף מסוים שמעבר לו ייגבה תשלום גבוה יותר. אסור לנתק תושבים, בתי ספר, בתי חולים וכו' ממים. הרווחים מעליית מחירי המים יופנו להשקעה בתשתיות מערכות המים והביוב במשק כלכלי סגור, ולא לרווחי גורמים פרטיים.

עקרונות שיש לבסס עליהם את ניהול משק המים בארץ ובעולם:

דמוקרטיה ושיתוף הציבור בתהליכים ובקבלת החלטות; חיסכון במים ויעילות, ניהול הביקוש ולא הגדלת ההיצע באמצעות יבוא ו/או התפלה; צדק חברתי וחלוקתי בחלוקת משאב המים; הקצאת מים לטבע: מערכת המים היא מערכת מחזורית שמזינה את עצמה, מה שיוצא ממנה הוא זה שנכנס אליה ומה שנכנס הוא זה שיוצא. מערכת המים מחזיקה את כל מערכות הטבע האחרות. יש לה השפעה עליהם והיא מושפעת מהם כאחד. אם לא נשמור על המים ועל הטבע, המים והטבע לא ישמרו עלינו.

הפורום הפלסטיני לצדק סביבתי

הפורום הפלסטיני לצדק סביבתי נוסד ב-2006 ביוזמה של פעילים סביבתיים ערבים ובתמיכה של שתיל. הפורום שואף לשים את הנושאים הסביבתיים של החברה הערבית בישראל על סדר היום, לפתח שיח סביבתי פלסטיני מקורי שמתחבר לעקרונות של צדק סביבתי ומתמודד עם הבעיות הסביבתיות העכשוויות, ליזום פרויקטים סביבתיים-חברתיים-כלכליים בחברה הערבית בישראל ולהוות סימוכין לגבי הבעיות הסביבתיות בחברה הערבית בישראל.

ליצירת קשר:

ת.ד. 9195 חיפה 31090, pfiej@yahoo.com

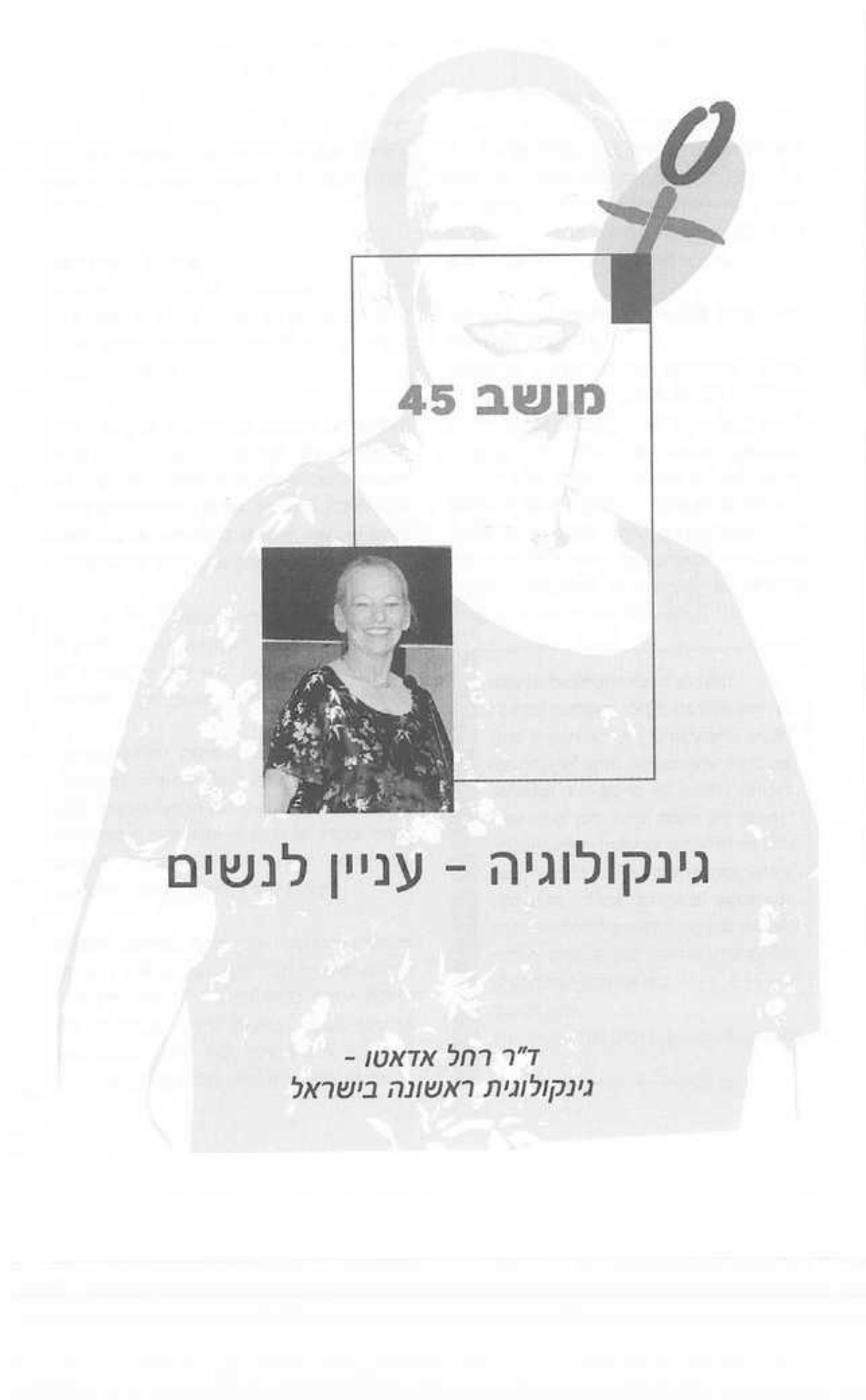

מושב 45

גינקולוגיה - עניין לנשים

ד"ר רחל אדאטו -
גינקולוגית ראשונה בישראל

גינקולוגיה - עניין לנשים

מושב 45

18 בפברואר, 2007

הרצליה (אודיטוריום חיל האוויר)

ברכות:

ראש העיר, יעל גרמן

הרמן בונץ, מנהל קרן אברט

ביריה גרנות, יועצת ראש העיר למעמד האישה

הצגת עמדות:

סיפור אישי - חוויות מבדיקה גינקולוגית

נירי דוד

תמונה מגדרית של הפרופסיה הגינקולוגית בישראל

ד"ר רחל אדאטו, סמנכ"ל שערי צדק

זכות הבחירה המודעת של היולדת

נירית שפירא, למען חופש בחירה בלידה

יתרונות הלידה בבית

אילנה שמש, מיילדת מוסמכת

המפגש הבעייתי בין דולות למימסד הרפואי

אורית אביב קורנפלד, "דולה" - תומכת לידה

הריון ולידה - מזוית של נשים ערביות

ד"ר כיפיה ראבי, רופאת נשים, בי"ח מאיר

מנחה:

רות רזניק, מנהלת מקלטי נשים מוכות

סיפור אישי - חוויות מבדיקה גינקולוגית

נירי דוד

"יצאתי מחדר הרופא כואבת ומושפלת. במשך כל אותו יום בכיתי עד הלילה, תחושת בחילה הציפה אותי כל היום, הרגשתי שחיללו את גופי. האם זה היחס שעלי לקבל מרופא נשים?"

הגעתי למרפאת צוואר הרחם אצל רופא מומחה בתחום. לאחר קובץ שאלות קצר, הוא הפנה אותי לחדר הבדיקה ובמהירות עבר על הליך הבדיקה. הוא סיפר שיסתכל במיקרוסקופ בצוואר הרחם ואם דבר מה יראה לו חשוד ייקח דגימה. אם ארצה אוכל לבקש זריקת הרדמה. הדבר לא יכאב כלל ויידמה לצביטה קלה. נכנסתי לחרדה והפצרתי בו שאני רוצה חומר הרדמה. הוא לא התייחס כלל למצבי החרד באותו רגע והמשיך בעבודתו.

ישבתי על הכיסא פסוקת אברים, כאשר הרופא מביט במיקרוסקופ ומבקש מהאחות להביט גם כן, תוך הסברים במה בדיוק היא צריכה להבחין. ישבתי שם קפואה כששניהם מדברים ביניהם על המראות בתוכי, כאילו לא הייתי קיימת בחדר, וכאילו לא בתוך האיבר האינטימי שלי הם מביטים. ההשפלה הייתה נוראית, דמעות החלו לזלוג מתוך עיני, שלא ממש הרשימו את הרופא המהולל. לבסוף פנה אלי ואמר שהכל נראה בסדר, אך ישנן שתי נקודות שצריך לבדוק. הוא הזריק לי חומר הרדמה מקומי אל תוכי. הדבר כאב מאוד וללא המתנה נוספת חתך הרופא חתיכה מתוכי לצורך הדגימה. "צביטה קלה" - לא אדון רופא נכבד, לא צביטה קלה, הדבר כאב מאוד!!! הבכי התגבר על פניי, אך הרופא אפילו לא חשב שאולי כדאי לו לפנות אלי לשאול מה קרה. הוא המשיך כאילו עוד פיסת בשר עומדת מולו. הוא אמר שעכשיו צריך לצרוב את המקום כדי שהדימום יפסיק, דבר אשר לא הובא לידיעתי לפני כן. לא יכולתי לעשות דבר, חסרת אונים בכיתי בקול הולך ומתגבר. "עכשיו את יכולה להתלבש" אמר. כולי נטפתי דם ועוד דם ועוד דם. הגעתי לחדרו שוב, הוא אמר שאני צריכה להגיע עוד חודש לקבלת התוצאות. שוב, באותו קול קר ולא רגיש. מבלי להתייחס כלל למבטי המושפל ולדמעות שלא הפסיקו לזלוג.

הלכתי למזכירה לקבוע תור, האחות אמרה לי בדרך שאם הדם יתגבר אצטרך לחזור לצריבה נוספת.

אף אחד לא דיבר איתי מה יהיה בהמשך, כמה זמן עוד אדמם, האם אני יכולה לחזור לפעילות מינית, כמה זמן עוד יכאב לי. יצאתי משם כואבת ומושפלת. במשך כל אותו יום בכיתי עד הלילה, תחושת בחילה הציפה אותי כל היום, הרגשתי שחיללו את גופי.

האם זה היחס שעלי לקבל מרופא נשים?

היכן הרגישות?

האם סף הכאב של כולנו דומה? האם הוא לא היה צריך להאמין שכואב לי ולנסות למנוע את הכאב? האם לא צריך לחכות מספר דקות להשפעה של חומר ההרדמה?

כיצד ועד כמה השתלבו נשים בגינקולוגיה בישראל?

ד"ר רחל אדאטו
סמנכ"ל המרכז הרפואי שערי צדק, יו"ר המועצה הלאומית לבריאות האישה

בישראל 30,000 רופאים, מתוכם 11,000 רופאות. 20% מהעוסקים בגינקולוגיה - נשים. 37% מהנשים מעדיפות רופאה. 9% מעדיפות רופא. אך אי אפשר לתת מענה הולם להעדפות נשים לקבל טיפול גינקולוגי מרופאות.
המכשפות מימי הביניים ביקשו ליצור תרבות נשית, שלגברים אין בה מקום. הן המציאו רקיחות של צמחי מרפא מעוררי הזיה. הכנסייה רדפה את המכשפות, אך מתקופה זו נשארו המיילדות.

רקע: המונח "רפואת נשים" הינו בעייתי, עובדה כי אין מקבילה בנוסח "רפואת גברים". העובדה שקיים תחום מיוחד לנשים, אשר נבחן לאורך ההיסטוריה האנושית לרוב על ידי גברים מעלה שאלה בדבר האובייקטיביות הרפואית שלו וכן בדבר היחס הניתן לנשים במסגרת תחום זה.

היסטוריה: אפלטון היה מראשוני האינטלקטואלים והמדענים שחקרו נשים. המושג היסטריה נגזר מ"היסטרוס" = רחם. כלומר, מקור ההיסטריה ברחם, שניתק ממקומו וזז למקום אחר וכך יוצר את הבעיה.
במאה ה-19 ראה בראון את האורגזמה הנשית "כעוות היסטרית" המשחררת היסטריה המצטברת בגוף האישה. ב-1869 הומצא הוויברטור למטרת עיסוי רפואי המשחרר היסטריה.
המכשפות בימי הביניים היו מרפאות ומיילדות שניסו לתת אלטרנטיבה רפואית לגישה הפטריארכאלית - נוצרית. מטרתן הייתה ליצור תרבות נשית שלגברים אין מקום בה. המכשפות סגדו לאלות, המציאו פולחנים מלאי דמיון כולל רקיחה של צמחי מרפא מעוררי הזיה. הכנסייה רדפה את המכשפות, אך מתקופה זו נשארו המיילדות.

שיעור הנשים ברפואה ובגינקולוגיה: בישראל 30,000 רופאים, מתוכם 11,000 רופאות. 33% מהרופאים המומחים הן רופאות. 20% מהעוסקים בגינקולוגיה הן נשים.

הסיבות למיעוט נשים בגינקולוגיה: בעבר היה תחום זה מונופול גברי, מתוך תפיסה שוביניסטית של "קליקה גברית סגורה". תפיסת העולם הרווחת הייתה שנשים מעדיפות רופאים גברים. וכן, ההתמחות ממושכת וקשה. היה קיים גם חשש של הרופאות עצמן. כיום: יש מתמחות בכל מחלקות הנשים, אך עדיין מעט רופאות בכירות. נשים רבות מבקשות רופאות נשים.

ביקור אצל רופא נשים מנקודת המבט של המטופלים: במחקר מקיף על בריאות נשים שנערך ע"י מכון ברוקדייל הוקדש פרק לביקור אצל גניקולוג. 77% מהנשים במחקר מבקרות בקביעות אצל רופא נשים.
שיעור הביקורים נמוך בקרב נשים בנות 55 ומעלה, בעלות השכלה נמוכה מ-12 שנות לימוד, דוברות רוסית וערבית ובעלות מצב בריאות לא טוב. ב-71% מהנשים מטפל רופא ובכ-29% מטפלת רופאה. רוב הנשים (54%) ענו שאין להן העדפה ביחס למין הרופא. 37% מעדיפות רופאה. 9% מעדיפות רופא.
שיעור המעדיפות רופאה גבוה בקרב בנות 55 ומעלה,

בעלות השכלה נמוכה דוברות רוסית וערבית. ממצאי המחקר מראים עוד כי מחצית מהנשים המעדיפות רופאה, מטופלות בפועל בידי רופא.

בארה"ב ובישראל שיעור דומה של נשים מעדיפות לקבל טיפול מרופאה.

עמדת ההלכה היהודית: "יש לאישה לבקר אצל רופאה במידת האפשר ולא אצל רופא, ובמיוחד בשביל דברים שבצנעא"; "מצווה רבה להשתדל להקים בית חולים ליולדות שיעבדו בו רק רופאות"; "יש להיבדק על ידי אישה רופאה ולקבל טיפול מאחות". הרב עובדיה פסק כי כאשר יש רופאה על האישה להיבדק על ידה.

לסיכום: כיום רק 20% מהעוסקים בגינקולוגיה הן נשים. אי אפשר לתת מענה הולם להעדפות נשים לקבל טיפול גינקולוגי מרופאות. יש לעודד נשים להתמחות בתחום זה. חשוב לעודד נשים להתמחות בגניקולוגיה במגזר הערבי, במרפאות בהן מטופלות עולות מברית המועצות לשעבר ובטיפול בקשישות.

אנקדוטות בהיסטוריה של הגינקולוגיה:

- אפלטון היה מראשוני האינטלקטואלים והמדענים שחקרו נשים.
- היסטריה היא תופעה נשית: היסטרוס = רחם.
- מקור ההיסטריה ברחם שניתק ממקומו וזז למקום אחר וכך יוצר את הבעיה.

- במאה ה-19 בראון ראה את האורגזמה הנשית "כעווית היסטרית" המשחררת היסטריה המצטברת בגוף האישה.
- ב-1869 הומצא הויברטור ומטרתו היתה עיסוי רפואי המשחרר היסטריה.

- קבוצת המכשפות בימי הביניים היו מרפאות ומיילדות שניסו לתת אלטרנטיבה רפואית לגישה הפטריארכאלית-נוצרית. מטרתן תרבות נשית שלגברים אין מקום בה.

חופש בחירה מודעת בלידה

נירית שפירא
ממובילות התנועה "נשים קוראות ללדת למען חופש בחירה בלידה", עיתונאית, מנכ"לית חברת "כוח המשיכה"

טראומות לידה מצטברות הביאו במרץ 2001 להקמת התנועה "נשים קוראות ללדת למען חופש בחירה בלידה". התנועה לחצה על בתי חולים שישפרו את השירות, על מערכת הבריאות להכיר בלגיטימיות של הלידות החוץ-אישפוזיות, בזכות קבלת מענק לידה ללא קשר לבחירה במקום הלידה, ועל הכנסת לחוקק חוקים שיגדילו את חופש הבחירה של היולדות.

מהו חופש? האם זוהי זכות טבעית או חסד שמישהו מעלינו מזכה אותנו בו? מה הן הזכויות שלי מתוקף היותי אדם? מה הן הזכויות שלי בחוק? האם אפשר לכפות יחס מכבד בחוק? כיצד העצמה נשית קשורה לאופן בו אני יולדת? שיחה משולבת בטקסטים מצחיקים עצובים על התרחשויות בלידה מעלה את השאלה מי אני (היולדת)? מה אני מאפשרת שיתרחש בחיי? ואיזה לידה/חיים אני מזמנת לעצמי?

חופש בחירה מודעת בלידה

האם את יודעת

- שיש חדרי לידה בהם מתערבים יותר ואחרים בהם הגישה יותר סובלנית ומכבדת?
- שיש חדרי לידה אליהם ניתן להגיע עם ליווי כרצונך ואחד בו אפשר לבחור מיילדת?
- שיש חדרי לידה בהם יוכל המלווה שלך להישאר לידך גם במיון?
- שישנם מקרים בהם יכניסו זירוז לאינפוזיה מבלי ליידע אותך ושזוהי עבירה על חוק זכויות החולה?
- שיש חדרי לידה בהם תוכלי להישאר עם הילוד ללא הפרדה כלל ובאחרים ייקחו ממך את התינוק (לתינוקיה) אחרי הלידה, גם בניגוד לרצונך (למרות שחוק האפוטרופסות קובע כי את היא האחראית עליו)?
- שמחקרים מראים כי בדיקות לילוד בנוכחות האם עדינות ומתחשבות ושאת יכולה לדרוש להיות נוכחת בבדיקות (ארגון הבריאות העולמי מגדיר יבית חולים ידידותי לילודי ככזה שבין השאר מבצעים בו בדיקות לילוד ליד האם)?
- שיש חדרי לידה בהם יתפרו תתך ללא הרדמה ואחרים בהם יאלחשו את המקום ורק אז יתפרו?
- שאת יכולה לעמוד על שלך ולדרוש את שחשוב לך בהתאם לחוק יסוד כבוד האדם וחירותו?

את יכולה לדרוש רק כשאת מאמינה באמת ובתמים בזכותך וברצונך. בתוקף של רצונך את יכולה לדרוש ולקבל יחס מכבד כאשר את יודעת מה האפשרויות ושבחרת במקום הלידה שתואם את רצונותייך.

הצורך להפעיל שיקול דעת בבחירת המקום ואופן הלידה הוא פועל יוצא של חוסר שביעות כללית משירותי הבריאות סביב הלידה. טראומות לידה מצטברות הביאו במרץ 2001 להקמת התנועה "נשים קוראות ללדת למען חופש בחירה בלידה" שהחלה להפעיל לחץ: על בתי חולים למען שיפור השירות, ועל מערכת הבריאות למען הכרה בלגיטימיות של הלידות החוץ-אישפוזיות, זיכוי ילודים במענק לידה ללא קשר לבחירה במקום הלידה ועל הכנסת לחוקק חוקים שיגדילו את חופש הבחירה של היולדות, יאפשרו פתיחת מרכזי לידה, ישוו תנאי יולדות וילודים באשר הם ויחייבו יחס אמפטי ליולדת (למרות שלכאורה אי-אפשר לדרוש אמפטיה בחוק).

"לידות הן לרוב הגיגה של עוצמה ובריאה, אולם החברה נוטה להתייחס אל התהליך בהיסטריה.. כמעט לכל אחד עניין לא פתור הנוגע ללידתו, שאנו כחברה ממשיכים להשליך על נשים הרות", אומרת ד"ר כריסטיאן נורתרופ, מחברת הספר "גופה של אישה תבונתה של אישה", המציינת כי טראומת הלידה הקולקטיבית שלנו נשענת על סיפורי מוות בלידה: "באופן אירוני רוב המיתות הללו נובעות מבריאות לקויה, מעבודה רבה מדי ומחוסר תמיכה באם, לאו דווקא מחוסר התערבות רפואית". היא מוסיפה כי הטראומה מחוזקת על ידי תנאי הלידה הרחוקים מלהיות ידידותיים ואמפטיים: "אמהות וילודים מסוממים, אורות בוהקים, קולות חזקים, הפרדת התינוק מהאם לחדר התינוקייה הסטרילי..."

מחקרים מראים כי האדם נושא איתו את הרשמים של תחילת חייו לאורך כל החיים (הם יכולים להתבטא למשל בחרדת נטישה, פחד מאובדן אם או ממוות). אופן הלידה משפיע גם על ההיקשרות אם-ילוד, על הזוגיות ועל התאוששותה הנפשית והפיזית של האם. עם זאת מחנכים ובעלי אוטוריטה אחרים נשענים על טראומת הלידה הקיבוצית, מונעים על ידי המחשבה ש"הם יודעים מה טוב עבורנו" ומטביעים בנו פחד מלידה (מהלידה) וכמובן פחד מלקיחת אחריות. התוצאה, מנטרות מחלישות מתנגנות במוחנו: "ככה זה ואין מה לעשות", "הרופא יודע יותר טוב ממך מה קורה לך", "מה את מבינה בכלל", "את לא יודעת איך לטפל בתינוק" ועוד. התנניות המחזקות את האמונה שאנחנו נטולות יכולת להשפיע על לידתנו וכי אחרים יילדו בשבילנו ויטפלו בילדים עבורנו כי הם מבינים טוב מאיתנו. אמונות אלו מקלות על טיפול ב-המונים על דרך הסרט הרץ אולם הן מחלישות את היולדת ולא פעם מביאות ללידות שמזינות את הטראומה הקולקטיבית.

את יכולה להשפיע על לידתך. ההכנה ללידה מאוד משמעותית על מנת לדעת מה אפשרי ומה את רוצה. חשוב ליצור מעגל תמיכה: הריונית בשלב דומה, חכמות שבט שמוכנות לחלוק מידע, מורים רוחניים או מטפלים מתאימים שיעזרו לך ולבן הזוג להתחבר אל העובר ואל התהליכים שהגוף עובר במטרה לחזק את ביטחונך בגופך, בעוצמתו וביכולתו ללדת. בחרי בפעילות גופנית מותאמת להריון, הקפידי על תזונה מאוזנת, שינה מספקת ושמחת חיים. כל זאת על מנת להגיע ללידה במצב של בריאות וחיוניות.

כדאי שתצברי מידע גם דרך ספרות מתאימה ("גופה של אישה", "טבעי ללדת", "לידה פעילה" ואחרים). קורס הכנה ללידה (מודע ולא אינטרסנטי, כזה שמעביר מידע מקיף וענייני), שעשוי לעזור גם לבן (בת) הזוג להבין בפני מה הוא עומד. בן זוג שותף ותומך בהחלט ישפיע לטובה על הלידה (עיסוי פירנאום, דמיון מודרך של העובר ושל הלידה, כל פעולה שתעזור לו להתחבר לתהליך ולהרגיש מעורב, מבורכת). תוכלו להכין יחד תוכנית לידה, בעזרת המידע ששאבת מהקורס ומנשים סביבך. מטרת התוכנית לעזור לך להבין מה את רוצה שיקרה בלידה, ובהמשך להבהיר זאת לצוות המטפל. המידע יעזור לך לבחור מקום לידה אשר יענה לציפיותייך.

בשבועות האחרונים להריון, את יכולה לשקול לקיחת צמחי מרפא שמכינים את הרחם ללידה כמו גם ליווי הומאופטי או דיקור. לשלושה הכיוונים הללו יש מה להציע לזירוז לידה המתעכבת, להגברת האפקטיביות של הצירים בעת הלידה, ולהתמודדות טובה יותר עם כאב.

אני מציעה לך לשקול את האפשרות לגשת לחדר הלידה יחד עם תומכת לידה שתכירי עוד במהלך ההריון, שתדע לחזק אותך ואת בן זוגך ולעזור לכם למצוא נתיב ללידה המתאימה לכם ביותר, תוך תמיכה מעשית ורגשית ו/או לקחת מיילדת פרטית (כיום רק בלניאדו) או לבחור בלידת בית (לאחר שלמדת כי לידות בית בטוחות כמו ואף יותר מלידות בבית חולים, את יודעת שישנן שיטות טבעיות להתמודדות עם כאב ואת גם סומכת על גופך). מומלץ שתשחזרי את לידתך שלך בעזרת

אמך או באמצעות דמיון מודרך, בדקי מה היה שם ובצעי תיקון בעזרת הדמיון. לא פעם, זיכרון הלידה של האם משפיע על האופן בו תלד הבת.

חשוב ביותר לבדוק את מערך האמונות שלך בקשר ללידה. האם מישהו אמר לך פעם שלא תוכלי ללדת? האם את מחזיקה באמונה שלידה היא נוראית, מפחידה, מסוכנת, מסכנת... כי האגן צר מדי, התינוק גדול מדי ו/או עברת ניתוח כזה או אחר, ולכן חושבת כי את "לא יכולה להתמודד" עם כאב? חשוב לשחרר אמונות כאלו במהלך ההריון, שכן הן עלולות להטביע את חותמן על הלידה.

ככל שהלידה מתקרבת מומלץ לדמיין אותה כקלה ומופלאה. דמייני את עצמות הגוף הנעות כדי לפנות מקום ליציאה, הרגישי את השמחה שהלידה מביאה, ואם זה מתאים לך - דברי בלבך עם העובר והסבירי לו מה הוא עומד לעבור. פיוס עם אנשים יקרים (בעיקר הורים) מועיל ללידה טובה. תמיכתם נחוצה לנו וחשוב שנקיף עצמנו במעגל תמיכה והגנה. בקשי תמיכה גם בעת הלידה וגם לאחריה. היכולת לבקש ולקבל עזרה תועיל לך מאוד בתהליך הלידה וראשית האמהות.

המשפט "את יולדת כמו שאת חיה", שאני מרבה להשתמש בו, נגזר מספרה של נורתתרופ, שהיא רופאה מיילדת גינקולוגית. היא מתארת כיצד השתנתה גישתה מאז סיימה את לימודיה ונהגה ל"יזרז את העניין" דרך התפתחותה הרוחנית וההבנה שכל אישה יולדת באופן שונה ובקצב שונה, שיש לכבד. בספרה היא מצטטת מחקר שהצליח לנבא בדיוק של 95% את אופי הלידות על פי אופי הנשים. אין זה אומר שעל כולנו לעבור אותה לידה, אולם אנו אחראיות על שביעות הרצון שלנו. לידה עם אפידורל יכולה להיות מצוינת לאישה החפצה בכך ועדיין זכותה לדרוש שמלווה יישאר איתה בחדר בזמן החדרת המחט לתוך עמוד השדרה שלה. אני יכולה ללדת בניתוח קיסרי ועדיין לדרוש ליווי של בן הזוג שישיר ליד מיטתי. אני יכולה לצאת מהניתוח מבלי שחוויית עוצמתי תיפגם. האפשרויות הללו קיימות והן תלויות בידע שלי, בביטחוני העצמי, ובבחירות רבות שמתחילות עם היוולדי ופוגשות אותי בהמשך כשאני יולדת.

נייר העמדה של התנועה "נשים קוראות ללדת למען חופש בחירה בלידה" מזכיר כי ניתן לקיים לידות בדרך המכבדת את בחירתה ורצונה של האישה ומגובה בטיפול רפואי הולם. זכותה לבחור את המקום, המלווים והתנוחה של הלידה. זכותה לבחור בטיפול המתאים לה מתוך ידע, הבנה והסכמה וכן כי יש לאפשר לילודים כניסה רכה לחיים, שהות ליד האם ועל גופה בהתאם לרצונה. זכותה לטיפול רפואי באישורה ובנוכחותה וזכותם לקבל אהבה, הגנה והזנה על פי צרכיהם, ללא הגבלה.

בחזוננו מרכזי לידה רבים מחוץ לבתי החולים ובתוך בתי החולים ונשים שמגיעות ללידה כשהן יודעות מה רצונן ומאמינות ביכולתן ללדת. נשים אלו פוגשות צוותים תומכים שמעודדים ומחזקים אותן, מדברים בשלווה וקשובים לצרכיהן וסביבה ביתית המאפשרת אינטימיות ורוגע החיוניים לתהליך הלידה. חזון זה מצריך צוותים רפואיים עם אמון באשה ובגופה, עם אורך רוח וסבלנות לתהליך מתוך כבוד לטבע ולעוצמתו, עם פתיחות לתנוחות לידה שונות, שליטה בדרכי טיפול מגוונות (גם טבעיות), מיומנויות תקשורת אמפטית, שיתוף פעולה עם מלווי הלידה של היולדת, כבוד לבחירות היולדת, הימנעות מהפרדת התינוק מאימו בניגוד לרצונה ושימחה על עבודת הקודש שהם עושים. ד"ר מישל אודנט, מחלוצי הלידה הטבעית, אמר: "לכל אישה הזכות ללדת כרצונה בסביבה חופשית ותומכת".

לסיכום: חשוב לדעת ולבחור, חשוב לכבד כל בחירה, לשמוח על כל בחירה ולזכור: לפעמים החיים יפתיעו אותנו. אבל, אם נדע שעשינו את המקסימום למען רווחתנו, הרי שנוכל לקבל כל תוצאה בברכה. עמדתנו כלפי סיטואציית הלידה (כמו כלפי כל דבר בחיינו) היא שתקבע כמה מועצמות וחזקות נצא. שיהיו רק לידות נפלאות.

המפגש בין הדולה לממסד הרפואי

אורית אביב קורנפלד
"דולה", תומכת לידה

דולה - אישה תומכת באישה. במחקר משווה נמצא כי בקבוצת הנשים שילדו בנוכחות דולה 55% מהיולדות ילדו בלידה טבעית (לעומת 12.5% בלידה ללא דולה).

"סטריפינג" ו"חתך", שתי התערבויות נפוצות שבעזרתן מקדמים מיילדות ורופאים את הלידה. מדובר בהתערבות בגוף האישה, בלי לקבל את רשותה והסכמתה.

אספר קצת על עצמי- לפני שנים עוד הייתי יועצת ארגונית, וכבר היו לי 2 ילדים משלי. בת דודה שלי ביקשה אותי ללוות אותה בלידה ואני הסכמתי ברצון. אחר-כך כמה חברות ביקשו שאבוא איתן ושוב החוויה החיובית חזרה על עצמה. הבנתי שיש כאן משהו עבורי, יש בלידה משהו מרתק ומדהים. עשיתי שינוי מקצועי והפכתי להיות דולה - תומכת לידה.

המושג **דולה** לקוח מיוונית ופירושו: אישה תומכת באישה. התפקיד של הדולה מתחיל בחודשים שלפני הלידה. היא נפגשת עם בני הזוג והם נערכים ללידה כצוות. כאשר הלידה מתחילה הדולה מתלווה אל האישה. היא מגיעה איתה לבית החולים ונמצאת איתה לאורך כל הצירים עד ליציאת התינוק וסיום הלידה. התנוחה הקלאסית של הדולה בלידה היא כששתי ידיה מונחות על הגב התחתון של האישה, שם בד"כ מרגישים את כאב הצירים, והיא מעסה מרככת ומחממת את האזור.

מה מרתק בלידה: בלידה יש חשיבות עצומה להרפיה, להתמסרות, לביטחון. כאשר האישה דאוגה, חרדה ומפוחדת הדבר משפיע לרעה על ההתמודדות עם הצירים ועל אופן ההתקדמות של הלידה. המדע תומך בגישה זו. זוהו שני סוגים של הורמונים העשויים להשפיע בלידה - אדרנלין ואנדרופין.

האדרנלין - מופרש כתוצאה מחוויה של לחץ (סטרס), קצב הלב מוגבר ודם מוזרם אל הגפיים ולא אל האיברים הפנימיים. הדבר עוזר לאדם לברוח או להתקיף.

האנדורפין לעומתו, מופרש כאשר האדם רגוע ושליו. הוא משכך הכאבים הטבעי של הגוף ומאפשר לגוף עמידות גבוהה במאמץ ובקושי פיזי. (כאשר אנחנו עושות ספורט הוא מופרש כעבור 20 דקות ואז באופן מפתיע, ההליכה נעשית קלה יותר ממקודם).

אבל - האנדורפין לא יכול להיות מופרש כאשר האדרנלין מופרש. זה - או זה, או זה.

המקום הזה של חשיבות ההתמסרות וההרפיה זה המקום של התמיכה בלידה.

למה: כיוון שיותר קל להרפות ולשחרר - לא להיות דרוכה, לא להיות במאבק, לא להיות בעלת חדות מחשבתית- כאשר יש לידך מישהו שנותן בטחון. הגבר- בן הזוג, אמנם מגיע לחדר לידה אבל לרוב אינו יודע לתת לאישה את התמיכה שהיא צריכה וישמח מאוד לקבל הדרכה מהדולה תוך כדי הלידה. המיילדת- היא אחראית על שניים, שלושה חדרים בו זמנית ואין באפשרותה להיות עם האישה לאורך הצירים.

מה אומרים המחקרים?

באופן כללי זה מאוד קל לבדוק את השפעת הדולה על הלידה. מציעים לקבוצה אחת של יולדות ליווי של דולה ולקבוצה אחרת לא ובודקים מה קרה

במהלך הלידה. וישנם מדדים ברורים שאפשר לבדוק. למשל - מה משך הצירים, בהנחה שאם כמות הזמן שבו אישה מתמודדת עם הצירים יותר קצר, אזי קל לה יותר. או: האם האישה ביקשה אפידורל - חומר הרדמה - או, שיכלה להתמודד באופן פעיל עם הצירים ללא אפידורל? האם הלידה הסתיימה עם מלקחיים או, ללא התערבות, בצורה טבעית? מה היה אחוז הנשים שהגיעו לניתוח קיסרי?

אז לוקחים מספר מדדים כאלו ובודקים. במהלך עשר השנים האחרונות נבדקה השפעת הדולה על למעלה מ-5000 נשים באירופה ובאמריקה והתוצאות מאוד ברורות. לדוגמא, מחקר שנערך ביוסטון בדק את נושא הלידות הטבעיות, שבו הוגדרה לידה טבעית כלידה ללא שום התערבות - בלי זירוז לידה, בלי משככי כאבים, בלי מלקחיים, לידה המסתיימת בלידה נרתיקית, לא בניתוח קיסרי.

נבדקו 204 נשים שילדו בלי נוכחות של דולה ו- 212 נשים שילדו עם דולה. בקבוצת הנשים שילדו ללא דולה, 25 נשים בלבד ילדו לידה טבעית.(קרוב ל- 12.5%) ובקבוצת הנשים שילדו בנוכחות דולה ילדו 116 נשים מתוך 212 בלידה טבעית, כלומר: 55% (פי 4 נשים ילדו באופן טבעי בנוכחות דולה).

השוני בגישות- עם כל הנכונות לתת לאישה תמיכה בלידה, הסגל הרפואי - מיילדת ורופא, עשויים לראות את הדברים באור שונה. מסתבר שהמונח תמיכה מקבל משמעות מסוג מסוים. כדולה אני רואה איך הדברים מתנהלים בבתי חולים ומה שאני רואה זה שתי גישות שונות לחלוטין, האחת של היולדת והאחרת של הצוות הרפואי.

מה קורה בפועל?

היולדת ובן זוגה מחליטים לקחת דולה. המחסום הראשון - לא בכל בתי החולים מותר להכניס דולות. ישנם בתי חולים שמצהירים במפורש שאפשר להגיע עם מלווה אבל לא עם דולה. באיכילוב בתל אביב כבר היו מקרים שקראו לקצין בטחון כדי להוציא את הדולה מהחדר.

וכבר עולה התמיהה, הוכח שהלידה מתקדמת עם פחות סיבוכים בנוכחות מלווה מקצועית, שמשך הלידה מתקצר, כך שבית החולים יכול לקלוט יותר יולדות, ויולדות הן משאב עבור בית חולים מכיוון שהוא מקבל כסף מהמדינה עבור כל יולדת. ואם כן, איך יכול להיות, שבית החולים שלא מספק מיילדת לכל חדר, לא מעוניין בטובת היולדת?

נניח שעברנו את השער, נכנסנו לתוך בית החולים והגענו לחדר לידה. אם הגענו לחדר לידה זאת אומרת, שהאישה היולדת מתמודדת עם הצירים, עם הכאב.

היולדת עוברת ממצב אסוף ומסודר למצב של פיזור והיפתחות.

בעצם לאורך הלידה יש מצב של היפתחות הולכת וגוברת, לאורך התהליך האישה משחררת עוד ועוד דברים והגבולות הפיזיים שלה נפתחים. היא עשויה לשלשל ולהקיא, כך הגוף מפנה מעצמו דברים שהוא לא נזקק להם ומשחרר לחצים מיותרים. יש הרבה פעמים בכי- דמעות, וקושי רגשי משתחרר החוצה. יש ירידה של המים, מי השפיר, יוצאים החוצה וכמובן, בסופו של דבר, היא משחררת את התינוק שלה החוצה אל העולם.

כל פתיחה פיזית היא גם פתיחה מנטאלית. האישה צריכה להיות יכולה לפתוח את עצמה וללדת. היולדת מתכנסת לתוך עצמה, הרבה פעמים העיניים שלה עצומות למחצה, זה תפקיד הכאב הוא מכנס אותה פנימה לתוך עצמה והיא מתרכזת בתחושות שעוברות דרכה. היא זזה בחדר, מניעה את האגן לוקחת נשימות עמוקות ונושפת בקול. בשלב מסוים יעלו מתוכה גניחות ואנחות. זו תמונה של אישה מתמודדת, היא חווה כאב ומתמודדת איתו, היא חווה את התהליך. מבחוץ היא לא נראית מאושרת, היא לא מחייכת, היא לא מפטפטת, היא יכולה להיות חיוורת. העיניים שלה בקושי פתוחות, היא נאנחת...

פרשנות - המיילדת תיכנס לחדר ותפרש את התמונה בצורה שונה לגמרי. המיילדת הממוצעת

תאמר לאישה, למה לך לסבול ככה, בואי קחי משהו לשיכוך כאבים. זאת אומרת, ההתמודדות עם הכאב נתפסת כסבל. ואז המיילדת עשויה להציע לאישה שני דברים: פטידין ואפידורל.

פטידין - מעמעם ומטשטש את החלק הרגשי, כמו תחת השפעת סם. האישה הזויה בין הצירים ובזמן הציר הגוף שלה חווה לחלוטין את הכאב הפיזי, היא מתעוררת ונדרכת ואז שבה ומטשטשת. הפטידין עובר במחזור הדם גם לעובר. בהולנד הוא הוצא מחוץ לחוק.

אפידורל - מוזרק אל בין חוליות עמוד השדרה ומרדים את האגן, כך שהאישה לא חווה את כאב הצירים ועדיין נשארת בנוכחות וערנות. אחת מתופעות הלוואי השכיחות לאחר מתן אפידורל מתרחשת לקראת סיום הלידה, בשלב צירי הלחץ כאשר האישה צריכה לדחוף את התינוק שלה החוצה. מכיוון שהאזור מורדם, נשים לא חוות את רפלקס הלחיצה, ומתקשות להפעיל נכון את השרירים. ואז הסיכוי לחתך או לוואקום גדל.

בואו נחזור הזרה לתמונת האישה המתמודדת, כשהיא שומעת את דבריי המיילדת, שמציעה לה להפסיק את הסבל, אדרנלין מופרש בגוף שלה. מכיוון שישנה דמות מקצועית בחדר שלא מאמינה בכוחות שלה, ואולי אותה דמות צודקת ובאמת אין לה כוחות, וכדי לומר ילא, אני רוצה להמשיך ולנסות בלי, צריך לגייס כוחות התנגדות אדירים, שלא שייכים למצב "ההתמסרות" החיוני לצורך הפרשת האנדרופינים.

בנוסף על ההצעות לשיכוך כאבים, ישנן עוד שתי התערבויות נפוצות שעושות מיילדות ורופאים כדי לקדם את הלידה. להבדיל מאפידורל, שבו האישה צריכה לחתום על טופס הסכמה, הפעם מדובר בהתערבות בגוף האישה עצמה בלי לקבל את רשותה והסכמתה. ההתערבות הראשונה נקראת "**סטריפינג**". אחת לכמה זמן המיילדת בודקת את הפתיחה, כלומר, איך הלידה מתקדמת ועד כמה קרובה הלידה. בדיקת פתיחה היא בדיקה ווגינאלית. האישה שוכבת על הגב והמיילדת מכניסה את אצבעותיה ואומדת את הפתיחה. המיילדת יכולה להחליט להאיץ את התהליך ולזרז את הלידה - ואני מדברת על מצב שאינו מצב סיכון, האם והעובר במצב תקין לגמרי. ובכן, המיילדת עשויה להחליט לזרז את תהליך הלידה ואז, בלי לקבל את הסכמת האישה ובוודאי בלי לידע אותה על כך, היא מפעילה כוח באמצעות אצבעותיה ומרחיבה את צוואר הרחם. מה קורה ליולדת בזמן הזה? היא צווחת מכאב, ומתחננת מהמיילדת להפסיק. היום נשים כבר מודעות לאפשרות הזו, אז אפילו אפשר לשמוע אישה צווחת: את עושה לי סטריפינג, אני לא רוצה, תפסיקי... ואז בסוף הלידה המיילדת יכולה להיכנס בחיוך ניצחון ולומר- איך עזרתי לך לסיים מהר...

זה שימוש לרעה בסמכות מקצועית. זו הפרה בוטה של האמון שהיולדת נותנת במיילדת. היולדת מאבדת שליטה בתהליך, תחושה של קורבן עם רגשות של כעס וזעם עשויים לעלות באישה וכמויות אדירות של אדרנלין מופרשות בגוף שלה.

התערבות נוספת בגוף האישה, וגם היא נעשית בלי רשותה ובלי הסכמתה, היא **החתך** - כאשר היולדת נמצאת בשלב צירי הלחץ, התינוק נמצא בתעלת הלידה לכיוון פתח הנרתיק. כשראש התינוק מגיע לפתח הנרתיק העור נמתח למקסימום האפשרי והאישה דוחפת ומשחררת את תינוקה לאוויר העולם. בשלב הזה, המיילדת יכולה להחליט לקחת מספריים ולעשות חתך בפתח הנרתיק. מיילדת עשויה לחתוך גם כאשר האישה לא תחת השפעת אפידורל וגם כאשר אין שום סכנה לאם או לתינוק. בעבר רווחה נורמה בבתי החולים שחייבים לחתוך אישה בלידה ראשונה. כיום מיילדות שלא רוצות לחתוך, עושות עיסוי עם שמן בפתח הנרתיק מרככות ומגמישות אותו, ובמידת הצורך מציעות ליולדת לשנות תנוחה כדי להקל על יציאת הראש, למשל לעבור לשכיבה על הצד.

אני מסיימת את דבריי כאן, אני אישית צריכה לנשום עמוק ולשחרר את ההתכווצות שנוצרה, מעצם העלאת הנושא. לא קל לדבר על דברים כואבים אבל זה נותן כוח לחשוף ולהציג את הדברים בפומבי.

העוצמה שבלידה - נקודת מבט של מיילדת, יולדת ואישה

ורד דלאל
מיילדת, מנחת קבוצות הכנה ללידה. נציגת ארגון המיילדות בישראל

העוצמה שבלידה דרך העיניים של האישה

דרך העיניים אני לומדת מה האישה חושבת מרגישה ורוצה.
דרך העיניים אני יכולה להכיר אותה.

יש עיניים מדברות, עיניים מפוחדות, עיניים צוחקות.

ויש עיניים שותקות שרוצות ולא יכולות, רוצות ואנו משתיקות, רוצות ומשתתקות מפוחדות.

יש עיניים בלי מבט, יש עיניים של אולי מחר, אולי לא אני, אולי הוא.

מבט כואב, מבט בוכה ומבט מוכה, ללא דמעות, ללא עצב וללא הבעה.

יש עיניים יולדות, עיניים מחכות ועיניים מתחננות.

יש עיניים של כן ועכשיו ואני כאן ורק אני.

יש עוצמה, יש גאווה ויש אותי.

דרך העיניים של הבעל אני מנחשת....
מה מותר ומה אסור, איפה הגבול על הכבוד והבושה, התמיכה והנוכחות, על הרצון ועל השותפות.

יש מבט קשה, יש מבט רך מלטף, יש מבט של ללכת, לברוח חסר סבלנות.

יש מבט אסור ובלי אישור, אך רוצה ולא מגלה ויש מבט מאמין, מבט ממשיך עם פנים לעתיד.

דרך העיניים של הצוות אני מגלה מי שולט ואצל מי יש כוח.

מי השחקנים הראשיים, האם הנשים או המלווים, או המטפלים.

יש עיניים מבינות, מקבלות ומוכנות ויש עיניים שולטות ומחליטות.

יש עיניים צועקות, עיניים מקצועיות, עיניים מרגיעות ומהפנטות.

ויש עיניים של שקט, עיניים שנותנות, שמצמינות חוויה. אני יודעת ואני בטוחה: היולדת בתפקיד הראשי.

כמיילדת ומנחת קבוצות הכנה ללידה נשאלתי מספר רב של פעמים איפה הכי טוב ללדת?
ואני עניתי: למי? ליולדת? למלווים? לבתי החולים?

מכיוון שלכל יולדת ולכל למשפחה עתידית הצרכים אותם היא שמה לנגד עיניה הם שונים, בחירת מקום הלידה תהיה שונה. לאחת חשובה הקרבה לבית, לאחרת מלונאות טובה, לשלישית פתיחות הצוות ללידות פיזיולוגיות ואחרת תרצה מיילדת אישית, הנקה מיד אחרי לידה ואם אפשר שלא יחסנו, ייקחו או ירחצו את תינוקה. אל לנו לחשוב שמה שטוב וחשוב לאחת יהיה טוב לאחרת ובסדר העדיפות שלה. כפי שקצב הלידה ותפיסת חוויית הלידה שונה, כך בחירת מקום הלידה משתנה מיולדת אחת לזולתה.

אך יש וחשוב לדעת כי בעשור האחרון חדרי הלידה ובתי היולדות בארץ עברו תהליך של שינוי, המתאים את תנאיו לדרישות הנשים היולדות. ניתן לראות חדרי לידה שהכשירו את צוות המיילדות למידע עשיר ומגוון ברפואה משלימה, הנותנת מענה לנשים המעוניינות ומאמינות בגופן היודע ללדת. הן יודעות כי כאב הלידה הוא כאב שממנו ניתן להתחזק, לצמוח ולהתעצם. קיימים חדרי לידה אשר בסמוך אליהם הוקמו חדרים באווירה ביתית ומרכז לידה שמציע ביות מלא והנקה בכל שעות היום והלילה.

אחרים מן הצד השני פתחו את דלת חדר הניתוח לכניסת בעלים לניתוחים קיסריים מוזמנים.

המטרה העיקרית העומדת לעיני המטפלים היא הבטיחות. מעבר לשאיפה לבטיחות עומדים סדרי עדיפויות שונים לכל אחד המעורב בלידה, כגון: הימנעות מכאב, תינוק בריא וחוויית לידה.

אנו, צוות המיילדות המלווה, המטפל והתומך באישה במהלך ההריון והלידה, צריך לתמרן בין דרישות היולדת לסטנדרטים רפואיים, תוך שימת דגש על תקשורת מעצימה, הקשבה, תמיכה, רווחה נפשית ופיזית, על מנת לספק לאישה את צרכיה.

ניתן לראות נשים רבות המגיעות היום עם תוכנית לידה. תוכנית לידה היא נייר שבו מביעים היולדת ובן זוגה את דרישותיהם מהצוות. קיימת נכונות רבה להיענות לבקשות, אך מניסיוני כמיילדת ומדריכת הכנה ללידה אני מציעה לזוגות לבטא את בקשותיהם, כי למילים יש כוח.

אין שיטה ללידה. יש גישה, יש אישה, יש זוג שבוחר מתוך מודעות ומדעת. חשוב כי ההדרכה שאותה יקבלו בני הזוג במהלך ההריון, מעבר למידע ולשפה הרפואית, תהיה משולבת בכלים להעצמה ואסרטיביות, על מנת שיבחרו בחירה מודעת את אופן הלידה המתאים להם.

אני מאמינה בנשים ובעוצמה הנשית, לקחת אחריות, לקבל החלטות, להביע עמדה. המודעות וההבנה, לכוח ולעוצמה של הנשים וההכרה בחוק זכויות החולה, הביאו את הנשים להכרה בזכויות היולדת ולהבנה כי גם בתוך כתלי בית החולים ניתן לדרוש ולקבל.

משתתפות במושב

מקהלת בנות בפתיח מוסיקלי

הדס שטייף

חנה בית-הלחמי

משמאל: פנינה קורן, עדינה זילברשטיין, ד"ר ורדה דיאמנט-גרנות, ד"ר אסתר הרצוג, מרית דנון

הרמן בונץ

יהודה בן-חמו

רותי גור

טל קוגמן

מרית דנון

משמאל:
מירב ויהודה בן-חמו,
חנה בית הלחמי,
הדס שטייף

משמאל:
ד"ר לינדה עפרוני, אורית
לבנין-דנני, הדס שטייף

ריבה מוסקל

אורית לבנין-דגני

משמאל:
מרב מיכאלי, חנה בית-הלחמי, ריבה מוסקל

מושב 44 | 24 באוקטובר 2006

פרופ' ארזה צ'רצ'מן

חנה שרודק

נסרין מזאווי

מגיבה: ארלט אדלר

משתתפות במושב

כרמית לובנו

שמואל גלברט

פתיח מוסיקלי עם נבל

יעל גרמן

ד"ר רחל אדאטו

משתתפות במושב

עו"ד דנה סבוראי (מימין) ומשתתפות במושב

אילנה שמש

נירית שפירא

משתתפת במושב

נירי דוד

רות רזניק

יוכי יהל

מושב 47 | 3 במאי 2007

אורה שיפריס (מימין)
ומשתתפות במושב

איבתיסאם מחאמיד (משמאל)
ויונת קלר

חדוה יחזקאלי

משמאל: מירה חניק, ציפי נחשון,
אורה נפני, לינדה, ד"ר חנה קהת
ופרופ' חנה הרצוג

שייע יצחק

מגיבה: סרין אנג'ל

משתתפות במושב

ד"ר מרה קנבל

הרמן בונץ ומתורגמנית

מרה קנבל (מימין)
ושוקי פורר (משמאל)

ד"ר ורדה גרנות (מימין), שוקי פורר (משמאל) ולהקת "כריזנטמות"

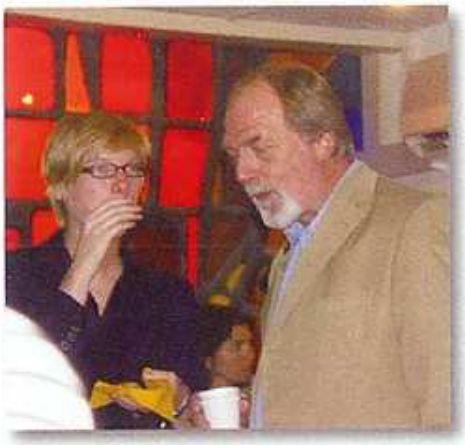

הרמן בונץ ואינגריד רוס

פעילות מועצת נשים ברחובות

מקהלת "פרחי אדי"

מושב 46

פמיניזם עכשווי בישראל

מרב מיכאלי -
מהפך פמיניסטי לשפה העברית

פמיניזם עכשווי בישראל

מושב 46

15 במרץ, 2007
תל אביב (בית התנועה הקיבוצית)

ברכות:
גברי בר-גיל, מזכיר התנועה הקיבוצית
הרמן בונץ, מנהל קרן פרידריך אברט בישראל
איילה ברילאנט, התנועה הקיבוצית

הצגת עמדות:

מפעילות פמיניסטית לחזון פמיניסטי
ד"ר אראלה שדמי, סוציולוגית של משטרה

גשר צר מאוד בין הספירה הפרטית לספירה הציבורית
ד"ר רבקה נרדי, סופרת, תנועת ש.י.ן

זווית אישית על העשייה הפמיניסטית בחברה הערבית בישראל
רולא דיב, מייסדת ומנהלת כיאן

פמיניסט זה הכי, אחי! פמיניזם וגבריות אחרת בישראל
ד"ר גלעד פדבה, מכללת בית ברל

פמיניזם בחברה מיליטריסטית
ד"ר אורנה ששון-לוי, אוניברסיטת בר אילן

הגדרת זהות: על המעבר ממזרחיות ופמיניזם לפמיניזם מזרחי ובחזרה
ורד מדר, דוקטורנטית באוניברסיטה העברית

מנחה:
סמדר סיני, התנועה הקיבוצית

מפעולה פמיניסטית לחזון פמיניסטי

ד"ר אראלה שדמי
ראש תכנית לימודי נשים ומגדר (לשעבר), במכללה האקדמית בית ברל

הנשיות עוותה בשנים ארוכות של פטריארכיה ודיכוי. לחזור לנשיות פירושו לנסות להגדיר מחדש את הנשיות מתוך חוויותינו שלנו. זה לא קל - אין לנו שפה אלא שפה פטריארכאלית. החזרה לנשיות יכולה להפוך למקור בלתי נדלה של אפשרויות חדשות.

החזון הוא הנותן משמעות למאבק הפמיניסטי ולהוויה הנשית. הוא נטוע במציאות ובונה מנקודת מבטן של נשים והוויות הדיכוי והיצירה השונות שלהן את קווי המתאר של מוסדות אלטרנטיביים.

אני חייבת להתחיל במילות תודה לאסתר הרצוג ולסמדר סיני ולכל הנשים שעסקו במלאכת פרלמנט הנשים הנוכחי. אני רוצה גם להודות לנציגי התנועה הקיבוצית שעמלו להצלחת כנס זה. במיוחד אני שמחה על ההזדמנות שניתנה לי במסגרת זו להציג לראשונה את הספר ששקדתי על כתיבתו במשך שנים. הוא כתוב, כמו שהקלישאה אומרת, בדם חלבי, או כמו שהלן סיקסו אומרת ב"דיו לבנה", דיו הנובעת מחוויותינו כנשים שטבולות, יותר מכל, בחלב אימהותינו ובמורשת העמוקה והארוכה של נשים שכוננו, שימרו, עיצבו יצרו והעבירו אלינו במהלך כל ההיסטוריה, שטרחה כל כך לחשתיק אותן.

הספר כתוב בדם חלבי משום שהוא מתייחס להבטים שונים של זהותי: הזהות היהודית שלי, שאני מנסה להגדירה מחדש לאור סטירות הלחי שחטפתי מרבנים ושומרי אמונים אחרים; הזהות האשכנזית שלי שבהשפעתן של חברותי המזרחיות העמקתי לחקור אותה ולהבין את כשליה; הזהות שלי כחוקרת פמיניסטית ואישה והאחריות שהיא מטילה עלי. הספר כתוב בדם חלבי משום שהוא מתייחס לכל ההתנסויות שלי כפעילה פמיניסטית וכאישה בחברה הפטריארכאלית הישראלית. הווה אומר, הוא עוסק רבות בפעולות ההתנגדות של נשים למערכת השליטה הגברית, הנוהגת בארצנו. הוא מנסה להבין את פעולתה האמיצה של ויקי כנפו, את הפעולה היצירתית של נשים בשחור, את ההתנגדות הפמיניסטית לפורנוגרפיה, את קל"ף ואסוואת, המנסות לבנות מרחב חדש ללסביות, יהודיות ופלשתינאיות.

מבחינה זו הספר מאיר הבטים שונים של מצב הנשים בישראל. הוא יכול לשמש כמאגן ביניים של הפעילות הפמיניסטית בישראל בגל הנוכחי שלה, תוך שהוא חושף את הישגיה ותעוזתה ומקוריותה ואת פעולתה הקשה כל כך במסגרת חברה שהולכת ומאבדת ערכים, סולידאריות ואחווה ופגיעתה קשה במיוחד בנשים ובפמיניזם. הספר גם מנסה לגעת בכשלים הפנימיים של הפעילות הפמיניסטית עצמה.

לפיכך את עיקרו של הספר אני רואה דווקא בחלקו האחרון המביט קדימה ומאתר חזון ותקווה לנשים ולפמיניזם. אני רוצה להזכיר כי היום הוא יום השנה למותה של חברתי ד"ר ויקי שירן, אישה בעלת חזון שתבעה מכולנו לברוא עולמות חדשים. הספר שלי מסתיים בניסיון להגדיר חזון פמיניסטי ולבחון את הדרך לשם.

בעצם, הפעולה הפוליטית, ההגות והמחקר שלי הם תמיד מוכוונים על ידי חזון, על ידי

ראיית עתיד אחר, עולם שונה. החזון הוא הנותן משמעות למאבק הפמיניסטי ולהוויה הנשית. זהו חלום ולא אוטופיה, מאחר שהוא נטוע בהוויית החיים הריאלית, העכשווית. מתוך הבנת הבעיות והכשלים של המוסדות וההסדרים העכשוויים ומנקודת מבטן של נשים והוויות הדיכוי והיצירה השונות שלהן, בונה הפמיניזם את קווי המתאר של מוסדות אלטרנטיביים. הפוליטיקה הפמיניסטית שואפת לגשר בין העכשווי לחזון: להניע שינוי חברתי לקראת הוויה חדשה ואפשרית.

אכן, אני יודעת: חזון יכול להפוך במהרה למערכת מחייבת של כללים ומצוות. החזון עלול להנציח זרעי פורענות אם איננו מכירות במוגבלויותינו ואם איננו מעבירות אותו כל העת דרך המסננת הרפלקסיבית והספקנית. חזון איננו "כזה ראי וקדשי" אלא נקודת פתיחה לדיון, לא סגירתו. חזון הוא נקודת מוצא כדי להביט ממנה על המציאות שלנו ולפרשה. אין הוא בלעדי ואין בו כפיית מרות. הוא בסיס לחשיבה אחרת והוא נקודת מוצא למסע אחר. בראש ובראשונה, הוא התשתית לבריאת עולם חדש.

פירושו של דבר כי המהלך הפמיניסטי מתמקד בתהליך ולא ביעד: הכוכבים נמצאים בשמים לא כדי שנגיע אליהם אלא כדי שתמיד, תמיד נשאף אליהם. עיקר המאמץ מוקדש להטמעת ערכים חדשים ולאימוץ דפוסי התנהגות שונים בחיינו כדרך להתקרב אל הכוכבים. המטרה אינה מקדשת את האמצעים; האמצעים הם חלק מהשגת היעד, ממימוש החזון ולכן הם נבחרים בקפידה.

כאשר הפכתי לפמיניסטית, המאמץ לברוא עולם חדש היה עיקר מעיינינו. האמנו בסגוליות של נשים המושתתת על דאגה, אחריות, אחוות נשים והוליזם, ערכים שהתנסינו בהם כאימהות, בנות, ידידות, לסביות ועובדות. ערכנו ניסיונות, לא תמיד מוצלחים, לבנות ארגונים, סגנונות חיים ויחסים על בסיס ערכים אלו.

הפחד ממהותנות שטבעו בנו לימודי הנשים, הרחיקו אותנו מהתרבות שלנו והמרוץ אחר תיאוריה הרחיק אותנו מהחוויות שלנו. הכלכלה הגלובלית חסרת הרחמים הפרידה בינינו, זרעה מחלוקות וחסמה את ניסיונותינו לאחוות נשים. אין תמה שנשים רבות, המתמודדות עם הקשיים הגדלים והולכים של החיים המודרניים, נצמדות לתפקידים המסורתיים של נשים. אחרות פונות לדת שמציעה להן קהילה, כבוד וערך עצמי. אחרות מאמצות אמונות וטקסים של העידן החדש. כולן מתחברות לערכים, תרבות ורוחניות של נשים כפי שאלו הוגדרו על ידי מוסדות כמו משפחה ודת הנשלטים על ידי גברים ולא צמחו מתוך חוויותיהן של נשים. נשים, המודעות כבר לפמיניזם, מחפשות אחר משמעות חדשה שתדריך אותן לקראת מציאות חדשה. אך הן אינן מוצאות אותה בפמיניזם של ימינו. נשים רבות הולכות לאיבוד במהלך חיפוש זה ונכנעות לצרכנות.

שאיפותיו של הפמיניזם (לפחות זרמיו המרכזיים) לשחרר נשים - עצמאות כלכלית, שליטה בגוף, החופש לבחור - לא זו בלבד שנכשלו לנוכח מכות הנגד הרבות במיוחד הכלכליות אלא בעצם הציעו לנשים משמעויות לא-פמיניסטיות: עבודה כשחרור אינה אלא אימוץ המבנה הקפיטליסטי; חירות אישית אינה אלא אימוץ הפילוסופיה הליברלית. הדגש הפמיניסטי על הישרדות כלכלית, זכויות אדם ואף כבוד נראה בלתי מספק.

אחת הסטודנטיות שלי שאלה אותי: "התיאוריה הפמיניסטית מפרקת את זהותי והורסת את עולמי. איזה אלטרנטיבה היא מציעה ליי?". "שחרור ואוטונומיה" עניתי לה. "ומה אז?" היא שאלה. והיא צדקה: כדי להיות משוחררת, פמיניזם אינו נחוץ. ליברליזם וזכויות אדם, עם קורטוב של ערנות לדיכוי נשים, מספקים בהחלט. הפמיניזם חייב ללכת אל עולם שמעבר, להציע משהו אחר.

אין תמה שנשים רבות אינן נמשכות לפמיניזם. הן חשות שפמיניזם אינו מציע גאולה, משמעות ושחרור. כדי להפוך את הפמיניזם לכוח משחרר,

כמו שהוא תמיד רצה להיות, מוטל עלינו, הפעילות הפמיניסטיות, לעצב את תמונת העולם האחר שתשמש כמצפן לפוליטיקה ולהגות שלנו. עד עתה הרבינו לפעול בתוך הסדר הקיים במיוחד כדי להציל נשים מהמציאות הקשה בה הן חיות ולתת להן אופציות אחרות. במקביל להמשך עבודתנו להצלת נשים, עלינו לחדש את המאמצים לברוא עולם חדש. "כדי להגיע לצמרות העצים, עלינו להסתכל בשמים", שמעתי אישה אחת אומרת בכנס פמיניסטי. הגיע הזמן לצייר עולם חדש (או עולמות חדשים) בשמים.

חזון היה תמיד משולב בהגות ובפוליטיקה הפמיניסטית, בצורה מפורשת או סמויה. גיודית פלאסקו פרצה לנו את הדרך כבר לפני כמה עשורים לאידיאולוגיה יהודית חדשה. נשים מהעולם השלישי ואקופמיניסטיות מהעולם הראשון מציעות הבנה חדשה של הקשר שלנו לאמא אדמה, לאמא טבע ולאלות. היידה גוטנר-אבנדרוף מהמרכז הגרמני ללימודים מטריארכלים, מעוררת בנו את התחירה לעולם מטריארכלי הבנוי על היסודות של המטריארכיה הקדם-פטריארכלית ושרידיה קיימים עד היום בכמה חברות. הפילוסופית ג'נבייב ווהן מעלה את האפשרות הממשית לבניית כלכלה של נתינה (gift economy) כדי שתתפוס את מקומה של כלכלת החליפין המהווה את התשתית לעולם קפיטליסטי נצלני ומנוכר. פמיניסטיות אמריקאיות הבאות לציין מלאות 150 שנים לתנועה לזכויות הנשים (1998), מאמצות הצהרה חדשה לגבי חזון העולם שלהן, הבאה לעדכן את The Senneca Falls Declaration of Sentiments. וזו כמובן רשימה חלקית.

שלושה צירים או יעדים מכוונים את ההגות והפעולה הפמיניסטית מימיה הראשונים: הצלת נשים, חשיפה וערעור מנגנוני הכוח הקיימים והחתירה לעולם אחר. שני הצירים הראשונים היוו לרוב מוקדי העשייה והחשיבה. החזון נתפס לעיתים קרובות כפריבילגיה של פמיניזם מבוסס הנדחק מפני צרכי השעה. עתה הגיע הזמן להפוך את הציר השלישי, את החזון, לנקודת המוצא לחשיבה ולפעולה פמיניסטית אלטרנטיבית.

העולם שאני מדמיינת - כמו רבות מאלו שאת דבריהן הבאתי לעיל - יהיה עולם ללא יחסי כוח, עולם של אי-כוח, וייבנה על הסגוליות והמורשת של נשים.

חברה של אי-כוח

עצם המחשבה על חברה ללא כוח קשה לנו. אנו מתמלאות פחד נוראי, חוסר אמון וחוסר דמיון כשאנו נקראות לחשוב על חברה ללא כוח. עד כדי כך הצליחו מנגנוני הדיכוי להיות מופנמים בתוכנו, שהם חוסמים חשיבה משחררת.

לרוב פוטרים חזון זה כבלתי אפשרי ואוטופי. האומנם? או שאלו פחדינו העמוקים ביותר מאיבוד שליטה ופריבילגיה? אני מוצאת דוגמאות רבות של התנסויות ללא יחסי כוח. אימהות ללא אלימות, הגם שהיא נדירה, היא דוגמא אחת. באימהות כזו אין מניחים קיום אפריורי של סמכות הורית אלא נושאים-ונותנים כל העת ליצירתה, בתהליך בלתי פוסק של בנית אמון וכינון האוטונומיה והזכויות של ילדות וילדים. סמכות מוכרת על ידי צאצאינו אם וכאשר הן מכירות במשמעותה. אימהות מובנת כאחריות לא לחנך ולמשמע את הבנות והבנים שלנו אלא למען השלום, הרווחה והפיתוח האופטימאלי של הפוטנציאל של בנותינו ובנינו.

דוגמא אחרת ליחסים של אי-כוח היא מערכות יחסי הידידות הנרקמות בין נשים. אלו מערכות, שאני כמו רבות אחרות מכירה מניסיוני האישי, הבנויות על שותפות, שוויון, אחווה, אוטונומיה, סובלנות כלפי חילוקי דעות והכלה של הבדלים.

באופן דומה, אני מציעה לחפש אחר האתרים בהם ניצוצות של עולמות חדשים ללא יחסי כוח כבר מתקיימים, ובמקביל - לשאוף לבנות אתרים בהם אנו מכוננות מיקרוקוסמוס של יחסי אי-כוח. כך היו - ועדיין יכולות להיות - הקבוצות להעלאת

תודעה שנפתחו בהמוניהן בעשור הראשון של התנועה הפמיניסטית בשנות השבעים ואני קוראת כאן לחדשן כדי ליצור רשת של קשרים חברתיים אלטרנטיביים ובעיקר כדי ליצור מרחב פתוח לנשים כדי לעבור תהליך של גילוי והתגלות. כך הם גם הארגונים הפמיניסטיים בישראל - "אחותי", "קול האישה", "אישה לאישה", כיאן, אטופולה, אסואת, למשל - המנסות כל העת - למרות אי הצלחות לפרקים - לבנות מרחבים פתוחים ובטוחים המצמצמים את יחסי הכוח בתוכם. האתגר הגדול שלנו הוא להביא את מה שהצלחנו לבסס במישור האישי - באימהות, בידידות ובמידה מסוימת בארגוני הנשים - לספירה הציבורית: להפוך את האי-כוח לנחלת הכלל. זהו אתגר כביר אך שווה מאמץ.

מורשת הנשיות

נקודת הפתיחה לחזון אחר אינה רק האתגר לאי-כוח אלא גם מורשת הנשיות. הפמיניזם היה תמיד עבורי אמונה בנשיות כאלטרנטיבה. הצירוף של התנסויותיי ב"נשים בשחור" ו"האם החמישית", חוויותיי עם גבריות במשטרה, והתפתחות התודעה האשכנזית שלי, לימדו אותי על מה שנשים מציעות: להרפות מהשליטה, להתפרק מהכוח ולהתמסר ללא מורא כמו תינוק לאימו; לקחת אחריות ולהתייחס בחמלה לאחר, שמשמעם גם סולידאריות ואחווה וניסיון לדיבור ולמגע מעבר לקווי גבול של כוח וזהות; מורשת הנשיות היא גם רפלקסיביות מתמדת שאינה אלא התבוננות פנימה וביקורת עצמית המשילות מעלינו בזו אחר זו את השכבות המיותרות ששקר החן והבל הכוח טבעו בנו בשנים של מישמוע חסר תודעה.

אכן, הנשיות עוותה בשנים ארוכות של פטריארכיה ודיכוי. לחזור לנשיות אין פירושו לדבוק בדימויי הנשיות כפי שהוגדרו על ידי גברים אלא בניסיונות להגדיר מחדש את הנשיות מתוך חוויותינו שלנו. זה לא קל - אין לנו שפה אלא שפה פטריארכאלית, אך המאמץ כדאי וגם אפשרי. החזרה לנשיות יכולה להפוך למקור בלתי נדלה של אפשרויות חדשות.

החזון אינו נשאר תלוי אי שם מעל ראשינו כמושג תיאורטי מופשט. הוא מתחיל להיטמע בחיינו האישיים. להשפיע על העקרונות לפיהם אנו מנסות לחיות, הוא גם מחייב עשיית מעשה של שינוי חברתי. הוא כרוך ביציאה מדי האמות למאבק פוליטי כדי לחולל תמורה חברתית ולהתחיל ליישם את החזון. אימוץ חזון הוא אפוא תהליך של שינוי ברמה האישית יחד עם נטילת אחריות לגורל הנשים ולעתיד החברה.

החזון מקנה לנו משמעות. משמעות פירושה תחושת ערך, שחיינו אינם לשווא. אך משמעות יכולה להיות סכנה ומגבלה אם היא באה מתוך תפיסת עולם מחוצה לנו. החיים מתקיימים למען עצמם ולא למען יעוד שמחוצה להם, וכאלו רק אנחנו כיצורי אנוש מקנים להם את משמעותם. אימהות יכולה להוות משמעות לנשים רבות, ובלבד שאינה נובעת מצורך פטריארכאלי או משיח דכאני מחייב כמו השיח הדתי או הלאומי אלא נובעת מתוך עולמן שלהן. משמעות העומדת לעצמה עלולה להפוך לחובה דוגמאטית ופנאטית אם אינה כרוכה בנתינה, אם היא מנותקת מחסד, רחמלה, אחריות וסולידאריות.

הפער בין החזון למציאות מעצב את התכנית הפוליטית שלנו לשינוי. לא את האוטופיה, שההיסטוריה לימדה אותנו על סכנותיה, אני מחפשת, אלא סדר חדש, סדר פמיניסטי, שאינו מושלם וכסדר אנושי - אף אינו יכול להיות מושלם אלא הוא רב משמעויות ופרדוקסים.

החזון אינו עומד כך סתם, לבדו, כאופק רחוק ונכסף. הוא מקנה משמעות לחיי היום יום שלנו והוא מסמן ומכוון את הפעולה הפמיניסטית שלנו. משמעות פמיניסטית, כמו הפמיניזם בכלל, כרוכה לא באמונה באלוהות בלתי מושגת אלא בפעולה ערכית ופוליטית, פרגמאטית ואנושית: פוליטית - משמע: מיועדת לתמורה חברתית. ערכית - משמע: נובעת מתוך ולמען סגולות נשית. פרגמאטית - משמע נוגעת בחיי האישה הממשיים, ואנושית -

משמע כרוכה באהבה ובתשוקה. הפעולה הפוליטית והמעשה המוסרי הם המקנים משמעות להוויה

יש שיאמרו: היא אשת חלומות, נאיבית או מהפכנית מהזן הישן. איני חוששת מכך. דווקא קורטוב של נאיביות, תקווה ואמונה יכול להראות לנו את הדרך מעבר למציאות חיינו הקשה. פמיניזם הבנוי על חזון הוא פוליטיקה של תקווה. התקווה בנויה על הצורך והיכולת שלנו לחולל תמורה במציאות חיינו, ועל אמונתנו ביכולתם של הגברים להשתנות. החזון הוא התקווה שהפמיניזם מציע לכולנו - נשים וגברים כאחת. וזה אולי מה שהספר שלי בראש ובראשונה, על רקע ההצלחות והכשלים והמציאות העגומה, בא לומר לחברותי הפעילות ולכל אישה. יש לנו חזון, יש לנו מה להציע, בואו נדבר, בואו נפעל, בואו נחלום.

לחשוב אישה
ד"ר אראלה שדמי
הוצאת צבעונים, 2007

"לחשוב אישה - נשים ופמיניזם בחברה גברית" בוחן היבטים של פעולות ההתנגדות של נשים (נשים בשחור, ויקי כנפו, הארגונים הפמיניסטיים, לימודי נשים), את הצלחותיהן ואת כשליהן. הספר מציע סדר יום אחר לפמיניזם הישראלי - בעיקר לנוכח המכות נגד נשים והפמיניזם בשנים האחרונות, כדוגמת הפרשיות האחרונות של קצב ורמון ותמיכת שר המשפטים במינוי דיינים חרדים. כמי שהייתה קצינת משטרה - ארגון של גברים הבנוי על תרבות גברית - דנה שדמי בגילוי לב ובביקורתיות במערכת השליטה גברית ובהתמסדותה, אך גם מביעה אמון ביכולתם של גברים להשתנות.

גשר צר מאוד בין הספירה הפרטית לספירה הציבורית

ד"ר רבקה נרדי
סופרת, חברת תנועת ש.י.ן לשוויון ייצוג נשים והמועצה לשוויון בין המינים

לצד ברבי הוותיקה נולדו בובות חדשות, לבאורה מודרניות, עדכניות יותר בלבושן, מוחצנות, פרובוקטיביות אך בדרך מתוחכמת משחזרות את המסר הישן - הישארי צעירה ו"בובתית", מינית, זמינה וממשת את חלומם של הגברים. הילדות שמשחקות בבובות האלה, מפנימות מודל נשי שהוא מצג מיני... גם אם אני משכילה, אני צריכה להיות חטובה וזמינה מינית. הממשיכות של ברבי לא רק שלא הפכו להיות אנושיות יותר, הן הפכו לדמויות פורנוגראפיות.

הקדמה אישית: סיפורים קטנים על "האישי שהוא פוליטי..."

בשנות השבעים, בהיותי גרושה צעירה אמר לי גבר, לאחר שסקר אותי סקירה ארוכה ודקדקנית: "את לא נראית גרושה...". אני זוכרת שתהיתי ביני לבין עצמי זמן רב לאחר אותה אפיזודה למה כוונתו. איך בעצם אמורה להיראות גרושה - שפופה? מסכנה? מחפשת נואשות? ציידת גברים? אולי הכול ביחד. לימים כאשר למדתי והשכלתי בנושאי המיגדר חשבתי רבות על הדימוי של גרושה (בעיניהם של נשים וגברים), המייצג את מצבה של אישה בחברה סקסיסטית, הרואה באשה הגונה אישה נשואה, "שייכת" לגבר.

לפני יומיים (מרץ 2007), הוזמנתי לשאת הרצאה לכבוד יום האישה הבינלאומי באחת מערי השרון. לא הכרתי אישית את מארגנת האירוע. הגעתי למקום וחיפשתי אותה. כאשר ראתה אותי נתנה בי מבט נדהם ואמרה בקול שהסגיר את רגשותיה: "ככה נראית דוקטור...? את ממש לא נראית..." צחקתי במבוכה ואולי גם הסמקתי קלות. שאלתי בבדיחות - "אז איך נראית דוקטור?" "נו טוב", השיבה האישה בלי להתבלבל: "את יודעת, דוקטור נראית דוקטור... לא ככה...".

הנה, חשבתי לעצמי, כאשר לשמחתי אני כבר מצוידת בכלי הניתוח הפמיניסטיים, הנה דעה קדומה של אישה על אישה, המשליכה את תפיסותיה על נשיות וכוח והצלחה ואומרת לך: היזהרי. אם את רוצה שיתייחסו אליך ברצינות שמרי על מראה אחר, "דוקטורי..."

שתי האפיזודות, בהפרש של שלושים וחמש שנים, מדגימות את כוחם האפל של דימויים, הצומחים על רקע חברה סקסיסטית ומזכירים לך מאין באת ולאן עלייך ללכת...

הפוליטיקה של הנרטיב הנשי מתחיל אי שם בהיווצרות התרבות הפטריארכאלית. אז נוצרו יחסי הכוח בין נשים וגברים וכל חוויה נשית נגעה לפוליטיקה ביחסי המינים.

לאורך דורות רבים לא ידעו נשים לקרוא בשם מדויק למצוקותיהן. הן כאבו את כאב נחיתותן בחברה גברית, הפנימו את הקודים החברתיים ולא ידעו לחבר בין מצוקה אישית למצב חברתי. זו תמצית המהפכה הפמיניסטית, שקראה לדברים בשמם וידעה לומר כי במקום שיש יחסי כוח שם מתקיים עוול, שם היחסים הם פוליטיים.

שלושים שנה אני שומעת סיפורים של נשים, סיפורים אינטימיים על כאב ומצוקה ואפליה ואלימות מילולית ופיזית, על תחושות של חוסר ערך ודימויי גוף משפילים והתמכרות לאהבה ופחד מבדידות וגם על מרד והתרסה ומאבקי כוח מרים. הנה מה שאומרת אישה אחת מרבות על הגילוי הזה:

> *בילדותי נהייתי פמיניסטית מבלי דעת זאת. ראיתי את חיי אמי, את יחסי הכוחות בין גברים לנשים. במשפחה המסר היה: גברים קובעים את הכללים ונשים מסתגלות, שורדות. היה לי ברור למה איני מוכנה, מה "לא"! אני זוכרת את עצמי חושבת על הנושא מגיל שש, וזה הלך והתגבש עד שבשל סופית ב-1984 בקורס לאסרטיביות. פתאום הבנתי שיש לי זכות לבחון את השאלה - מה מתאים לי, מה אני רוצה או לא רוצה - משהו שלא הכרתי קודם. בעבר לא היו לי המילים. לא ידעתי שיש לי זכות ליצור לעצמי עולם מבחירה. לא ידעתי שיש לי זכות לבחון דברים מחדש. בפעם הראשונה נתקלתי ברעיון ש"האישי הוא הפוליטי". (מתוך ספרי נשים חסרות מנוח, פרדס הוצאה לאור, 2007, עמ' 105).*

אישה זו מגלה את שותפות הגורל הנשי בזכות קבוצות המודעות שצצו בעולם (וגם בישראל) והגיעו לכל מקום. "לא ידעתי שגם נשים אחרות מרגישות ככה" - נשים, כמוה, היו מבטאות את התפעמותן זו לזו, כמו גילו את האור. הנה, לכאב הפרטי שלי יש שותפות. הנס הזה שנגלה לראשונה בקבוצות המודעות החלוצות בשנות הששים בארה"ב הלך והתפשט, כאמור, ברחבי העולם וחלחל אפילו לכפרים הקטנים והנידחים בהודו ובאפריקה.

זהו הנס של פריצת הקול הנשי החוצה והשמעה פומבית של רחשי הלב וקריאה לשינוי, אך עדיין רחוק מאוד ממימוש החלום לשוויון וחיי כבוד.

כך קרו הדברים בדור שלי ולקודמותיי, כך עדיין בדור הביניים, כך עדיין קורה ויקרה לצעירות שעבורן נילוי הפמיניזם אינו המובן מאליו. החילוץ נעשה בעזרת מילים והגדרות ועטיפה אידיאולוגית קולקטיבית, המדברת את לשון הכאב הפרטי בשפה של מילים ומונחים הנותנים לחוויה הפרטית משמעות וגם עוגן להיאחז בו.

האם המודעות הזו הוציאה אותנו בהמונינו לרחובות? לצערנו לא. אביא להלן את עדותי האישית, המתארת את הקושי לעלות על "הגשר הצר" המוביל אישה לנקיטת עמדה מנהיגותית ולחבירה לספירה הציבורית:

כניסתי האישית ל"מרחב הציבורי" צמחה באיטיות ובהדרגה. אני נעזרת בניסיוני האישי כמקרה בוחן שכן אני רואה עצמי כ"אישה פרטית" שאלמלא צירוף מקרים מסוים שהתרחש בחיי הייתי ממשיכה אולי לחיות את "עולמי הצר", תוך שאני מנחמת (ואולי משקרת) את עצמי שאני "אישה מעורבת", ציבורית וחברתית, באמצעות כתיבתי ועיסוקי המקצועיים. האם "צירוף המקרים" הזה שהוביל אותי למעורבות ממשית בעבודה ציבורית הבשיל משום שהייתי מוכנה? זאת לא אדע.

במאי 1999 הוזמנתי להשתתף באחד הכנסים של "פרלמנט הנשים" שבראשו עמדה (ועדיין עומדת) ד"ר אסתר הרצוג, שעסק בנושא "סחר בנשים". במהלך שלוש שעות טעונות בעדויות קשות על מציאות חסויה בימים ההם מהעין הציבורית שמענו על גודל הזוועה. ביחס ישיר לזוועה עמד חוסר האונים שדווח ביובש על ידי שוטרות, עיתונאיות ופעילות חברתיות. יצאתי משם נבוכה, עצובה, כועסת וחסרת מנוחה. "לא ייתכן שאי אפשר לעשות כלום: זה פשוט לא ייתכן!"

תוך זמן קצר חברנו קבוצה של כעשר נשים וגברים שייצגו את עצמם או ארגון כלשהו, ו"התנפלנו" על הנושא כשמשימתנו הייתה להעלות את מודעות

הציבור לתופעת הסחר בנשים וזיקתה הישירה לזנות ולפורנוגרפיה. במהלך השנה ורבע הבאים ארגנו שלושה כנסים בנושא. הרגשתי כאדם שעומד בחלקו האחרון של נשר והוא על סף מעבר למחוז חדש. מעבר ל"מחוז המעורבות החברתית" בו אני לא עוד ניצבת "במרכז עולמי הצר" אלא חלק מהעולם הגדול.

כעבור זמן פנתה אלי אסתר שאצטרף לעמותה אותה הקימה בשנת 1989 - ש.י.ן - שוויון ייצוג נשים ואכהן עמה כיושבת ראש. 'אני? מה פתאום?' אבל להיסוס הישן כבר לא היה מקום. החבירה אל אסתר הייתה עבורי פתיחת שער גדול לעולם הציבורי שנגיעתי בו עד אז הייתה רופפת ובטעם של מקריות וזמניות.

תחושותי הישנות לא עזבו אותי אז ועד היום - 'מה לי ולעבודה ציבורית? אני טיפוס אינדיבידואליסט, לא מתאימה לי פעילות בקבוצה. לכי משם לפני שתיפגעי...' ברגעים אחרים שחמקו מבעד לשריון ההגנה דמיינתי עצמי כאחת הנשים ההרואיות שדמיוני ספג מספרים ומעדויות בעיתונות על נשים גיבורות, פשוטו כמשמעו, נשים שתהילת גבורתן חלפה תוך יום לעומת אלו שהפכו לאגדה וניצחו את הזמן. דמותה הבלתי נשכחת של סימון דה-בובואר (1908-1986) עמדה לנגד עיני. אישה-מיתוס שהמשפט האלמותי שלה "אף אחד לא נולד להיות אישה - אישה הופכים להיות", החדיר לתודעה הציבורית את ההבדל בין המין הביולוגי איתו אדם נולד לבין האיכות האנושית, המגדרית המכונה "אישה".

והיו עוד לאורך ההיסטוריה, נשים "גדולות מהחיים" כמו הלן קלר (1880-1968) שלמרות עיוורונה וחירשותה הפכה למנהיגה רוחנית לנשים וגברים, מוגבלים, נכים ואנשי רוח. וכמובן מנהיגות פוליטיות שנכנסו להיסטוריה כנגד כל הסיכויים. לרגע רציתי להיות כמותן, אך דמותי בעיני עצמי הלכה וקטנה ככל שגבורתן הלכה וגדלה בעיני... ברגעים אלו ממש אני מנסה לתת שם ל"גיבורה שלי". אני מתקשה. מסירותן הטוטאלית לעניין על חשבון חייהן הפרטיים הפכה אותן ל"גדולות מהחיים" והשאירה אותי בעמדת הערצה והשתאות. אבל אז פרצה לתודעתי דמותה הממשית מאוד של אסתר הרצוג שעזרה לי להתגבר על פחדי מהמיתוס של "האישה הגיבורה", המנהיגה, הצועדת והמצעידה קדימה".

סדקים בגשר הצר מאוד

כל כך אהבנו והרגשנו בטחון בחיבור בין הפרטי והפוליטי עד שלא שמנו לב שמצבו של הגשר הזה אינו יציב כל כך. ההישגים המרשימים של הפמיניזם בהרבה מתחומי חיינו הסיחו את דעתנו מהמחלות החדשות של תקופתנו, המאיימות לשלוח אותנו בחזרה למקום הפרטי והבודד. הכוונה לבעיות שכמעט כל אישה סובלת מהן והקשורות לדימוי הגוף, הגיל והמיניות שלה. הקדשתי לנושא זה פרק שלם בספרי החדש שהוזכר לעיל והייתה לי גם הזדמנות להתבונן במצבנו העכשווי לאור ראיון שערכה איתי לפני זמן מה העיתונאית עדי כץ ממעריב על דימויים של חמש בובות שילדות אוהבות לשחק איתן.

לצד ברבי הוותיקה נולדו בובות חדשות, לכאורה מודרניות, עדכניות יותר בלבושן, מוחצנות, פרובוקטיביות אך בדרך מתוחכמת משחזרות את המסר הישן - הישארי צעירה ו"בובתית", מינית, זמינה וממשת את חלומם של הגברים. הילדות שמשחקות בבובות האלה, מפנימות מודל נשי שהוא מצג מיני. זה הדבר היחיד שיש לי להציע לעולם וגרוע מזה, זה מה שהעולם רוצה ממני. גם אם אני משכילה, אני צריכה להיות חטובה וזמינה מינית. הממשיכות של ברבי לא רק שלא הפכו להיות אנושיות יותר, הן הפכו לדמויות פורנוגראפיות.

נעמי וולף, מחברת הספר "מיתוס היופי" (הקיבוץ המאוחד, 2004), טוענת בצדק שתעשיית היופי על כל ענפיה יוצרת מצב של חרדה מתמדת של האישה ביחס למראה שלה ומחזירה אותה לעצמה הפרטי, כך שלא יהיה לה פנאי להשקיע אנרגיה בפעילות ציבורית הנוגעת לשינויים חברתיים. זה המלכוד החדש והמסוכן שנבנה על האשליה שהמהפכה

כבר מאחורינו. הבנה והפנמה של תחושת הסכנה הטמונה במלכוד החדש הזה עשויה אולי לעורר אותנו לראות מעבר לענייניו הפרטיים. להיזכר במה שלא מכבר ידענו - ש"האישי הוא הפוליטי, שהפוליטי הוא האישי". על כל אחת מאיתנו בחדרי חדרים, שעה שהיא מודדת את גופה, מתעסקת עם פניה, קמטיה ומשמניה וכמובן גילה המסוים, לעצום לרגע את עיניה ולהזכיר לעצמה שמדובר בתעשיית יופי המנסה לקרקע אותה. אולי אז נסכין לחבור אישה לרעותה (וגם לידידינו הגברים התומכים במאבקנו) ולעלות על "הנשר הצר" הזה ומשם להשמיע את קולנו הפרטי-הציבורי בעוצמה ובצלילות - כדי להשפיע ולשנות סדרי עולם.

נשים חסרות מנוח -
שיח נשים על דרכן לשיוויון
ד"ר רבקה נרדי
הוצאת פרדס, 2007

"נשים חסרות מנוחי" הוא ספר על נשים המחפשות את דרכן הייחודית לחיים של שיוויון וכבוד. כל אחת בדרכה, מונעת על ידי מציאות חייה. לפמיניזם פנים רבות. מציאות אתנית-כלכלית-לאומית-השכלתית-מעמדית וכמובן אישית, (גיל, הסטוריה אישית), יוצרים תרגומים מגוונים של הרעיון למציאות חיים ממשית. רבקה נרדי מביאה את הסיפור האישי של מיגוון גדול של נשים ואנו הקוראות והקוראים יכולים ללמוד על הקשר הבלתי נמנע בין החוויה האישית-אינטימית לבין אידיאולוגיה שהיא לעולם "גדולה מהחיים".

פמיניסט זה הכי, אחי! פמיניזם וגבריות אחרת בישראל

ד"ר גלעד פדבה
החוג לקולנוע וטלוויזיה באוניברסיטת תל אביב, התכנית ללימודי נשים במכללת בית ברל

גבר פמיניסט מבין שפמיניזם זה לכולם וששוביניזם, מסקוליניזם, מאצ'ואיזם, סקסיזם והומופוביה אלה סטיות קשות, שמזיקות גם לגברים. המאצ'ו משלם מחיר כבד מאוד על ההתנשאות שלו, בבריאותו, ביחסי אב ובן, ביחסיו עם הזולת, ביחסיו עם בן/בת זוג, באי קבלה של עצמיותו ומיניותו, בהתמכרות לעבודה, אלכוהול, סקס והתקפי לב, בתפיסה מעוותת של נשים כשחקניות פורנו.

למה טוב להיות גבר פמיניסט, מה פמיניסט עושה (ומה לא) ולמה גרוע להיות המאצ'ו הישראלי המצוי?

לא מזמן הוזמנתי לתכנית טלוויזיה בערוץ הראשון כדי להתעמת עם הכתב הראשי של ירחון הגברים "בלייזר". הלה הסביר למה הגברים הישראלים זקוקים לעיתון כמו "בלייזר", על איך שהוא נראה. "פעם", אמר, "גברים היו יכולים להיפגש בכל מיני מקומות, בעיקר במילואים, ולהעביר דאחקות כאלה, בכיף, על נשים ועל הומואים. היום הגברים איבדו את החדר הזה. אנחנו מספקים לגברים חדר משלהם".

שאלתי את אותו כתב למה הוא בונה את החדר הזה דווקא על גבן של קבוצות מוחלשות, שסובלות גם ככה מסטיגמות, הכפשות ואפליה יומיומית? למה הוא מועד את החלשים ולא מעז לגעת בחזקים? הטענות הפמיניסטיות שלי לא ממש הזיזו לו. נדמה שגם הכתב הראשי הזה וגם המגיש לא ממש הצליחו לעכל את העובדה שגבר הוא דווקא זה שמתעב את העיתון שלהם. המגיש שאל אותי אם הייתי מעדיף לראות על שער העיתון תמונה של גבר במקום את פמלה אנדרסון. אני בחרתי שלא ליפול למלכודת הזאת. לך תסביר להם שמגזינים שמיועדים לגברים (בעיקר) סטרייטים בחוץ לארץ, כמו GQ, Vogue Men ו-Details דווקא לא פוחדים לשים על השער תמונה סקסית של דיוויד בקהאם או ג'ייק גילינהול מ"הר ברוקבק". בניגוד לסברה הפופולארית, אני חושב שלא כל הגברים הישראלים הם יצורים שוביניסטים, הומופובים ואינפנטילים, לפחות לא באופן קיצוני, והם לא ממש ייבהלו מתצלום של זכר סקסי על שער המגזין שלהם. מה גם שתצלום ארוטי של אישה יכול להיות יותר מתוחכם מהפוזה של אנדרסון נטולת הבלייזר. הדבר היחיד שסוף סוף הוציא את הכתב מדושן העונג הזה משלוותו, עד כדי כך שאחרי הראיון הוא סירב ללחוץ את ידי, היה הקביעה שלי ש"בלייזר" הוא ירחון יקר ומשעמם. יקר מכיוון שאפשר לצפות בתמונות נועזות של אנדרסון גם בחינם, בשיטוט פשוט באינטרנט (אם ממש מתעקשים), ומשעמם כי כמה אפשר להוסיף לטחון, למחזר, ללעוס ולהקיא (ושוב בחזרה) את התמהיל הזה של ציצים-בוקסים-ברקסים-זרע-בנזין-דם?

מה טוב בלהיות גבר פמיניסט?

מנגד, יש את הגבר הפמיניסט. לכל אחד כזה יש לפחות חבר סטרייט אחד שהוא מאוד אוהב. גבר פמיניסט לא מסרב להודות שהגבר שעבר כרגע

ברחוב ממש חתיך. לגבר (סטרייט) פמיניסט יש לפחות חבר הומו אחד שהוא מאוד אוהב. גבר פמיניסט מסרב לצחוק מבדיחות שמתייחסות לנשים בתור מכשפות, פריג'ידיות, זונות ו/או נימפומניות, הוא לא מספר בדיחות על הומואים. הוא שואל את הפרטנר/ית שלו: "נהניתז?" ובאמת מתכוון לזה, הוא לא תובע מהחבר/ה שלו להסיר שיער מהפנים ומהגוף, מודע לכך שבטקס ברית המילה קוטעים, בכפייה, מגופו של התינוק 2 מיליון תאי עצבים של הנאה (ולא מוכן להשלים עם זה), לא חותך בכביש ולא מעליב נהגות זהירות, מבוגרות או יסודיות במיוחד, לא מנצל וזורק את העובדים שלו (למעשה, אין לו כאלה, הוא חי מיגיע כפיו), יודע בדיוק איפה נמצאת נקודת ה-G שלו ואינו מפחד ממנה, יודע שהאיבר הכי גדול בגוף שלו הוא הלב, לא מברר בחנות הבגדים האם החולצה שהוא אוהב מיועדת לגברים או לנשים, אלא פשוט קונה אותה, לא עושה על האש (כי הוא הבין מזמן שבשר זה רצח), לא קונה לילד שלו סכינים, חרבות, כפפות איגרוף או פגישה עם אישה המתפרנסת מזנות ליום ההולדת. הוא לא תחרותי אלא סולידרי ומשתף פעולה עם חבריו וחברותיו, מפרגן לאחותו כשהיא יוצאת עם החבר הכי טוב שלו, לא נבהל כשגבר אחר מחמיא לו במלתחות על התחתונים החדשים שלו (זה אפילו מוצא חן בעיניו)... למה, רק לכן מותר לפרגן זו לזו על חזייה חדשה ומחמיאה? גבר פמיניסט גם יודע להתגרש בלי להפוך לתינוק מגודל, לא מתבייש להרוויח פחות מזוגתו, לא בז לגברים יותר נשיים או חלשים ממנו ולא חש צורך להתנשא עליהם. הוא לא מתבייש לבכות, לא כועס על הבן שלו כשהוא בוכה, לא רץ לספר לחבריה, לא שוכח לומר לבן / בת זוגו שהוא אוהב אותו/ה בכל יום. הוא לא מרביץ, לא מעדיף את קבוצת הכדורגל שלו על פני אשתו / בעלו, הוא יכול לא להבין כלום בכדורגל ואפילו להתגאות בזה, הוא יכול לצפות בתחרויות אירוויזיון ובאופרות סבון ואפילו להתגאות גם בזה, הוא לא מסתובב לצד השני ונרדם תוך שתי דקות, הוא לא תומך בטרנספר, טרנספורט ו/או השמדה של אף קבוצה בעולם, הוא מתנגד לכיבוש, לא שונא מזרחיים, לא שונא אשכנזים, לא מוכן שיתייחסו אליו בתור אויב, או אנס בפוטנציה, רק בגלל מינו, לא מוכן שיתייחסו אליו בתור מאהב רק בגלל מינו, הוא יודע להתנשק (ואם לא, הוא לפחות מוכן ללמוד), הוא לא חייב לשכב עם נשים, אבל הוא חייב לאהוב אותן.

המחירים שהמאצ'ו המצוי משלם

גבר פמיניסט מבין שפמיניזם זה לכולם וששוביניזם, מסקוליניזם, מאצ'ואיזם, סקסיזם והומופוביה אלה סטיות קשות, שמזיקות לא רק לנשים אלא גם לגברים. המאצ'ו משלם מחיר כבד מאוד על ההתנשאות שלו. הוא משלם בבריאותו (למשל, לא הולך לבדיקה לגילוי מוקדם של סרטן הערמונית וסרטן האשכים), ביחסי אב ובן, ביחסיו עם הזולת באשר הוא, ביחסיו עם בן / בת זוגו, באי קבלה של עצמיותו ומיניותו, בהתמכרות לעבודה, אלכוהול, סקס והתקפי לב, בתפיסה מעוותת של נשים כשחקניות פורנו (או התייחסות לגברים כישבנים נטולי רגש או זקפות מכאניות), להשתמש ולזרוק, ביחסים מלאי מנבלות עם גברים אחרים, בתסכול תמידי על כך שלעולם לא יוכל להגשים את "אידיאל הגבריות האולטימטיבי". הוא משלם על סגירות, העמדת פנים והסתרה אובססיבית של רגשותיו. לעומתו, גבר פמיניסט מודה בכך שגבריות אינה פריבילגיה או גורל, אלא מסע בלתי פוסק: האופן בו מרגיש אדם כגבר בחיותו בן 14 אינו זהה לתפיסת הגבריות שלו בגיל 20, 30, 35 או 70. גבר פמיניסט מוכן להודות בחלוף הזמן והתכלות הגוף ולא מנסה להתחפש למה שהוא לא, הוא מגלה סולידאריות עם מאבק הנשים לשוויון זכויות ומזדהה עם כל המיעוטים המושפלים על ידי ההגמוניה בכל יום, בכל שעה ובכל דקה, הוא לא מוכן להתמכר למשחק הקפיטליסטי, לדרוויניזם החברתי, לתחרותיות הממארת, להתרפסות בפני הלקוח ובפני המעביד, בפני השלטון ובפני בעלי ההון. גבר פמיניסט לא נשאר בצד. הוא מנסה לשנות את כללי המשחק, להגביר את המודעות

לשוויוניות ולצדק - חברתי, פוליטי ומיני. להיות פמיניסט זה הכי, אחי. להיות פמיניסט משמעו להשתחרר מהדעות הקדומות, מהסטריאוטיפים, החרדות, הקנאות והאובססיות, לתת לעצמך לזרום עם מה שאתה, עם מי שאתה, היכן שאתה. זה להתקדם, לגלות, לחשוף בעצמך ובאחרים מקומות שטרם הכרת, לצאת למסע אל עצמך ואל הזולת, להתקרב ולהתרחק, לנסות, להבין.

גבר פמיניסט מופיע כאן לפניכן, והוא זוכר היטב את האמרה של אלבר קאמי: "אל תצעד לפניי, כי אינני רוצה להיות העבד שלך. אל תצעד אחריי, כי אינני רוצה להיות האדון שלך. בוא וצעד לצדי, ידידיני" אני מאמין, חברות יקרות, שהמשפט הזה נכון לכולם, ללא הבדלי מין או מיגדר. בואו נספר על זה לכל העולם.

פמיניזם בחברה מיליטריסטית

אורנה ששון-לוי
המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה והתכנית ללימודי מגדר, אוניברסיטת בר אילן

המחקר מראה כי שירות צבאי שווה לא מוביל לשוויון חברתי - הנשים שמתקדמות ומצליחות בצבא מאמצות את הערכים הבסיסיים שלו, ולכן הן לא משנות את המבנה הגברי וההיררכי של הצבא, והן לא מרוויחות את היתרונות שגברים מרוויחים מהצבא. יחד עם זאת, התנועות הפמיניסטיות בישראל לא צריכות לוותר על מאבק למען שירות צבאי משמעותי, וסביבת עבודה מוגנת מהטרדות מיניות.

ההרצאה שואלת מהו תפקידן של תנועות פמיניסטיות בחברות מיליטריסטיות. לתנועות פמיניסטיות היתה עמדה היסטורית עוינת למיליטריזם, שכן המיליטריזם מאדיר את הגבריות, ומשאיר לאשה רק את תפקיד העזר שכנגדו. כבר ב-1914 נאמר כי: "נקודת הראות הצבאית שוטמת את האישה, שוללת ממנה כל תפקיד מעשי מלבד לידת ילדים. כל עוד החשיבה הצבאית שולטת, אין סיכוי לנשים בחברה". זהו הבסיס לתנועות רבות המחברות בין פמיניזם להתנגדות למלחמה.

אולם המקום המרכזי של הצבא והמלחמה בהקמת מדינות הלאום, בכינון האזרחות במדינה, ובישראל אף בעיצוב החברה והתרבות, הביאו לעלייתה של גישה פמיניסטית ליברלית הדוגלת בשירות צבאי שווה לנשים כמכניזם לשוויון חברתי. גישות אלה, המובלות בישראל בעיקר על ידי הממסד (שדולת הנשים, הקיקה בכנסת) וכן על ידי החיילות עצמן, הובילו לרפורמות מגדריות שונות בצבא כגון פתיחת תפקידי לחימה ואיחוד מגדרי של קורסים ומסגרות הכשרה.

אולם המחקר מראה כי שירות צבאי שווה לא מוביל לשוויון חברתי - הנשים שמתקדמות ומצליחות בצבא מאמצות את הערכים הבסיסיים שלו, ולכן הן לא משנות את המבנה הגברי וההיררכי של הצבא, והן לא מרוויחות את היתרונות שגברים מרוויחים מהצבא. ממצאים אלה מובילים לגישה הפמיניסטית הרדיקלית, המתנגדת להשתלבות של נשים במוסדות גבריים, היררכיים, אקסקלוסיביים, ובעיקר במוסדות המבוססים על אלימות והפעלתה. מה אם כן צריכות התנועות הפמיניסטיות בישראל לעשות? ההצעה שלי היא לא להפקיר את הבנות שמתגייסות - לא לוותר על מאבק למען שירות צבאי משמעותי, וסביבת עבודה מוגנת מהטרדות מיניות - ויחד עם זאת, לא להניח שהשירות הצבאי יביא לשוויון מגדרי בישראל. מכאן, שאת מירב המאמצים לא כדאי לרכז במאבקים בצבא או בתוך הצבא, אלא להתמקד במאבק חברתי נגד דיכוי וכיבוש, בפעולה בתנועות שלום.

הגדרת זהות: על המעבר ממזרחיות ופמיניזם לפמיניזם מזרחי ובחזרה

ורד מדר
פמיניסטית מזרחית, דוקטורנטית בחוג לפולקלור יהודי והשוואתי,
באוניברסיטה העברית

מן המפגש בין מזרחיות ופמיניזם נולד אותו דבר שאנו קוראות לו 'פמיניזם מזרחי' ויש לו יכולת השתנות, עושר וגיוון רב. מי שסובר\ת שדיכוין של נשים מזרחיות הוא תולדה של דיכוי על רקע מגדרי בלבד, משתף\ת פעולה עם ההשתקה של ממדים נוספים בחייהן של נשים אלה.

כדי להתחיל לדבר על פמיניזם מזרחי הלכתי למילון לחפש את משמעותן של המילים פמיניזם ומזרחיות. באבן שושן כתוב: פמיניזם - נשיות, תנועה למתן שיווין זכויות לנשים. מזרחיות - תכונת המזרח, אופיים של בני המזרח (בניגוד ל"מערביות").

ולמרות שלא ממש ברור לי מה היא תכונת המזרח ומה הוא אופיים של בני המזרח שלא לומר של בנות המזרח, אני אדרש פה לשאלה: האם כל אישה שהיא מזרחית ומאמינה בשוויון זכויות לנשים היא אכן פמיניסטית מזרחית? ומה זה בכלל הצרוף הזה פמיניזם מזרחי, שהיו ימים שנראה כאוקסימורון כלומר, שמתקיים בו דבר והיפוכו.

ז'קלין כהנוב, ממוצא תוניסאי-עירקי, נולדה במצרים ובאמצע שנות החמישים הגיעה לישראל, כתבה:
כשאני לעצמי הריני לבנטינית טיפוסית, במובן זה שאני מעריכה במידה שווה מה שקיבלתי ממוצאי המזרחי ומה שהוא עתה נהלתי בתרבות המערבית... זו המשולבת של שתי העדות בישראל.

דברים אלה הם תגובה אחת מיני רבות למפגש של נשים מזרחיות עם הפמיניזם, שהיא תנועה מערבית ביסודה. מפגש שלטעמי הוליד משהו חדש, שבדומה לטענתה של אנדלוזוואה על המפגש בין שני זרמים גנטיים - שאינו מוליד מין נחות אלא צאצא כלאיים כזה שנהנה מיכולת השתנות והתאקלמות גבוהה והוא בעל מאגר גנטי עשיר. כך מן המפגש בין מזרחיות ופמיניזם נולד אותו דבר שאנו קוראות לו פמיניזם מזרחי ויש לו יכולת השתנות, עושר וגיוון רב.

הגדרת הפמיניזם כמאבק לשיווין זכויות לנשים מצמצם את הפוטנציאל של הפמיניזם להפוך לתנועה לשינוי חברתי באופן משמעותי, ומסרס את כוחה. העמקה וריבוד של משימות הפמיניזם כתנועה פוליטית מעבר לשיווין זכויות, מעלה את הרלוונטיות של רבדים נוספים בזהותן של נשים הפועלות במסגרתה ועל עצם היותן נשים נוסף מוצאן האתני-לאומי, מעמדן הכלכלי וזהותן המינית. כל מימד כזה בזהותה של אישה משנה את הפמיניזם שלה, מעבה אותו ומצריך ממנה לאחוז ביותר מכדור אחד בידיה הפעילות. כדורים שבדרך כלל הם בוערים וצורבים, וכמובן שככול שמספרם רב המשימה קשה יותר.

במילים אחרות מי שסובר\ת שדיכוין של נשים מזרחיות הוא תולדה של דיכוי על רקע מגדרי בלבד למעשה משתף\ת פעולה עם ההשתקה של ממדים נוספים בחייהן של נשים אלה. ובוודאי שתפיסה זו לא מגלה הערכה וסולידאריות לקושי הרב לדבר ולפעול מכל המקומות יחד, זה הנשי וזה האתני-מעמדי-לאומי-מיני.

ועכשיו למזרחיות: צמצום המאבק המזרחי, זה שאינו פמיניסטי, למאבק מעמדי בלבד, מונע את היכולת

של המאבק המזרחי להתקיים במסגרת השמאל האשכנזי, רדיקלי ככול שיהיה. לצמצום זה מתווסף גם התיוג החברתי של המזרחים כ"ימנים וציונים". משום כך נראה כי השינוי שהם מבקשים לעשות בחברה נוגע רק להיבטים כלכליים ולהם בלבד.

תפיסה זו מעוררת בי התנגדות ומשאירה אותי שותפה למאבק המזרחי המבודד והמובחן ממאבקי צדק חברתי אחרים. בו בזמן היא שולחת אותי להתמודד בין היתר עם הפחדים של גברים מזרחים מפני מה שאלה שוחט מכנה: "אסרטיביות פמיניסטית מזרחית", שכביכול הורסת את מערכת החיים והסדר החברתי המבוסס על אתניות, כשנשים מזרחיות מקבלות על עצמנו עם הפמיניזם סדר יום אשכנזי מערבי.

כאישה פמיניסטית מזרחית אני רוצה חברה צודקת ושוויונית שבה לא מתקיים חינוך פרטי אלא חינוך שווה לכל; חברה הפותחת את שערי האקדמיה בפני כול החברים בה; חברה שאינה ממסה את העבודה אלא את ההון; חברה שלא נלחמת במובטלים אלא באבטלה; חברה המאפשרת ביטוי אוטונומי לכל הזהויות השונות המתקיימות בה; חברה המשקיעה בתשתיות ובצמיחה בפריפריה; חברה בה המקום בו אתה גר לא קובע את החינוך שתקבל.

נראה שעם הרבה מן הרצונות האלה שלי יכולים רבים להסכים אבל אז ה"פמיניסטית המזרחית" שבי קוראת את המציאות ומזהה את המקומות בהם מזרחים ומזרחיות סובלים מאי צדק כפול, כי כל מי שמסכים להביט במציאות נכוחה רואה את ההתאמה הקיימת בחברה הישראלית בין מעמד סוציו אקונומי ומוצא.

ואם כבר כמעט התעייפתי מיד שמתי לב שאם את אישה אז את מדוכאת במקומות נוספים. ולכן אני רוצה גם חברה שבה כשרוצים לפרסם מדיח כלים או מכונת כביסה לא משתמשים בגיוליה מהפיליפינים או מגאנה ובכך מסמנים את הגבולות בינינו הנשים, כאילו שנשים לבנות "ירגילות" לא ממש רוחצות יותר כלים, רק מהנרות עבודה, מה שאומר שכנראה נשים העבירו את תפקיד ה"מנקות" מזו לזו! אני רוצה חברה שבה נשים לא צריכות למכור את גופן ובכך לשלם את מחיר הפגיעה המינית שעברו בילדותן בעוד אנו ממשיכות ומשאירות אותן שם בצד הדרך. חברה בה נשים עובדות לא משתכרות שכר כל כך נמוך על עבודתן כמפרנסות שניות, ואשר משפחתן ממוקמת איפה שהוא מתחת לקו העוני. חברה בה נשים לא ייחשפו לחוויות קשות במפגש שלהן עם גברים בעלי שררה וסמכות. חברה שבה לא ירצחו כל כך הרבה נשים כי אמרו משהו שהיה אסור להן לומר, עשו משהו שאסור היה להן לעשות או רק רצו לעצמן משהו שאסור היה להן לרצות. חברה שבה לא יסחרו בנשים והנשים הנסחרות לא יקבלו יחס של פושעות בעוד הלקוחות והסוחרים יוותרו נקיים מאשמה.

ואז הבטתי עוד קצת על כל העולות האלה והבחנתי שלמרות שאני שייכת לקבוצה מודרת ומושתקת, יש מודרות ומושתקות ממני. אי הצדק הניבט אלנו חשוף וצורב מהמחסומים, הכיבוש האלים, העוני. האחריות והשותפות שלי בכל אלו, כשייכת לחברה הישראלית, היא עוד כדור בוער להתחזק בו.

בכל יום שישי אני עומדת בנשים בשחור נגד הכיבוש. באחת הפעמים צעק לי גבר מאחת המכוניות העומדות ברמזור בכעס: "תגידי, את תימנייה? נכון שאת תימנייה? אני רואה, אז מה את עושה שם איתם עם אלה?

אני חושבת שמלבד הכעס שלו על העניין עצמו שאני מתנגדת לכיבוש, והבוז המתלווה תמיד לעובדה שנשים מעיזות לנקוט עמדה ולבטא אותה בציבוריות הישראלית, הוא אמר גם משהו על הקושי שמעריכה עלינו החברה לחצות גבולות, ועל האיסורים שהיא מטילה עלינו להיות גם וגם: מזרחית ופמיניסטית ולמעשה מקשה עלינו לנסות ולהתחזק בכל הכדורים גם יחד.

ועוד לא דיברתי על עייפות להיות במקום הזה, אבל זו עייפות מהסוג שבא והולך, והנשים שאני שותפה להן לעשייה נותנות לי כוח. כמו ויקי שירן פעילה פמיניסטית מזרחית בשירה "שחף". (בספרה "ישוברת קיר").

מושב 47

אחוות נשים -
מציאות אפשרית או אשליה?

אחוות ארגוני הנשים -
הפגנה המונית נגד עסקת הטיעון של הפרקליטות ומשה קצב

אחוות נשים - מציאות אפשרית או אשליה

מושב 47

3 במאי, 2007

מועצה אזורית לב השרון

ברכות:
ישועה (שייע) יצחק, ראש המועצה האזורית לב השרון
הדסה רוסו, יועצת ראש המועצה למעמד האישה
יעל נמט, חברת הנהלת פורום נשים
הרמן בונץ, מנהל קרן פרידריך אברט בישראל

קטע אמנותי:
חברות - יונת קלר ואיבתיסאם מאחמיד

הצגת עמדות:
"נשים לא מפרגנות לנשים" - האמנם?
פרופ' חנה הרצוג, אוניברסיטת תל אביב

איך נבנית תמיכת נשים בהתמודדות פוליטית - החשיבות של פורום נשים
אורה נפני, יו"ר ועד מקומי בכפר-הס

מה לגו ולזוגות?
לינדה, מייסדת "אנחנו שוות"

אחוות נשים במפגש בין עובדת סוציאלית לנפגעות אלימות גברית
ציפי נחשון-גליק, מפקחת ארצית, משרד הרווחה

מדוע המאבק על זכויות נשים בבתי הדין הרבניים רלוונטי לכלל הנשים בישראל?
ד"ר חנה קהת, מייסדת "קולך"

מנחה:
ד"ר מירה חניק, מכללת בית ברל, מכללת לזלי

נשים לא מפרגנות לנשים - האמנם?

פרופ' חגה הרצוג
סוציולוגית, המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, אוניברסיטת תל אביב

העדר פרגון קיים גם בין גברים, אך לא אומרים שגברים לא מפרגנים לגברים. תחרות קיימת בכל מקום. אולם, ככל שיש תחושה שהמשאבים יותר מצומצמים התחרות הופכת ליותר אכזרית. האתגר שלנו לפרגן לנשים, במיוחד אלה המציעות סדר יום חברתי אחר, כי זו אחת הדרכים לקדם את החברה כולה - ולא רק נשים.

למשמע הטענה הרווחת "נשים לא מפרגנות לנשים" השאלה הראשונה שצריכה להישאל היא: וגברים מפרגנים אחד לשני? פרגון לא קיים בהרבה זירות בחברה שלנו. העדר פרגון זו תופעה תרבותית רחבה יותר. אנו חיים בחברה תחרותית, אינדיבידואליסטית, חברה הנמצאת במרוץ מתמיד אל הצמרת, למשרות גבוהות יותר, ליותר שכר, יוקרה, כוח ופרסום. התפיסה הרווחת היא שיש כמות מוגבלת של משאבים, כסף, משרות, כוח, יוקרה, והתחרות היא, לכן, על אותם משאבים. זוהי תחרות "של סכום אפס" היינו, כשמישהו מרוויח זה בא על חשבון האחר. קידום האחד נתפס כדרך של התקדמות על חשבון אחרים. תופעת אי/ הפרגון צריכה, לכן, להיבדק בתוך מכלול הנחות תרבותיות אלה.

תחרות קיימת בכל מקום. אולם, ככל שיש תחושה שהמשאבים יותר מצומצמים התחרות הופכת ליותר אכזרית, פחות מפרגנת. התחרות הולכת וגדלה ככל שההזדמנויות מצטמצמות ואיתן קטן הפרגון. כאשר המאבק הוא על ראשות מועצה, ראשות ממשלה וכיוצא באלה המאבקים על מקום בצמרת יש בהם מעט פרגון הדדי.

הפוליטיקה נחשבת למכוערת משום שיש בה מעט פרגון, או כפי שנהוג לומר היא "מלוכלכת". הפוליטיקה היתה, ובמידה רבה, עדיין נשלטת על ידי גברים. כלומר, העדר פרגון קיים גם בין גברים, יש לא מעט גברים שלא תומכים בגברים אחרים אך לא אומרים שגברים לא מפרגנים לגברים. אם כך, מדוע אומרים וחושבים שנשים אינן מפרגנות לנשים? הרי נשים נחסמות בפוליטיקה לא רק על ידי נשים. מדוע איננו אומרים שבני אדם לא מפרגנים לנשים? כדי לענות על שאלה זו כדאי להשהות לרגע את השאלה בה פתחנו ולנסות להבין את המיקום של הפוליטיקה (וגם הכלכלה) בחברה בכלל ומקומן של נשים בשדות אלה. נשים, כמו גברים, מקבלות את ההבחנה בין הפרטי והציבורי ואת מיקומה של הפוליטיקה והכלכלה בתחום הציבורי.

ההבחנה הבינרית בין שתי ספֵרות חיים נבחנות ושונות - הפרטית והציבורית - התפתחה בעת החדשה, במקביל לכלכלת השוק, התיעוש והעיור ועם מיסודם של תהליכים ביורוקראטיים, כולל צמיחת המדינה המודרנית. נוצרה הפרדה בין שוק לבית, בין צריכה לייצור, בין הפעילות הפרטית-ביתית לבין פעילויות שהן בתחום הציבורי (עבודה בשכר, פוליטיקה, וכד'). ההנחה, שקיימת ביסוד ההבחנה בין הספֵרה הציבורית לבין הפרטית, היא, שכל אחת מהן מבוססת על עקרונות שונים של ארגון חברתי, המיועדים לקיום פונקציות חברתיות שונות, ואף מתקיימת ביניהן היראַרכיה. בעוד שעקרונות התחום הציבורי נתפשים בתרבות, וגם במחקר, כמאפיינים של קדמה, של העולם המודרני והמתפתח, כללי התנהגות בתוך המשפחה מזוהים עם מאפיינים של הקהילה המסורתית ושל עולם העבר שאופיין כפטריארכלי בעיקרו.

להבחנה זו שבין התחומים - הציבורי והפרטי-ביתי - נלווית הדיכוטומיה בין המינים. למרות שההבחנה בין שני התחומים התמסדה רק בעידן המודרני, ההבדלים הביולוגיים משמשים צידוק להבדלים בתפקוד החברתי של המיגדרים, ומאפשרים להציג את חלוקת התפקידים המיגדרית כחלוקה טבעית. הנחות תרבותיות אלה יוצרות לא רק חלוקת תפקידים בין המינים, אלא גם ממסדות תפישה הירארכית בין המיגדרים. גברים נתפסים כבעלי "תכונות מולדות" המתאימות לתפקוד בתחום הציבורי ואילו נשים כמתאימות באופן "טבעי" לתפקוד ביתי. לכן, כל אישה שנכנסת לתחום הציבורי נתפסת, במודע או שלא במודע, על ידי עצמה ועל ידי החברה, כמי שנכנסת לתחום לא לה. גבר שנכנס לתחום הציבורי לא שואל אם הוא נכנס לתחום גברי או לא - הפוליטיקה נתפסת כזירה השייכת לו כמובן מאליו. אבל אישה הנכנסת לתחום הציבורי עסוקה בשאלות שונות הקשורות לזהותה ותפקודה. אישה מצליחה בתחום הפוליטי, או אישה התומכת בה, שואלת את עצמה "מה זה אומר עלי כאישה? אם אבחר באשה מה זה אומר עליי על המועמדת? האם היא נשית? האם אני נשית? האם יש לה את התכונות המתאימות לפוליטיקה?

יתרה מכך, התפיסה הרואה בכניסת נשים לפוליטיקה ככניסה לתחום לא להן מכוננת את המצב שלנשים מוקצים מקומות נפרדים. התקינות הפוליטית מחייבת שיהיה ייצוג מסוים לנשים בפוליטיקה. כתוצאה, כאשר נשים מגיעות לתחום הציבורי - הן מוצאות את עצמן, לא אחת, בד"כ באופן לא מודע, מתחרות בינן לבין עצמן על מעט המקומות המוקצים לנשים. העובדה שנשים מצפות לתמיכה מנשים אחרות מעידה שכניסתן לפוליטיקה אינה מובנת מאליה. נשים לא נתפסות כמייצגות אינטרס חברתי כללי אלא לכאורה הן נכנסות רק על המשבצת של "נשים". נשים מפנימות את שוליותן במערכת. כתוצאה, הן לא מתחרות עם כולם על כל המקומות בזירה הפוליטית, אלא על מעט המקומות המוקצים לנשים. התוצאה שהן מתחרות בינן לבין עצמן ואז אומרים שנשים לא מפרגנות לנשים. והגברים, מפרגנים לנשים? הרי מראש הם חוסמים את שלובן השוויוני. מה שמטעה זה נכונותם של חלק מהגברים לקדם אשה אחת או שתיים. בד"כ הם יעדיפו את זו שתהיה נאמנה להם, וטוב יהיה אם גם לא תהיה יותר מדי עצמאית ודעתנית. נשים מצליחות מאיימות על גברים מצליחים ועל נשים בכלל. בגלל שהן חוצות גבולות ונכנסות, לכאורה, למקום "לא להן".

חשוב שנבין כיצד פועל המבנה החברתי וכיצד הוא משפיע עלינו ועל הגברים. החשיבה הפמיניסטית מסייעת לנו להבין זאת. התיקון צריך לבוא מתוך הבנה זו. אישה בפוליטיקה צריכה להיות מודעת לתהליכים שציינתי ולכן צריך להפסיק להאשים את הנשים. במקום זאת צריך להסביר, להביא למודעות כיצד המבנה מפלה אותנו ואיך אנחנו חוזרות ומפנימות אפליה זו ובמקום לבקר את כל המערכת אנחנו מאשימות זו את זו. ודאי, כדי ליצור שינוי אנחנו צריכות להתגייס, ולגייס נשים וגברים, לשכנע בצדקת דרכנו, בערך המוסף שיש לנו כנשים לתרום לחברה, ובערך המוסף שיש לעבודה משותפת של נשים.

המהפכה הפמיניסטית מבקשת לא לשכפל את הסדר הקיים אלא לשנות. האתגר הגדול של השיח הפמיניסטי - היכולת שלנו לחשוב אחרת - אין דמות אחת של אישה - נשים באות ממקומות שונים. והאתגר - להיות פתוחות לשונות. כן, האתגר שלנו לפרגן לנשים, במיוחד אלה המציעות סדר יום חברתי אחר, כי זו אחת הדרכים לקדם את החברה כולה - ולא רק נשים. עלינו לזכור שכמו שהגברים לא מדברים בקול אחד, גם לנו יש זכות לדבר בקולות שונים. במקום להסתכל על חצי הכוס הריקה חשוב שנאדיר את העשייה שנעשית על ידי נשים, נכבד את העושות ונתגייס בעצמנו לעשייה זו.

איך נבנית תמיכת נשים בהתמודדות פוליטית - החשיבות של פורום נשים

אורה גפני
יו"ר ועד מקומי בכפר-הס, חברת הנהלת מועצה אזורית לב השרון
ויו"ר פורום נשים

אני כל הזמן מזכירה לעצמי שאף אחד לא מחכה לי. אני לא אחסר לאף אחד. אם מחר אעלם, הפינה הקטנה שלי תתמלא מייד. המבחן שלי הוא מבחן הישרדות יום-יומי. העשייה המשותפת ב"פורום נשים" היא כוח מניע עצום.

אני מגיעה מהתחום העסקי. אני מנהלת משק חקלאי עם 15 עובדים וכ-150 דונם פרחים ליצוא.

המגזר העסקי מודד הצלחה דרך הכסף. הצלחה כלכלית היא המדד לקבלת החלטות נכונות ולניהול טוב, מי שלא מנהל/ת נכון לא שורד/ת. פשוט פושט/ת רגל. לכן, כדי להצליח צריך כל הזמן להתקדם, ללמוד להשקיע ולהתמודד מול תחרות מתמדת. אני כל הזמן מזכירה לעצמי שאף אחד לא מחכה לי. אני לא אחסר לאף אחד. אם מחר אעלם, הפינה הקטנה שלי תתמלא מייד. המבחן שלי הוא מבחן הישרדות יום-יומי.

מתוך העולם התחרותי הזה הגעתי כנבחרת ציבור ל"פורום נשים". אני רוצה לציין שאני מכהנת כיו"ר ועד מקומי בכפר הס, כחברת הנהלה במועצת לב שרון, וכחברה בוועדה לאיכות הסביבה ובוועדות נוספות.

"פורום נשים" הוא הבייבי שלי. אני מקדישה לו הרבה זמן. בתחילת הדרך הפורום היה צעיר. הדסה ואני הקמנו אותו ממש מהתחלה. הפרויקט הראשון היה להשיג תקציב, כי אי אפשר לייצר פעילות ללא כסף. ואכן, כבר מתחילת הדרך זכינו לתקציב לא קטן ואיתו יצאנו לדרך.

אני חייבת לציין שהייתה מוטיבציה ענקית ויכולות יוצאות דופן. הצטרפו אלינו נשים מכל ישובי לב השרון והמטרה הייתה משותפת, העצמה הדדית. כל משתתפת התחזקה והרגישה בטוחה בעצמה, מתוך העשייה שלה, ובכך הפכה לשגרירה לנשים אחרות. היא חיזקה אותן, תמכה בהן ובכך תרמה להרחבת המעגל.

בשבילי "אחוות נשים" באה לידי ביטוי בפעולות הפורום. המסגרת מאפשרת לכל אישה להגיע לביטוי עצמי, למיצוי הפוטנציאל והיכולות שלה. הפורום מקדם בברכה פעילות נשים עם חיוך והרבה אהדה. זו "אחוות נשים" אמיתית בצורה הטהורה שלה.

חזון הפורום הוא "העצמה ומנהיגות נשים בלב השרון". אני מאמינה בכוח הנשי, ביכולת של נשים להצליח לממש את הפוטנציאל שלהן. ככל שתהיינה יותר נשים בעמדות השפעה כך הן תוכלנה להשפיע על סדר היום, להגדיל תקציבים ולהיות רלוונטיות. כדי לאפשר לנשים להצליח ולהתקדם, צריך לתמוך בהן ולהצביע עבורן. זו ה"אחווה הנשית" ואחווה זו תגדיל את הכוח להשפיע.

אני לא רוצה לצייר תמונה ורודה מידי. אנחנו בתחילת הדרך, שהיא ארוכה ומפותלת. העשייה המשותפת היא כוח מניע עצום שאסור לזלזל בו והוא שיניע את כל הגלגלים. אני מאמינה שנצליח יחד.

מה לנו ולזונות?

לינדה
מייסדת "אנחנו שוות"

עד אשר, אנחנו, כחברה, נסיר את החלוקה הזו בין טובות ורעות, בין כל הנשים לבין "גברות הלילה", לא תהיה לנו סולידריות. יש כוס מלאה עבור חלקנו וכוס כמעט ריקה עבור האחרות.

הנושא שבו אעסוק הוא הקשר או היעדר הקשר בין כל הנשים לבין "גברות הלילה". 100% מהנשים והנערות העוסקות בצורת חיים הנקראת זונות עברו התעללות. בין זונות, עוני, התעללות והזנחה יש קשר עמוק. סינדרום הילדה הטובה והילדה הרעה, הרווח עדיין בחברה שלנו, הוא סטיגמה על כל הקרבנות.

היום בתקופת השיא של המדיה ושל אפשרויות בלתי מוגבלות אני פוחדת שאנחנו עדיין נופלים לתוך מלכודת המיתוס ומכך שאנחנו עדיין מבחינים בין נערות ונשים ומחלקים אותן לילדות טובות וילדות רעות. הילדות הטובות הן הנשים, הדוקטוריות, העובדות הסוציאליות, השופטות, המורות וכו'. והנערות הרעות הן נערות הרחוב כוכבות פורנו, חשפניות, מכורות לסמים, זונות, נערות מסז' וכיוב'.

עד אשר, אנחנו, כחברה, נסיר את החלוקה הזו בין טובות ורעות, לא תהיה לנו סולידאריות, ביניינו לביניהן. יש כוס מלאה עבור חלקנו וכוס כמעט ריקה עבור האחרות. בסופו של דבר בנות רעות הן שם כדי לקבל את כל ההתעללות והמחלות של החברה. אין להן שום מעמד, גזע, דת או לאום מיוחדים. הן כולן גבוהות, נמוכות, שמנות ורזות, הן מכל הצורות, הצבעים והמידות. כל בנות האדם יכולות ליפול למקום הזה.

איך נוכל להראות סולידריות? בכך שניתן להן כבוד כיצורי אנוש. עלינו לתת להן הזדמנות לבנות מחדש את חייהן. לתת להן חינוך ועבודה. לתת להן תחושה של ערך עצמי. ואז נוכל להאמין בסולידריות.

אחוות נשים במפגש בין עובדת סוציאלית לנפגעת אלימות גברית

ציפי נחשון-גליק
מפקחת ארצית לטיפול באלימות במשפחה, משרד הרווחה

סוגית האלימות כלפי נשים יוצרת אשליה אצל הציבור הרחב כאילו מדובר במיעוט של נשים נפגעות, שהן עניות, נזקקות, שהאלימות רחוקה מאתנו, שאנחנו לא קשורות לנושא, שמדובר בבעיה בין גבר לאשתו, בעיה פרטית שאינה נוגעת לנו. אבל במציאות מדובר בתופעה רבת היקף.

על פי סקר לאומי שנעשה עבור משרד הרווחה בשנת 2001, נמצא שיש 142.000 נשים נפגעות אלימות בישראל. תופעה זו חוצה מעמדות, עדות ומגזרים. נשים נפגעות אלימות חיות בקרבנו, לידינו והן חלק מאתנו.

נשים נפגעות אלימות הן נשים שחיות בטרור בביתן והן חשופות לאלימות מסוגים שונים: פיזית, נפשית, כלכלית ומינית. נשים שחייהן בסכנה ונפשן כבויה. האלימות מבטאת שליטה מתמשכת של הבעל או בן הזוג והיא כוללת הכאה, כניעה, ניצול, איומים, הפרעות בשינה, דרישות לא סבירות, התפרצויות קנאה, ביטויי חוסר אמון ובידוד חברתי. נשים רבות מדווחות שההתעללות הנפשית קשה יותר מהמכה הפיזית שכן חוסר הודאות מטריף את הדעת וגורם לשליטה מתמשכת של הבעל.

אנו, החברה בכלל ועובדים סוציאליים בפרט, אסור שנעמוד מנגד. אנו חייבים להוקיע כל התנהגות אלימה בבית, וחייבים להושיט יד כדי לשבור מעגלי אלימות, עלינו להיות רגישים וערניים לסביבה המשפחתית, למקום העבודה ולסביבה החברתית. עלינו לסייע באיתור וזיהוי נשים נפגעות אלימות, להושיט להן עזרה, אוזן קשבת, הכוונה, תמיכה והבנה. עלינו לגנות כל התנהגות אלימה ולחנך את ילדינו לשוויון בין המינים.

אלימות כלפי נשים על ידי בני זוגן היא אחת התופעות הקשות והמורכבות להבנה ולטיפול. היא מתרחשת בדלתיים סגורות. לרוב היא מתחילה בשלב החיזור, נמשכת במערכת זוגית אינטימית, על רקע של רומנטיקה שהולכת ודועכת. כאשר ילדים נולדים לתוך מערכות יחסים אלימות מחריפה הבעיה.

מאפיינים של דינמיקה אלימה כלפי נשים: מדובר בתופעה שקשה לאתר ולזהות אותה. היא מלווה בבושה ותחושת אשם קשה, בפחד משתק וכרוכה בסודיות רבה. האלימות הולכת ומסלימה. נהיית יותר ויותר קשה ומסוכנת.

אם למשל, בהתחלה היה הגבר רק סוטר לאישה כדי להכניעה, עם הזמן הוא עלול שלא להסתפק בכך והוא "יישכלל" את התנהגותו האלימה. בסיטואציות האלה, לא משנה מה האישה תעשה, היא תמיד תהיה אשמה בעיני הבעל ובתחושה הפנימית שהיא מפתחת.

לפיכך נזקקת האישה, נפגעת האלימות ל- 6-8 שנים בממוצע, עד שהיא מחליטה לשבור את מעגל האלימות ואת מעטה הסודיות, ועד שהיא מבינה שהיא נפגעת אלימות. השלב הראשון של פריצת מעגל האלימות הוא קריטי, מבחינת ההחלטה של האישה להמשיך את התהליך של שבירת המעגל או

לחזור להתבצרות רבת שנים. בשלב הזה אנו פוגשים את דמות המטפלת - העובדת הסוציאלית.

לכאורה מפגש של מטפלת ומטופלת יכול להיחשב מפגש טעון ולא שוויוני. יחד עם זאת, במפגש הטיפולי של העובדת הסוציאלית והאישה נפגעת האלימות אנו מוצאים הרבה אחווה, יחס לבבי, חמלה והעצמה.

בשל מורכבות הבעיה על המטפלות להיות בעלות ידע ומומחיות, רגישות, מחויבות וזמינות.

המטפלות באות לעסוק בתחום זה עם מחויבות רבה לנשים הקורבנות, עם אמונה שלגבר אין זכות להכות את בת זוגו ועם תקווה שהאישה תתחבר לאמונה זו ותבין שזכותה הבסיסית לחיות ללא אלימות. מחויבות זו יוצרת ברית נשים ואחווה המאפשרת בניית אמון ותוכנית טיפול.

יש לציין שרוב המטפלות בתחום הן נשים (מיעוט הגברים המטפלים מתמקדים בעבודה עם התוקפים). העבודה בתחום זה מייצרת מצבי סיכון רבים לאישה ולמטפלת, קיימים חששות וחרדות לשלומה של האישה המטופלת. עצם תהליך הטיפול, למרבה האבסורד, מעלה את רמת הסיכון עבור האישה וגם המטפלת. רק מטפלות עם מחויבות ואחווה יכולות לשרוד סיטואציות קשות אלה. במפגש הטיפולי, המטפלת מעבירה לנשים מסרים רבים של יכולת, עוצמה והעצמה. היא מחזקת אצלן את החלקים האישיים, הרגשיים, האמהיים והחברתיים, היא מציידת אותן בכלים אופרטיביים להתמודדות הקשה.

מתוך הבנת המורכבות של הבעיה וההבנה שנשים נפגעות אלימות הן שונות באופיין ובדרכי התמודדותן, מייצרים העובדים הסוציאליים תוכניות מגוונות, כדי לאפשר לכל אישה את הטיפול המתאים לה, כמו למשל: קורס הישרדות, טיפול באומנות, רפלקסולוגיה ועוד. תכנית ייחודית נוספת, שפיתחו העובדות הסוציאליות להעצמתה ושיקומה של האישה, נקראת "קפה ושיחה". במסגרתה מתקיימים מפגשים חברתיים, ניתנת תמיכה של מתנדבות, "נשות הדסה", אשר נענו לאתגר החברתי והן מאמצות אל ליבן נשים נפגעות אלימות. המטופלות במרכזים לטיפול באלימות. הן הקימו עבור נפגעות האלימות מסגרת חברתית להעשרה, לשיחה ולפינוק של קפה ועוגה. מפגש זה מטפח אחווה בין נפגעות האלימות לבין המטפלות ובין נשים בחברה, בכלל.

נישואים אזרחיים וסולידריות בין נשים

ד"ר חנה קהת
מייסדת "קולך", פורום נשים דתיות

בכל שנה מצטרפות כ-300 נשים למעגל המעונות בעיכוב או סירוב גט, בשל הימנעות בית הדין לנהל דיונים כנדרש. הסרבנות נגרמת גם בגלל הימנעותם האידיאולוגית של הדיינים לכפות גט. בעצת עורכי דינן, נשים לא דתיות יוזמות פעולה של ניאוף שלהן ומתעדות אותה כדי לאלץ את בית הדין לכפות גט. הכדור בידי החילוניות. אם יאזרו עוז, יקראו לפירוק המונופול החרדי המסתגר.

מאז 1947, כאשר בן גוריון חתר להציג קונצנזוס בארץ ישראל ושלח את מכתב היסטטוס קוו', לראשי אגודת ישראל, ועד היום, הנשואים במדינת ישראל כפופים להלכה. מציאות זו הפכה את הרבנות לחלק מן הממסד הפוליטי בישראל והיא חולשת על שני תחומים, על הנישואין ועל והגירושין. בכך היא חולשת על המעמד האישי של כל אזרח יהודי - ישראלי. במקביל לשליטת השעיריה, על אנשים ונשים מוסלמים.

למרות המצוקות הקשות של נשים שנזקקות לעבור תהליך גירושין ברבנות, עד היום לא קם אף ארגון שיתמודד באופן נחרץ עם הבעיות הקשות שנוצרות בתהליכי הגירושין בבתי הדין הרבניים. רבות נכתב ודובר בשנים האחרונות על סרבנות גט ועגינות המאפיינות תהליכים אלו. אלפי נשים בישראל חיות כ"אלמנות חיות". הן מפסידות את מיטב שנות הפריון ולעיתים כבר לא יכולות ללדת ילדים ולבנות משפחה חדשה, הן מעונות ובעיקר נסחטות והכל בכדי להשיג את זכות היסוד האנושית של חרות וכבוד. לעיתים קרובות, הסרבן הוא גם אלים ועינוי הדין מהווה סכנה ממשית על קיומן.

לפי נתוני מבקר המדינה, כ- 3% מן המבקשות להתגרש נופלות בכל שנה לקטגוריה של מעוכבות או מסורבות גט. בכל שנה נפתחים כ-10,000 תיקי גירושין. כך שבכל שנה מצטרפות כ-300 נשים למעגל המעונות בעיכוב או סירוב גט. העיכוב חל עקב הימנעות בית הדין לנהל דיונים כנדרש. הסרבנות נגרמת גם בגלל הימנעותם האידיאולוגית של הדיינים לכפות גט, לפיכך נשים לא דתיות נוקטות כיום בדרך מצמררת אחרת, כפי ששמענו עדות אישית באותה ישיבה, בעצת עורכי דינן, הן יוזמות פעולה של ניאוף שלהן ומתעדות אותה כדי לאלץ את בית הדין לכפות גט.

בשנת 2004, יצא הרב בקשי דורון בקריאה להפסיק את הנישואים הללו ולחוקק חוק נישואין חדש. בשיחה עם "ידיעות אחרונות" הוא אמר כי "חוק הנישואין והגירושין הוא חוק ארכאי ואיבד מתוקפו. הוא גורם רק נזק. ממילא כל האנשים שלא יכולים להינשא או שמעדיפים לעשות זאת לא דרך הרבנות יכולים להינשא בקפריסין או בדרכים אחרות". הוא מגלה שם את הסוד הידוע שרבנים רבים "כשהם משיאים זוגות שסביר שלא יקפידו על איסור אשת איש, מקדשים לכתחילה בעדים פסולים, כך שהקידושין לא יחולו".

הרב נחוש בדעתו עד כדי כך שהוא אפילו ממליץ שבמקרה שיוקם מסלול מקביל לנישואים האורתודוכסיים, גם אם יבוא זוג שאינם פסולי חיתון "צריך להודיעם את דיני קדושת ישראל ומהות הקידושין. אם יסכימו להם - יש לקדשם, ואם לא יסכימו - יפנו לדרכם". כלומר, הרב ממליץ להם להינשא בדרכים אחרות. גם ד"ר שחר ליפשיץ, משפטן בתחום דיני אישות מציע את הנישואים

האזרחיים כפתרון (דיני הידועים בציבור בישראל בראי התיאוריה האזרחית של דיני המשפחה, מאת שחר ליפשיץ, אוניברסיטת חיפה, תשס"ה)

ארגוני הנשים מנהלות מאבק סיזיפי ונואש כבר 20 שנה בניסיון לשנות את מצבן השפל והקשה של נשים בבית הדין. נר לרגלן הוא המצווה: "לא תעמוד על דם רעיך". הן נתקלות בחומה של אטימות לסבל ולזעקת הדלות מצד אחד, ובדקדוקי עניות בחומרות הלכתיות, חסרות כל פרופורציה לערך של 'דיני נפשות' מצד שני.

עבור אשה, כניסה לנישואין כדת משה וישראל, דומה לכניסה לדרך חד צדדית. היציאה ממנה תלויה ברצון הטוב של זולתה, בעלה. 3% מאלו שיחפשו מפלט מדרך זו, שעלולה להפוך לדרך אימים עבורן, ימצאו את עצמן כלואות בידיים של בעלים אלימים, סחטנים ורשעים. הדיינים החרדים, המנוכרים לחברה הישראלית, לצבא, לתרבות ולערכי השוויון, הם בגדר זרים שבאו לשפוט, כדברי אנשי סדום ללוט: 'האחד בא לגור איתנו ושפט ישפטנו'....

זוגות שמחויבים להלכה אין להם ברירה, ולכן חשוב לחנכם לחתום על הסכם למניעת סרבנות. אולם, קשה שלא לתמוה על רבנים המפתים זוגות שאינם שומרי תורה ומצוות לעלות על דרך זו ולהינשא על פי ההלכה, האם הם לוקחים אחריות גם על החלק השני האינטגראלי לנישואין אלו, שהוא תהליך ההיפרדות? האם הם מיידעים כל אשה ואשה מה הסבירות הסטטיסטית שהיא אולי תאבד את חירותה בעקבות טקס זה? האם היו כך, בחוסר אחריות משווע גם מעלים את ילדיהם על הכביש, בלי ללמדם נהיגה, בלי להזהירם שיש סכנה שתקרה להם תאונה, שיש נהגים מופרעים ושאם לא ינקטו בצעדי מנע, כמו חגורת בטיחות הם מסתכנים?!

הימנעות של רבים יותר לעלות על דרך זו באופן נאיבי תיאלץ את בתי הדין לבדוק את דרכם, להתחיל לשפר את בטחון הנישאים ולהבטיח בסופו של יום תהליך הוגן יותר כשזוג יבוא לפרק את הנישואין ולהתגרש.

קריאתי, כדברי אבירמה גולן, היא ניסיון להציל את הנשים, המשפחה והזוגיות מידי הממסד, שנילגל כוח לידי הרבנים ובתי הדין הרבניים. כוח זה הצליח להמאיס, כמו בכוונה, את הקשר שבין הציבור היהודי בישראל לבין מורשתו התרבותית. עכשיו הכדור בידי החילוניות. אם יאזרו עוז, תיהפך הקריאה לצעד ראשון בפירוק המונופול החרדי המסתגר ולארגון מחדש של המאבק הפמיניסטי על בסיס אינטרסים חברתיים ותרבותיים עמוקים, חוצי הגבול המלאכותי שבין "דתיים" ל"חילונים".

חנה קהת

מושב 48

נשים בעלייה - מבט פמיניסטי על השתלבות עולות בישראל

נחמה פוחצ'בסקי -
ממייסדות הפמיניזם הפוליטי בתקופת היישוב

נשים בעלייה - מבט פמיניסטי על השתלבות עולות בישראל

מושב 48

4 ביוני, 2007

רחובות (יד לבנים)

ברכות:

שוקי פורר, ראש העיר רחובות

ד"ר מרה קנבל, סגנית ראש העיר ויו"ר הפורום לקידום מעמד האישה

אירית שיפריס, מנהלת האגף לשירותים חברתיים

הרמן בונץ, מנהל קרן פרידריך אברט בישראל

פתיח אמנותי:

"בואו נאמין" מילים: חמוטל בן-זאב, לחן: ד"ר ורדה דיאמנט-גרנות

שרים בעברית, באמהרית, ברוסית ובאידיש:

שוקי וורדה, מקהלת פרחי אדי - חוויות קרית משה

להקת כריזנטמות, בניצוחה של אולגה אומנסקי

הצגת עמדות

זוית אישית על השתלבות נשים עולות

ממרכז הקליטה לפנימייה ועד בית ז'בוטינסקי

מלי נגוסה, מנהלת לשכת מנכ"ל הליכוד

מהנדסת את החיים החדשים בישראל

טטיאנה פרברוב, מהנדסת כימית

איך נחטף בני, עם העלייה לארץ מתימן?

שושנה אשואל, אמא של ישראל

המפגש המאכזב וההתמודדות של עולות מרוסיה עם המעמד הנחות של נשים בישראל

ח"כ ד"ר מרינה סולודקין, חברת מפלגת קדימה

עזרה או שליטה? המדינה והעולות מאתיופיה

ד"ר אסתר הרצוג, מרכזת פרלמנט נשים

נחמה פוחצ'בסקי - ממשברי עלייה למפלגת נשים

פרופ' יפה ברלוביץ', אוניברסיטת בר אילן

מנחה:

ד"ר ורדה דיאמנט-גרנות, פרלמנט נשים

זוית אישית על השתלבות נשים עולות בישראל

טטיאנה פרברוב
מהנדסת כימית במפעל "אגן כימיקלים", יו"ר "אינכם לבד"

"הסבתא התומכת" היא מזלן של משפחות רבות, יוצאות בריה"מ לשעבר: נשים בשנות ה-70 לחייהן, לקחו על כתפיהן את התמיכה בכל המשפחה. המודלים של מנהיגות נשית, המלווים אותי בארץ. הם המודל של סבתא גולדה שלי והמורות שלי באולפנים. בעקבותיהן חשתי שגם אני מחויבת לסייע לנשים עולות להשתלב בישראל.

הסיפור האישי שלי די אופייני לעולות מבריה"מ לשעבר שהגיעו בשנות ה-90. נולדתי לתוך מציאות בה נשים עובדות, פעילות חברתית ומסורות למשפחה. הן היו המודל שלי. אמא עבדה כרופאת ילדים וסבתא גידלה אותי וניהלה את הבית. לסבתא תמיד היו פונים אנשים לעזרה, לעצה. קיבלתי ממנה מסר שעם בעיות מתמודדים.

מסר נוסף שגדלתי לאורו היה החינוך. חשוב להשקיע בלימודים ולקבל השכלה גבוהה ומקצוע מעשי. כך הלכתי ללמוד וסיימתי הנדסה כימית. היה חשוב לי גם הערך של הקמת משפחה. כך התחתנתי ונולדו לי שני ילדים.

חשוב לציין שאף פעם לא הייתה שאלה: עבודה, קריירה או משפחה. תמיד היה ברור שחשוב גם החוג המשפחתי, גם עבודה וגם פעילות ציבורית.

תחילת השינויים: עם תחילת הפרסטרויקה בסוף שנות השמונים התחילו שינויים חברתיים, עלייה באנטישמיות, חוסר בטחון ודאגה לעתיד ילדינו. התחלתי אז לחשוב על לעזוב את בריה"מ, על אף שבתקופה הסובייטית הייתי מאוד רחוקה מתרבות יהודית וידעתי על החיים בישראל בצורה די מעורפלת. משנת 1989 התחילו להגיע שליחים ושליחות מישראל והם פתחו בפנינו עולם חדש הקשור ליהדות ולמדינת ישראל ואנחנו חשבנו ברצינות על עליה לארץ. התחלתי להתכונן נפשית ומעשית לעליה, ללמוד עברית באולפן במוסקבה ולהתעניין במה שקורה בישראל.

התקופה הראשונה בארץ: באוקטובר 1991 עליתי עם משפחתי, אמי, בעלי ושני ילדי, ארצה. את מחצית השנה הראשונה לאחר העלייה לארץ ניתן להגדיר כתקופה פשוט נהדרת. הדבר שפתח עבורי את העולם החדש של הישראליות החיובית היו דווקא המורות שלנו באולפן. זה היה האולפן במכון וייצמן, שהוא אולפן לדוגמא. לימדו שם, נוסף לשפה, גם את ההיסטוריה של ארץ ישראל, גיאוגרפיה ומסורת יהודית. הנשים שלימדו אותנו הביאו את סיפורן האישי וכך חיזקו בנו את ההזדהות העמוקה עם החומר הנלמד. תקופה זו, שבה לא היינו צריכים להיכנס ל"חיים האמיתיים", אפשרה לנו ללמוד על ישראל היפה.

התמודדות עם החיים בישראל: ה"חיים האמיתיים", הקשיים, ההתמודדויות מתחילים מיד לאחר סיום האולפן. אם היינו קודם בחלום, כעת הגיעה ההתעוררות. נוכחתי לדעת שעל מנת לעבוד כמהנדסת כימיה אני צריכה לעבור קורס של הסבה מקצועית. אני רואה את עצמי כברת מזל, כי לנשים רבות, מהנדסות בתחומים אחרים, כלל לא עמדה בפניהן האופציה של הסבה מקצועית.

לא סוד הוא שהסתגלות הבעל לסביבת עבודה וחיים חדשים היא גם התמודדות הנופלת על כתפי האישה. נקודה נוספת שהייתה קשה לי היא ההסתגלות של הילדים שלי למערכת החינוך. בבריה"מ לשעבר מערכת החינוך לקחה את הפיקוד על הילד באופן מלא. בישראל נוכחתי כי האחריות על תפקוד הילד בבית ספר נופלת על ההורים.

כאן המקום לציין את תופעת "סופר - סבתא". אמא שלי, רופאת ילדים, אשת קריירה בעבר, לקחה על עצמה את המטלות של טיפול במשק הבית ובילדים. תמיכתה היומיומית אפשרה לי להתחיל לפעול במישור החברתי נוסף להשתלבות בעבודה. "הסבתא התומכת" היא מזלן של משפחות רבות, יוצאות בריה"מ לשעבר, בהן הדור המבוגר, ובעיקר נשים בשנות ה-70 לחייהן, לקחו על כתפיהן את התמיכה בכל המשפחה.

פעילות ציבורית - חברתית: כפי שכתבתי, התמזל מזלי והשתלבתי בעבודה בתחום המקצועי שלי, רכשתי את השפה העברית אולם לא יכולתי שלא להסתכל מסביב ולראות אין ספור בעיות השתלבות של נשים עולות ולא רק נשים. הבעיות של הנשים מובנות: מתח ועומס פיסי ונפשי. על מנת לתת מענה מקומי, קהילתי, החלטתי להקים מועדון - מקום שבו נשים יוכלו לחלוק את חוויותיהן, לספר על הקשיים - כל אחת על עצמה ועל דרכי ההתמודדות שלה. נוסף לכך רציתי שיהיו במועדון הרצאות, סדנאות ומפגשים עם נשים שונות מהקהילה, עולות ותיקות. ד"ר מרה קנבל, סגנית ראש העיר, תמכה ברעיון ומחלקת הקליטה נתנה את המבנה. וכך, משנת 1999 אנחנו התחלנו להיפגש. בהמשך התפתחה התארגנות נוספת שצמחה מקבוצת נשים זו. קבוצות של הורים, ובעיקר אמהות, הנפגשים כדי לדון בבעיות שלהם עם מערכת החינוך ועם הורות במעבר בין-תרבותי. קבוצה זאת חברה לארגון "פורום הורים - עולים", שהוא ארגון כלל ארצי.

מפעילות זו התפתח מרכז חברתי בשם "אינכם לבד". המרכז כולל התארגנות של יוצאות רוסיה, שנקרא "כבוד עצמי לנשים". התארגנות זו צמחה על רקע שבו נשים רבות באמצע החיים, אשר אינן יכולות להמשיך בשום נתיב מקצועי אחר, פונות להיות מטפלות בקשישים. נשים אלו, שהיו בעלות מקצוע עתיר השכלה, נאלצו לעבוד כמטפלות כדי לתמוך במשפחותיהן. על מנת לתמוך האחת בשנייה ולדאוג לזכויות העבודה שלהן, הן התאגדו בהתארגנות כלל ארצית. הודות לרשת של המועדון אנו מפעילות ברחובות את אחד התאים הפעילים. אני רוצה לציין, שנעמ"ת וישראלה ביזיונר מסייעות תמיד בעצות מועילות.

ודבר חשוב נוסף הוא הדיאלוג או הרב-שיח עם הנשים הישראליות. בשנת 2001 התחבר מועדון הנשים להתארגנות הנשים "קהילת שילוב", שארגנה אידה רוביני, על מנת ליצור מפגש עם נשים ישראליות, דוברות שפות שונות וכדי לתת אפשרות לדוברות רוסית להשמיע את דברן מול הנשים הישראליות.

לסיכום, אני רוצה לומר שבתהליך ההסתגלות שלי במשך השנים שאני בארץ מלוות אותי כמה דוגמאות, מודלים של מנהיגות נשית. המודל של סבתא גולדה שלי, שהייתה מאוד פעילה חברתית, המורות שלי באולפנים גם במוסקבה וגם ברחובות, שהביאו דוגמא של נשים מעורבות חברתית, מוכנות לתרום מעל ומעבר. מכאן חשתי שגם אני מחויבת לסייע לנשים עולות להשתלב ולהסתגל בישראל. כל מה שאני עושה עכשיו בא מתוך ההרגשה שבזמן שהמדינה התגבשה ונבנתה, אני לא הייתי כאן. אני לא השתתפתי בבניין הארץ. היום אני רוצה להיות פעילה, רוצה להשתתף ורוצה לתרום את חלקי.

נחמה פוחצ'בסקי: ממשברי עלייה - למפלגת נשים

פרופ' יפה ברלוביץ
אוניברסיטת בר אילן, מחברת "סיפורי נשים בנות העליה הראשונה"

פוחצ'בסקי האמינה שהתחייה הלאומית בארץ ישראל תהיה גם תחייה נשית, אבל כשהגיעה לכאן הבינה עד כמה טעתה. האישה של המושבות הראשונות הייתה משוללת כל זכויות, על אף שהיא עבדה בשדה ובכרם כמו הגבר, התענתה בחום ובקור כמו הגבר, חלתה בקדחת וראתה את המוות כמו הגבר.
בבחירות 1919 בראשון לציון קיבלה פוחצ'בסקי את רוב הקולות, והיתה אמורה להתמנות ליושבת ראש הועד. הגברים טענו כי המצב של פוסט-מלחמה לא מאפשר לאישה לנהל את המושבה, ופוחצ'בסקי ויתרה על הראשות.

נחמה פוחצ'בסקי עלתה לארץ כשהיא בת 19. זה היה ב-1889. היא הייתה צעירה משכילה, ציונית ופמיניסטית, אבל עם לב שבור. פרשת אהבים סוערת שהייתה לה עם בן אצילים רוסי, היה למורת ליבם של הוריה (כמובן), וכדי להרגיעם החלה להתכתב עם צעיר ארץ ישראלי, מדריך חקלאי בראשון לציון, נישאה לו ובאה לכאן.

פוחצ'בסקי האמינה שהתחייה הלאומית בארץ ישראל תהיה גם תחייה נשית. אבל כשהגיעה לכאן הבינה עד כמה טעתה. האישה בארץ ישראל של המושבות הראשונות, הייתה משוללת כל זכויות. היא עבדה בשדה ובכרם כמו הגבר, היא התענתה בחום ובקור כמו הגבר, היא חלתה בקדחת וראתה את המוות כמו הגבר, אבל שלא כמו הגבר, לא היה לה זכות לקחת חלק באסיפות המושבה. כלומר, היא הייתה מנועה מלהביע את דעותיה, להציע את הצעותיה, להתמנות בתפקיד ציבורי, ובוודאי שלא לבחור או להיבחר. המוסכמה החד-משמעית שנכפתה עליה הייתה שהמפעל הציוני הוא מפעל גברי; הגבר הוא הוגה הציונות; הגבר הוא מפעיל ההתיישבות; הגבר הוא המנהיג והמוביל את המדינה שבדרך.

פוחצ'בסקי לא הסכימה עם קביעה פטרונית שוביניסטית זו, וכבר מלכתחילה ניסתה להיאבק נגדה. אלא שהשנים הראשונות, כעולה חדשה, המרו לה מאוד. עם כל גישושיה לפעילות נשית ציבורית, היא מצאה עצמה כעקרת בית נחשלת בתנאים בלתי נסבלים (ללא מים וללא תנאי סניטציה אלמנטריים), כאם שבולה שאיבדה שנים מילדיה, וכאשת איש שבעלה נוהג בה כמו אישה קטנה וחסרת דעה. כאשר לא יכלה לשאת עוד, קמה, לקחה את ילדה האחד וחזרה לבית הוריה בליטא. שם למדה את מלאכת הצילום, ושם חשבה להישאר בינתיים. אלא שבעלה לא הפסיק לשגר לה מכתבי אהבה וסליחה, כך שאחרי שנה חזרה לארץ ואליו, וכאן למעשה התחילו חייה מחדש והפעם כאישה עצמאית ודעתנית, הבונה את מקומה ואת סביבתה.

כלומר, פוחצ'בסקי, המשיכה לנהל את משק ביתה, עם חצר גדולה של גידולי ירקות ועצי פרי; ילדה את בתה הקטנה והתחדשה באימהותה; אך בראש וראשונה שבה לפעול, ציבורית, והפעם בצורה אינטנסיבית ומעורבת. כלומר, כדי לא להתנגש עם קהילת הגברים, היא מנייסת חברות פעלתניות כמוה, כשהן מחפשות נושאים זנוחים במושבה, שיש

לקדמם ולפתחם, ואשר הגברים לא נתנו עליהם את הדעת (או שלא היו מעוניינים להתעסק בהם). כך הקימו אגודה בשם "דבורה", להפצת וללימוד השפה העברית (לאחר מותה של דבורה בן יהודה); כך הפעילו חברה בשם "לינת צדק" לפתרון בעיות של עזרה ורווחה לנזקקים; כך קלטו את בני העדה התימנית שבאו לראשון לציון (1909) ובעיקר כיוונו את האימהות התימניות לתזונה הנהוגה בארץ - לילד (כמו קקאו); וכך התארגנו כ"אגודת נשים" למאבק על זכות בחירה לנשים לוועד המושבה.

ההישג הראשון שלהן היה ב-1919, כאשר אחרי ויכוחים, מריבות ומתחים - אישר ועד המושבה חוק שוויון זכות הבחירה לגברים ונשים כאחד, ובבחירות של 1919, יצאו נשים וגברים לבחור את חברי הועד החדשים. השתתפות הנשים היתה מאסיבית ולתדהמת כולם, פוחצ'בסקי קיבלה את רוב הקולות, והיתה אמורה להתמנות ליושבת ראש הועד. אבל אז התערבו הגברים וטענו כי המצב של פוסט-מלחמה (מלחמת העולם ה-1 הסתיימה בשלהי 1918), לא יכול לאפשר לאישה חסרת ניסיון לנהל את המושבה, ופוחצ'בסקי ויתרה על הראשות, והייתה לחברת ועד בלבד.

מההישג המקומי, נמשכה פעילותה גם לפעילות ארצית, עם הקמת ארגון נשי ארצי ואל-מפלגתי, שחתר רק לעניין אחד: קידום מעמד האישה לשוויון בכל תחומי החיים (1919). ארגון זה נקרא "התאחדות נשים עבריות לשיווי זכויות בארץ ישראל", והסיסמה שלו היתה: "חוקה אחת ומשפט אחד לאיש ולאישה".

פוחצ'בסקי פעלה כחברה בהנהלת "ההתאחדות" ושימשה מספר פעמים כ"ציר" של התאחדות הנשים ב"אסיפת הנבחרים" של היישוב. מאבקיה ומאבקי חברותיה הניבו פרי רק ב-1926, כאשר אושר לראשונה החוק הארצי בדבר זכות בחירה לאישה. אבל ה"התאחדות" לא הסתפקה בכך ומכאן והלאה יצאה שוב ושוב למאבקים נוספים, אם על זכויות עבודה, אם על חוקי נישואין וגירושין ועוד.

פוחצ'בסקי לחמה לממש את יעדיה הפמיניסטיים לא רק בפעילות בשטח אלא גם בפעילות ספרותית, כאשר העלתה בכתבים שלה תמונות מהחיים הדכאניים של הנשים במושבות העלייה הראשונה. בכתבים אלה היא עוסקת גם בדמויות של נשים אשכנזיות וגם בדמויות של נשים תימניות, כאשר גם אלה וגם אלה מושפלות ונלעגות על ידי הגבר, אך ורק מפני שהן נשים.

רוב הסיפורים של פוחצ'בסקי הם מלנכוליים ומלאי אכזבה מהחלום הציוני, בעוד הסיפורת הגברית היא תמיד הרואית ומלאת פאתוס והתפעלות על הישגי התחייה הלאומית. לכן, לא בכדי קטלו המבקרים-הגברים את כתביה: ולא הכניסו אותם לאנתולוגיות השונות, לספרי הלימוד, או לתולדות הספרות העברית.

לסיכום נאמר כך: פוחצ'בסקי היא לא רק בת זמנה ותקופתה. פוחצ'בסקי היא לוחמת פמיניסטית שכוחה יפה גם לכאן ולעכשיו. כמו אז גם היום, יש בה כדי לשמש מודל לכל אחת מאיתנו, עולה או ותיקה, במאבק שלנו לשוויון ולזכויות: ברמה מקומית וברמה ארצית. הגברים ניסו למחוק לנו את אחת האימהות ההיסטוריות שלנו. הרצאה זו באה להחזיר אותה.

עזרה או שליטה? - הטיפול הביורוקראטי בנשים עולות מאתיופיה

אסתר הרצוג
ראש תכנית אנתרופולוגיה במכללה האקדמית בית ברל, מרכזת פרלמנט נשים

הטיפול בנשים העולות מאתיופיה היה כרוך ביצירת תלותן הכלכלית בגברים, באמצעות העברת משאבים כמו דיור וקצבאות דרכם, במניעת משאבים, כמו הכשרה מקצועית, ובעידוד הזהות וההשתייכות ה"נשית" שלהן. בכך תרמו ארגוני הקליטה ופקידיהם לקיבוע מעמד האישה העולה כ"אישה ישראלית" חלשה כלכלית וחברתית.

בעוד שגורמי הקליטה של עולי אתיופיה טענו שהם מסייעים לעולים בתהליכי השתלבותם בישראל, אני סבורה שבפועל ריכוזם במרכזי קליטה המנוהלים על ידי פקידי קליטה שונים ורבים, איפשרה את השליטה וההתערבות בחייהם. התקציבים הנרחבים שהוקצו למטרת קליטת העולים שימשו ליצירת מנגנוני שליטה ביורוקרטיים בעולים, אשר תרמו בעיקר לאינטרסים של הקולטים. השליטה הביורוקרטית הושגה במידה רבה באמצעות ה"טיפול" בנשים, שנעשה על ידי נשים, ה"סומכות".

עולי אתיופיה הוטסו לארץ על ידי ממשלת ישראל בשני גלים, "מבצע משה" (1982-1984) ו"מבצע שלמה" (1991-1993), ונשלחו הישר אל מרכזי הקליטה. שם התייחסו אליהם כאל קולקטיב הומוגני של "עולים חדשים בעלי צרכים מיוחדים", ומכך השתמעה תפישתם כנחשלים. כחלק מהטיפול ה"מיוחד" הזה הוכנסו למקום עובדות רווחה בתפקיד "סומכות", שהוצגו כמדריכות של הנשים העולות. אולם, עובדות רווחה אלה תפקדו בעיקר כסוכנות חברתיות וכמפעילות של פיקוח חברתי על העולות, שדרכן הועברו כללי הסדר החברתי הקיים לכלל העולים במרכז הקליטה. ה"סומכות" הוכנסו לשירותי הרווחה בישראל באמצע שנות ה-70. אגף הרווחה בסוכנות היהודית אימץ את תפקיד ה"סומכת" בראשית שנות ה-80, כאמצעי ל"הדרכת משפחות את‌יופיות בניהול חיי משפחה". דרך קשרי העבודה שלה עם הנשים, השפיעה סוכנת חברתית זו על מעמדה ועל זהות התפקיד של האישה במערכת המשפחתית. כלומר, הטיפול בנשים כקטגוריה של "עקרות בית" ו"אמהות" התרחש באמצעות הסומכות הללו, שפעלו כמייצגות הסדר החברתי בכללותו.

במרכז הקליטה באור-עקיבא, שגרתי בו כשנה, היו שש סומכות. כל אחת מהן הוצמדה לכעשר משפחות, ליתר דיוק לעשר נשים. במפגשיהן התנהגו הסומכות כמייצגות את הסביבה החברתית שאליה השתייכו. הציפייה שהציבו הסומכות לעולות הייתה שתמלאנה את מה שנחשב בעיני הסומכות כחובות בסיסיות המוטלות על נשים, טיפול בילדים ובבית, כפי שמצופה מכל אישה ישראלית "רגילה". הסומכות במרכז הקליטה שימשו דוגמה אישית למודל ה"נשי" כ"אמהות" וכ"עקרות בית", בהתאמה למקובל בישראל. הדמיון בין תפקידן ב"עבודה", מחוץ לביתן, לבין תפקידן בבית, סימל את הדימוי המקובל של זהות נשית בחברה הישראלית.

הנשים האתיופיות תוארו לעתים קרובות כנשים בעלות זהות נשית מסורתית, שהינה לכאורה הקוטב הנגדי של הזהות הנשית הישראלית ה"מודרנית". ראיון עם פאני, מנהלת מרכז הקליטה, מדגים את החשיבה הדיכוטומית הזאת ביחס לנשים אתיופיות:

נשים. פה יש לנו דילמה. מצד אחד אנחנו רוצים לקדם את הנשים ולתת להן מכשיר... אנחנו אומרים שאי אפשר להתפרנס ממשכורת אחת, וצריכים לקדם אותן למצב שהן כן תצאנה לעבוד. מצד שני, אם הן תצאנה לעבוד הילדים יהיו מוזנחים. אין להן תחושת אחריות כמו לבן אדם, לאישה, מהמאה העשרים, שאפילו אם היא תצא לעבוד הבית צריך להיות בסדר, הילדים צריכים להיות בסדר. הן עשו את יום העבודה שלהן ואז הן באות הביתה ושוכבות על המיטה, הילדים מסתובבים כל היום בחוץ וזהו.

יש ניסיון כבר בנושא הזה, וקיבלתי מאנשים בעלי ניסיון שהצעד לדחוף אותן לעבודה הוא הרס, הוא אסון... העובדת הסוציאלית שלי עבדה בקליטה ישירה במעלות. היא אומרת שהילדים היו מוזנחים, שורצים ברחוב, מלוכלכים, מזוהמים, לא היה אוכל כמו שצריך. אנשים התחילו לריב, זה הורס את המשפחה. אז היא החזירה אותן מהעבודה הביתה והתחילה להשקיע בהרמת ההערכה העצמית של האישה כעקרת בית... זה לא רק לילדים הרס. זה הרס גם את הבית והאישה, כי אז יש מריבות והנשים בורחות ואז הוא רוצח אותה.

אז אנחנו אומרים או קיי, לא נדחף אותן לעבודה. להפך. ננסה לחסום, ננסה לא להוציא אותן לעבודה. אבל את ההעשרה אנחנו מוכרחים לתת להן מפני שהרי הן מחנכות את הילדים. הן צריכות להיות במצב שיוכלו לשבת עם הילד ולראות מה הוא עושה. אני לא אומרת שהן צריכות להדריך אותו, הן לא יוכלו להגיע לשלב כזה. אבל שלא יפחדו לפתוח את המחברת של הילד, שלא יפחדו לשיר אתו שירי חנוכה. צריך לתת להן העשרה כמחנכות.

את קודם צריכה לבדוק את עצמך עד כמה את יכולה להעמיס על עצמך. אז את צריכה קודם כול להיות בטוחה בעצמך כאישה. בטוחה בתפקיד שלך כאישה, למלא אותו. ואם את מרגישה שיש לך גם פוטנציאל אחר ואת יכולה לפתח את הפוטנציאל הזה ואת יכולה להתמודד עם שתי המערכות ביחד - ניתן לך, נעזור לך. אבל לא כל אחת לדחוף ישר לשוק העבודה, רק בגלל הכסף. כי בסופו של דבר זה עולה לנו יותר. כי אם אנחנו מוציאים את הנשים האלה לעבודה, הן מרוויחות פרוטות בתור עובדות תעשייה, אבל אנחנו משלמים בשביל הילדים... שזה עולה לנו יותר ממה שהן מרוויחות. זה יותר טוב להכניס את הכסף הזה לבית ולעודד אותה כעקרת בית. ברוב המקרים הן אוהבות את זה. הן יוצאות לעבוד רק בגלל הכסף. אם את נותנת לה כבוד במעמד שלה כעקרת בית ואת מעמידה אותה כשווה לגבר בתוך המערכת ותפקידה חשוב באותה מידה, אם לא יותר, לחנך את הילדים וכו'... כשהן רוצות לצאת מהבית לא נחסום אותן. לא נגיד להן לא. אבל אנחנו לא צריכים לעודד את זה. אם אחרי שהטמיעו כראוי את הנושא של אחריות כלפי המשפחה והילדים הן מוכנות לקחת על עצמן עוד נטל של עבודה, בבקשה. אבל קודם זה.

את לא יכולה להכניס לגברים בבת אחת גם את הנושא של אחריות לפרנסה עם כל המפגש עם העולם המערבי והמאה העשרים, וגם להעמיס עליהם את החלוקה בעול המשפחה. זה אי אפשר בבת אחת. אז אנחנו צריכים לבחור. אם נעמיס יותר מדי זה יתפוצץ...

דבריה של פאני מגלים את האתנוצנטריות ואת הפטרונות של פקידה בכירה (מנהלת מרכז קליטה) שמשתמשת במושגים של "זהות נשית" להצדקת השליטה הביורוקרטית בנשים. פאני מתארת את העולות מאתיופיה כשונות באופן קיצוני מנשים ישראליות "מודרניות". היא מתארת אותן כמי שאינן מסוגלות למלא את חובותיהן הנשיות הבסיסיות, גידול ילדים וטיפול בבית. לפי פאני, זהותן הנשית פגומה במידה מסוימת, או אף חסרה. לפיכך יש ללמד אותן ולפקח עליהן כדי שתמלאנה את תפקידיהן ה"נשיים" כיאות. הנשים האתיופיות מתוארות כמי שאינן מכירות כלל את הנורמות המערביות של המאה ה-20, שאותן הנשים הישראליות, שאינן אתיופיות, מקיימות כביכול. אישה ישראלית, שהיא "מערבית", לפי פאני, מסוגלת למלא את חובותיה בבית באופן מושלם לפני שהיא שוקלת לעבוד מחוץ לבית. האישה הישראלית (ולא הגבר הישראלי!) מצופה, כך מסתבר, להיות אחראית לפני כל דבר אחר על הטיפול בבית ובילדים. בהשוואה בין נשים אתיופיות לנשים ישראליות, האתיופיות מתוארות כשונות באופן קיצוני. על כל פנים, בין אם מדובר באישה עולה מאתיופיה או ישראלית ותיקה הזהות הנשית מציינת, על פי פאני, את המושגים "עקרת בית" ו"אם".

התפיסה של "תחושת אחריות כמו לאישה מהמאה ה-20", כפי שפאני מתארת, מעוררת את הסוגיה של השתתפות נשים בשוק העבודה, וגם את הרעיון המשתמע ממנה של "קריירה כפולה". אלה, לדבריה, אינם מוכרים לנשים האתיופיות. כשהיא מתייחסת ליציאת נשים אתיופיות לעבודה, פאני מודה שהיא והעובדת הסוציאלית נקטו צעדים להשיב את הנשים הביתה. היא מסבירה את עמדתה במונחים של טובת הילדים וטובת המשפחה, וכן טובת הנשים עצמן. שהרי "הן אוהבות" את "תפקיד האישה" וכמו כן, הן עלולות להירצח על ידי בן-זוגן, בעקבות יציאתן לעבודה ו"הזנחת" הבית והילדים.

אני טוענת שיותר מדאגה לרווחת העולות פאני מדברת מתוך דאגה לאינטרסים של עצמה ושל הארגון שבו היא עובדת. בה-בשעה שהיא מקשרת בין צרות עתידיות לבין עבודת נשים מחוץ לבית, בין "הרס", "אסון", "הזנחת ילדים" ואפילו "רצח", שייגרמו, לכאורה, כתוצאה מיציאת הנשים לעבודה, היא מעלה את הדרישה לכסף על מנת "להעשיר אותן כעקרות בית וכאמהות". עידוד (ולעיתים, כך מסתבר, כפייה) הנשים להישאר במרכז הקליטה ולא לצאת לעבודה, התאים לצורכי האחראים על המרכז בדרישתם לקבל לידיהם משאבים לטיפול בעולים. התקציבים והמשרות נתבעו כדי להדריך את הנשים (כאימהות וכעקרות בית). טענתי היא, אפוא, שה"זהות הנשית" משמשת את הפקידים לצרכיהם.

תיאור הנשים כקבוצה בעייתית במיוחד, והצורך המתחייב מכך לדאוג להן מתקשרים לשלילת התנהגותן ופסילת זהותן וערכן כאמהות. התיוג השלילי של כלל העולות מאתיופיה משמש את פאני להצדקת הצורך בהתערבות בחיי הנשים, בשל כישלונן הכולל והמוחלט בתפקידן כאמהות. הסיטואציה שבה סומכת יכולה להיכנס לקרוונים של העולים מבלי לדפוק על הדלת, להעביר ביקורת על הנשים בנושאים כמו לכלוך, בישול, טיפול בילדים וכיוב', הייתה התרחשות יום-יומית. מציאות זו מדגישה את הלגיטימיות של חיטוט יומיומי בחייהן של הנשים באמצעות פיקוח על הניקיון. האשמת הנשים באי-שמירת הניקיון בביתן כרוכה בקשירת הנשים לבית ולטיפול בילדים וגם בתיוג קשה. כאשר מועברת ביקורת על מידת הניקיון של הנשים, משמש התיוג השלילי ליצירת מרחק חברתי, המחזק את מעמדה הסמכותי של הסומכת. בו בזמן ההתערבות מחלישה את מצבה של האישה.

הטיפול הפטרוני בעולות כולל חיזוקים חיוביים, עידוד ומתן מחמאות ולא רק ביקורת. השימוש בביטויי שבח לעבודות של הנשים, כמו אפייה ובישול מדגישים ומחזקים את השיוך של הנשים לתחומים שונים של מלאכות הבית. ההערכה

לפעילותן של הנשים ולחריצותן העונה על הציפיות מהן, קשורה לטיפול בילדים ובמשפחה.

המסגרת הביורוקרטית ההיררכית של מרכז הקליטה מבנה אי-שוויון בתוך היחסים בין הסומכות והנשים העולות. היא מאלצת את הנשים לקבל את החדירה לחיי הפרט שלהן ואת הביקורת המתמדת על התנהגותן כ"עקרות בית" וכ"אמהות". המרחק החברתי-היררכי, המובנה, מאפשר לסומכת לחדור לפרטיותן של הנשים, אך לא קשר דומה בכיוון ההפוך. הביקורת וההתערבות נסמכות על תפישה מקובלת של "זהות נשית", ונגזרת ממנה. השליטה הביורוקרטית, באמצעות הפיקוח של הסומכות, השפיעה על הנשים להתאים את עצמן לתפקידיהן הנשיים.

נראה, אפוא, שבמפגשים עם העולות, הפעילו עליהן הסומכות שליטה ופיקוח חברתיים. יחסים אלה בין האישה והסומכת הגדירו וסימלו באופן ישיר ועקיף כאחד, בעבור אלה שהשתתפו במפגשים, את חובותיה ותחומי אחריותה של האישה. באמצעות הסומכות (ופקידים אחרים), הסביבה החברתית הפעילה לחץ על הנשים לקבל את השתייכותן לנישה "שלהן" כ"נשים".

השליטה הביורוקרטית, המבוססת על זהויות מגדריות קולקטיביות, אפשרה התערבות מאורגנת בחייהם של העולים, בייחוד באלה של העולות. העובדה שהיו רתוקות לבית במרכז הקליטה הפכה אותן לנגישות יותר בעבור הסומכות ועובדי מרכז אחרים. כך הפכו העולות שבויות בידי הפקידים, שבאופן פרדוקסלי היו זקוקים להן כדי להצדיק את משרותיהם ומשכורותיהם. התערבותן של הסומכות הדגישה את חולשתן ופגיעותן היחסית של העולות ואפשרה את הפגיעה בכבודן העצמי כבני אדם ואפילו כאמהות. כפיית הזהויות המגדריות על העולים, ניתבו אותם לתוך הריבוד המגדרי הקיים בחברה הרחבה. למרות המגמות הפמיניסטיות בשני העשורים האחרונים, הגבר הישראלי נתפש ומתנהג בדרך-כלל כ"ראש המשפחה" וכ"מפרנס העיקרי", בעוד האישה נחשבת ולעיתים קרובות מתנהגת כאחראית העיקרית לגידול הילדים ולטיפול בבית.

נמצא שהפקידים פעלו כסוכנים חברתיים, המייצגים את הסדר החברתי הרחב. הפקידים בארגוני הקליטה השונים התייחסו אל המשפחה כאל יחידה קיימת כמובן מאליו. הם התייחסו אל המשפחה כמערכת סגורה ומובחנת, ואל חבריה כמי ששייכים לקטגוריות נפרדות כגון "ילדים", "נשים", ו"גברים". במרכזי הקליטה חולקו המשאבים (יחידות מגורים, הכשרה מקצועית וכיוב') על בסיס "משפחתי" ובאמצעות "מפרנס" היחידה ה"משפחתית". מכאן, שארגוני הקליטה ופקידיהם השפיעו על תפקידיהם המגדריים של העולים ועל יחסי הכוח בין המינים בתוך המשפחה. הם השפיעו על ההזדמנויות של הנשים בעתיד ועל הכוונתן לתוך מבנה הכוח המגדרי והמגדרי-אתני בחברה, ובייחוד בשוק העבודה. מקומה של עובדת מסוימת, הסומכת, הודגש ונדון כמנגנון חברתי בעל עוצמה רבה בחיברות הנשים ובניתובן אל תוך הנישה ה"נשית" בחברה.

יתר על כן, העובדה שעובדות רווחה אלה הובאו במטרה להדריך נשים אתיופיות, אך לא קבוצות אחרות של עולות, חושפת את הגישה הפטרונית-האתנית והמכלילה כלפי אותן נשים, וחושפת את ההנחה הסמויה של ארגוני הקליטה על ה"אחרות" של העולות, או יותר נכון על ה"נחשלות" שלהן. הגישה המבדילה את עולי אתיופיה מקבוצות עולים אחרות מכילה אתנוצנטריות, ואף גזענות, אך היא בעיקר אינסטרומנטלית מבחינת הארגונים הנבנים מהטיפול הייחודי והמבחין.

הטיפול בנשים העולות מאתיופיה כקבוצה ייחודית היה כרוך ביצירת תלותן הכלכלית בגברים, באמצעות העברת משאבים כמו דיור וקצבאות דרכם או מניעת משאבים, כמו הכשרה מקצועית, ובעידוד הזהות וההשתייכות ה"נשית" שלהן. בכך תרמו ארגוני הקליטה ופקידיהם לקיבוע מעמד האישה העולה כ"אישה ישראלית" חלשה כלכלית

וחברתית. אני סבורה שזהות והתנהגות נשית "פסיבית", "שקטה", כמעט בלתי נראית, צמחה כתוצאה עקיפה מההתערבות הפולשנית בחייהן של הנשים, במיוחד על ידי הסומכות.

ההתייחסות המכלילה והפטרונית כלפי העולים מאתיופיה, ששימשה בעיקר כלפי הנשים (מצד הסומכות), הוצגה כנגזרת מסיבות הקשורות לרקע "התרבותי" של העולים. אך ההתייחסות לזהויות מגדריות בחיי היום-יום במרכז הקליטה ננזרה מתוך הסדר החברתי והריבוד המגדרי בחברה הישראלית, ונבנתה לצרכי השליטה הביורוקרטית.

רוב הציבור מעדיף בחירת אשה לנשיאות

סקר

מאת: רותי סיני

כ-70% מהציבור יתמכו בבחירתה של אשה לתפקיד נשיא המדינה. מידת התמיכה בבחירתה של אשה לתפקיד גבוהה מעט בקרב נשים מאשר בקרב גברים - 71 אחוזי תמיכה לעומת 65% בקרב הגברים. כך נמצא בסקר שנערך בימים האחרונים על ידי מכון גיאוקרטוגרפיה בעבור הכנס השישי של פרלמנט נשים, במה רעיונית לדיון פמיניסטי, שהתקיים אתמול ברחובות. נמצא, כי התמיכה בבחירתה של אשה לנשיאות גדלה, ככל שרמת ההכנסה וההשכלה גבוהה יותר.

אנשים המגדירים עצמם דתיים ועולים חדשים נוטים לתמוך פחות בבחירת אשה. כ-28% מהנשאלים תומכים בבחירתה של ח"כ קולט אביטל (עבודה) לנשיאות - 32% מהנשים ו-23% מהגברים. בתשובה לשאלה באיזו אשה היו תומכים לתפקיד ראש ממשלה, זכתה שרת החוץ ציפי לבני ברוב בולט מבין הנשאלים - 33.5%.

"הארץ", חדשות, 5.6.2007

Geocartography Knowledge Group
Information Strategy & Solutions

69% מהציבור יתמכו בבחירתה של מועמדת אישה לנשיאות.
33.5% מהציבור היה בוחר בציפי לבני לראשות ממשלה במידה והיתה מועמדת לתפקיד, דליה איציק זוכה ל- 9.3% תמיכה.

מממצאי סקר שערך מכון גיאוקרטוגרפיה עבור פרלמנט נשים לקראת הכנס השישי בנושא נשים בעלייה נמצא ש-69% מהציבור יתמכו בבחירתה של מועמדת אישה לנשיאות אם זו תהיה החלטת הכנסת.
תמיכה זו אינה נחלתן של נשים בלבד ונראה כי הגברים משוכנעים במידה דומה כי מועמדת אישה לנשיאות הוא דבר ראוי ומקובל. (71% תמיכה בקרב נשים לעומת 65% בקרב גברים).
עוד נמצא כי התמיכה בבחירתה של מועמדת אישה גוברת עם העלייה בהכנסה, יורדת עם התחזקות הדתיות ונמוכה יחסית בקרב עולים חדשים.

שליש מהציבור היה בוחר בציפי לבני לראשות ממשלה במידה והיתה מועמדת.

מבין המועמדות שהוצגו על ידי מכון גיאוקרטוגרפיה - ציפי לבני, לימור ליבנת, דליה איציק, קולט אביטל ומרינה סולודקין - נבחרה ציפי ליבני ברוב גדול (33.5%).

- התמיכה בציפי ליבני גבוהה יותר בקרב בעלי הכנסה בינונית-גבוהה ובקרב חילונים. יחד עם זאת, היא זוכה לתמיכה נמוכה בקרב עולים חדשים.
- לימור לבנת עם 11.2% פופולארית בקרב בני 55-18 והתמיכה בה עולה עם התחזקות הדתיות.
- דליה איציק עם 9.3% זוכה לתמיכה חזקה בקרב צעירים בני 34-18. יחד עם זאת, התמיכה בה בקרב עולים חדשים נמוכה מאוד.
- קולט אביטל עם 4.2% חלשה מאוד בקרב עולים חדשים ודתיים.
- מרינה סולודקין עם 3.6% מקבלת תמיכה חזקה יותר בקרב בעלי הכנסה נמוכה, חילונים ועולים חדשים (15%).

חשוב לציין כי 37% מהציבור דווחו שלא היו תומכים באף אחת מהמועמדות.
ד"ר רינה דגני מציינת כי תמיכה נמוכה בנשים מועמדות בולטת בעיקר בציבור הדתי ובציבור העולים החדשים.

כנס נשים בעלייה - נשים עולות ממבט פמיניסטי, יתקיים ב - 4.6.07, בבית יד לבנים ברחובות בחסות ראש העיר שוקי פורר.

הרוברות בכנס:
1. פרופ' יפה ברלוביץ' - חוקרת ספרות - אוניברסיטת בר אילן
2. ח"כ ד"ר מרינה סולודקין - מפלגת קדימה
3. ד"ר אסתר הרצוג - אנתרופולוגית חברתית - בית ברל

בנוסף יספרו את סיפור העלייה האישי שלהן שלוש נשים: נציגת עולי אתיופיה, נציגת עולי תימן (משנות ה-50) ונציגת העולות מברה"מ לשעבר.

Book of Abstracts

September 2006 - June 2007

On the cover:
Women of the year: Dalia Itzik, Zipi Livni, Ségolène Royal, Hillary Clinton, Benazir Buto.

Editor: Dr. Esther Hertzog
Design, Graphics and paging: Maya Bein-Nachal
Photography: Yochi Yahel, Goldy Koren
Printing: Magadla - marketing, publishing and printing

January 2008
© All rights reserved

www.w-p.co.il

The steering committee thanks Friedrich-Ebert-Stiftung, and Mr. Hermann Bünz, the foundation's director in Israel, for their generous support.

Women's Parliament

Platform for Politics from another Perspective

Dr. Esther Hertzog
Women's Parliament coordinator

Background

Israel's Women's Parliament is a platform for critical and feminist debates on the prevailing policies and discourse in Israel. The Women's Parliament was founded in 1999 by Shin - the Israeli Movement for Equal Representation of Women; The Friedrich Ebert Foundation; Beit Berl College; Hen - Hertzelyia Women and the municipality of Hertzelyia. The Friedrich Ebert Foundation, Beit Berl College and hosting local municipalities sponsor the activities of the Parliament.

The steering committee of the Women's Parliament consists of the following members: Dr. Esther Hertzog (Women's Parliament Coordinator), Yael German (mayor of Hertzelyia), Dr. Linda Efroni (economist and advocate), Dr. Varda Granot (school director), Iris Avraham (ex vice mayor in Giv'atayim), Ragda Masalha (director of the infancy educational center in ElKasami College); Oranit Levy-Spektor (regional instructor in JDC Israel); Yonna Markovitz (advocate), Nadin Holander (organizational consultant), Ruth Reznik (head of L.O - no to violence and director of women's shelters), Ibtissam Mahamid (social activist), Dr. Zvyia Walden (linguistic researcher), Barbara Swirski (head of Adva center for Social Justice), Yochi Yahel (head of the association for tenants' protection), Goldy Koren (police officer and spokeswoman), Merav Michaeli (journalist),

The Women's Parliament conducts six sessions a year. It held 48 sessions between November 1999 and June 2007. They focused on feminist perspectives of diverse subjects, ranging from the state budget, educational, welfare and absorption policies, peace and national conflicts, terror and war issues, military service, elections and political representation, media coverage, crime and violence, political corruption, and the state abductions of children from disenfranchised mothers.

Locations of the sessions: The Parliament sessions were held all over the country. They were organized with the cooperation of mayors' advisors on women's issues in: Hertzelyia, Kiryat Shmona, Beer-Sheba, Tel Aviv, Jerusalem, Haifa, Holon, Peki'in, Kfar-Saba, Tira, Ramat-Gan, Jiser El-Zarka, Giv'atayim, Daliat El-Carmel, Shoham, Bak'a El-Garbia, Rosh Ha'ayin, Rishon Lezion, Ra'anana and Rechovot.

Several sessions took place in the regional councils of Gezer and Lev Hasharon, and a few were organized in institutions: Beit Berl College, an Army base and Neve Tirza - women's prison.

The impact of the Parliament:
The debates in the Women's Parliament sessions promoted some significant feminist and social initiatives, such as the coalition against pornography, which succeeded in passing a law against pornography broadcasts on public television; a forum against sexual harassment; Jewish-Arab women's leadership group (Anwar) that strives to advance gender equality and mutual activities for peace.

The Women's Parliament has done well in terms of raising public awareness to various issues. The debates had an evident impact on the public discourse concerning "the trafficking in women" and on the understanding of the connection between prostitution, trafficking in women and pornography. The Women's Parliament had put on the public agenda issues like the economic discrimination and exploitation of women in the labor market and their exclusion from the political power center and other spheres of public influence.

Another significant achievement of the Women's Parliament is the public exposure that it offers women with evident accomplishments in the professional and social activity spheres, through their appearance on its Panels. More than 250 women have presented their vast knowledge, insightful interpretations, moving testimonies and impressive professional experience at the Parliament's debates. They articulated the multiplicity of Israeli women's voices emanating from a variety of groups: religious, secular, Jewish, Arab, lesbian, Ashkenazi, Mizrahi and others.

Over 7,000 women from diverse backgrounds attended the 48 Women's Parliament sessions between November 1999 and June 2007.

A summary of the sessions that took place in September 2006 - June 2007:
"Front" and "hinterland" in the second Lebanese war - Women's voices, was the topic of the first session, which took place in September 2006, in Kfar Saba. The event was hosted by Yehuda Ben Chamo, the mayor. It was organized with Nessia Shtrasburg-Keisar, the mayor's advisor on women's issues and with the Women's Council. Merav Michaeli convened the discussion, and the panelists were: Ruti Gur, Riva Muskal, Orit Lavnin-Dgani, Miri Regev, Chana Beit Halachmi, Dr. Linda Efroni.

In this opening session women's experiences of their sufferings from the missiles attacks of the Chizbulah in the northern part of Israel, were depicted. The political and military leadership were severely criticized by some of the speakers, for their decision to enter the war and for neglecting the needs of the civil population at the hinterland. Also, a political-economic analysis of the wider background of the war was presented. The army spokeswoman presented the difficulties of representing the army positions and elaborated on women's role during the war.

A feminist perspective on ecology was the topic of the second session, which took place in Haifa, in October 2006. It was hosted by Shmuel Gelbert, the vice mayor and organized with Chana Shrudek, the mayor's advisor on women's issues and

the Women's Council. Dr. Irit Keinan and Dr. Chana Safran convened the discussion. The panelists were: Prof. Arza Cherchman, Dr. Ronit Fisher, Karmit Lubano, Dr. Dorit Baum, Liora Aharon and Nisrin Mazawi.

Speakers on the panel of this session discussed several grave perspectives of the ecology in Israel: in urban planning, air and water pollution. Some of the dangerous processes of the environmental deterioration in Israel were described and data concerning pollution measurements in different parts of the country were presented. The extended harm inflicted on weaker populations, inhabiting poorer areas was discussed.

Gynecology as women's business was discussed in the third session, which took place in Hertzelyia in February 2007. This gathering was organized with the Women's Department and Ruth Reznik, head of the Health Department, who also convened the discussion. The speakers were: Niri David, Dr. Rachel Adato, Dr. Kifaia Rabi, Ilana Shemesh, Orit Aviv and Nirit Shapira.

The discussion opened up with a testimony of a young woman, who was treated in an offensive and humiliating manner by a gynecologist. A general gendered overview of the gynecological sphere in Israeli medicine was presented and it clarified that gynecology is dominated by men (only 20% of all gynecologists are women), although half of the patients prefer to be treated by women gynecologists. A claim was made by participants in the audience that women should become the majority of the gynecologists. Some of the speakers elaborated on the implications of natural delivery and giving birth at home, as well as on the unique role of "Dulas", who support women when delivering their babies.

Current Feminism in Israel was the subject of the fourth session, which took place in Tel Aviv, in March 2007. It was organized with Smadar Sinai, head of the unit for advancing women in the Kibbutz movement who also convened the discussion. The speakers were: Dr. Erela Shadmi, Dr. Rivka Nardi, Rula Dib, Dr. Gilad Padva, Dr. Orna Sason-Levi, Vered Madar.

The discussion focused on contemporary feminism in Israel and its impact on various groups and spheres. Among the issues that were raised: the connection between feminist practice and feminist vision; processes of personal change, when entering feminist activity; personal perspective of the feminist activity in the Arab society; the impact of Feminism on the development of "Newmanism" in Israel; Feminism in a military society; identity issues in relation to being a Mizrachi feminist woman.

Sisterhood - A prospective reality or an illusion? was the subject of the fifth session, which took place in Lev Hasharon regional council, in May 2007. It was organized with Hadasa Russo, the advisor of the regional council's head on women's issues and the Women's Forum. The council's

head, Shyie Itzchak hosted the event. Dr. Mira Chenik convened the discussion and the panelists were: Prof. Chana Herzog, Ora Gafni, Linda, Zipi Nachshon and Dr. Chana Kehat.

The presenters described their experiences and offered interpretations for the lack of solidarity among women as individuals, groups and organizations. Relating to various contexts such as religious-secular women's relationships, "prostitutes" and "decent" women the speakers expressed despair, on the one hand and hope on the other, in regards to the chances for changing the grave situation. A play by Ibtissam Machmid and Yonat Klar emphasized the yearning for solidarity and sisterhood, for love and mutual support between Jewish and Arab women.

Women immigrants - a feminist perspective of their integration in Israel, was the subject of the sixth session, which took place in June 2007, in Rechovot. It was organized with Mara Knebel the vice mayor and the Women's Forum, and was hosted by Shuki Forer, the mayor. Dr. Varda Diamant-Granot convened the discussion and the panelists were: Tatiana Perverov, Mali Nagusa, Shoshana Ashual, Prof. Yaffa Berlovitz and Dr. Esther Hertzog.

This event conveyed warm support to women immigrants from divergent origins. "Let's believe", a song written by Dr. Varda Diamant-Granot was sung by girls and women migrants from Ethiopia and Russia, in Amharic, Russian and Hebrew and also sung by Varda and the Shuki, the mayor, in Idish. Testimonies of first years' difficulties as well as of successes in the integration processes, were offered by "veteran-new comers" from Ethiopia, Russia and Yemen. Stories about the immigrants' harsh conditions in the Yishuv period and their impressive struggles for equal rights, emphasized the fact that women were involved in the struggle for their recognition, status and rights from early times of statehood. The critical analysis of the bureaucratic absorption policies in Israel, used the case of the absorption practices towards the Ethiopian women as an example.

The Friedrich-Ebert Foundation - a longtime partner of the Women's Parliament

Hermann Bünz
Director of the Friedrich-Ebert-Stiftung in Israel

I am grateful to introduce the activities of our longtime partner, the Women's Parliament in Israel, in 2007. We particularly appreciate a feminist point of view, which contributes to the debate of the political and social events in Israel.

The Women's Parliament focused this year not only on a variety of topics that are of current interest in the Israeli public, but it had also its 50th jubilee. For this session, which took place in November, the format was out of the ordinary, as the panel consisted of men who dealt with the topic of violence.

The other sessions throughout the year dealt with the question, whether women are excluded from the debate on strategic security issues, and with topics like current feminism in Israel especially in a military society as well as women immigrants and their problems of integration and assimilation in Israeli society.

In all the sessions, the participants clearly stated their own point of view. This makes the meetings sometimes contentious, but also inspiring and helpful in broadening one's horizon. All of this ensures the Women's Parliament as an important achievement to contribute to the political and social discussion in Israel.

As one of the main goals of the Friedrich-Ebert-Stiftung is to support the status of women in society, I am very proud of the FES being a longtime partner of this unique project. However, the entire initiative would not have been possible without the unconditional devotedness and the competent work of Dr. Hertzog. The whole FES team is much obliged for the efforts and the energy that she and many other women are investing into the Women's Parliament over the years.

In the light of this, I would like to draw attention to the relevance of the international exchange of ideas regarding women's rights. The fruitful ideas gained in the previous meetings on national issues, for example those that arose from the discussions about the position of women in relation to security, integration and a military society, are surely meaningful to be implemented in the international context as well. Therefore I wish the Women's Parliament continuing success in the future and lots of new ideas and developments.

הילארי קלינטון
מועמדת לנשיאות
ארצות הברית

סגולן רויאל
מועמדת לשעבר
לנשיאות צרפת

בנזיר בוטו
לשעבר ראש ממשלת
פקיסטן

Book of Abstracts

September 2006 - June 2007

Women's Parliament

A Platform for Politics from another Perspective